UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Špela BATIČ

PRENOVA IN RAZVOJ VASI LOKAVEC
URBANISTIČNA ZASNOVA VASI

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Špela BATIČ

PRENOVA IN RAZVOJ VASI LOKAVEC
URBANISTIČNA ZASNOVA VASI

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

RENOVATION AND DEVELOPMENT OF THE VILLAGE LOKAVEC
URBAN ARRAGEMENT OF A VILLAGE

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2014

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Diplomsko delo je odobrila študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo in za mentorico imenovala doc. dr. Tatjano Capuder Vidmar in za recenzentko prof. dr. Ano Kučan.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. Darja Matjašec
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: doc. dr. Tatjana Capuder Vidmar
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisani se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Špela Batič

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI)

ŠD Dn
DK UKD 711.168: 711.437: 712.2 (497.4 Lokavec) (043.2)
KG krajinska arhitektura/prostorsko oblikovanje/idejna zasnova/ureditev prometa/vaški trg/promenada/nova stanovanjska gradnja/historična pot/obvodna pot/Lokavec
AV BATIČ, Špela
SA CAPUDER VIDMAR, Tatjana (mentorica)
KZ SI – 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI 2014
IN PRENOVA IN RAZVOJ VASI LOKAVEC (URBANISTIČNA ZASNOVA VASI)
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP XIV, 119, [3] str., 181 sl., 4 pril., 52 vir.
IJ sl
JT sl/en
AI Diplomsko delo obravnava prenovo in razvoj vasi Lokavec, ki leži pod vznožjem Trnovskega gozda v osrednji Vipavski dolini. Sam predlog prenove obsega sanacijo in razvoj vasi ter njenega zaledja, njen namen pa je izboljšanje življenjskih razmer ljudi različnih poklicev in starosti, ki tu živijo. Tako v Lokavcu, kot tudi drugod na Slovenskem opažamo številna nasprotja, ki se pojavljajo v razvoju podeželja ob degradaciji in urbanizaciji. Ta nasprotja je nujno potrebno začeti reševati, saj so postale nekatere dejavnosti, vključno s stihijsko gradnjo, v vasi že vidna ovira. V uvodnem delu je bila podana hipoteza na podlagi obstoječih problemov, da je nadaljnji razvoj in širitev naselja Lokavec neizbežna in da pogosto povzročajo take nenadzorovane spremembe negativne posledice v okolju (nezaželene strukturne spremembe, izgube tradicionalnih kulturnih krajin…) ter da ravno zato potrebujemo boljše rešitve tako v obliki kakovostnih načrtov kot tudi doslednih izvedb. Miselna sinteza opravljenih analiz razvoja vasi je pokazala na konkretne probleme in pomanjkljivosti, te pa so vodile do konkretnih rešitev. Predlog programsko urbanistične zasnove vasi zajema regulacijo regionalne ceste skozi vas, ureditev osrednjega vaškega trga, predstavitev novega gozdno tehnološkega parka, ureditev nove stanovanjske gradnje - soseske ter obnovo in prenovo nekaterih najstarejših delov vasi v vrtec z igriščem, podružnično knjižnice ter informacijsko točko. Lokavec bi lahko s tako prenovo in razvojem pridobil novo identiteto ali pa bi se vrnila stara, ki se je do sedaj, ob tej preobrazbi, izgubila. Pomembno je, da poskušamo ohraniti posebnost prostora, v katerem Lokavčan živi, saj bo ta ob sedanjem razvoju in življenjskem stilu postala čedalje bolj dragocena. Načrtna prenova vasi Lokavec bo razvila in dopolnila njeno podobo in še nadaljnje omogočila, poleg uskladitve vseh obstoječih in novih dejavnosti, obstoj tudi prvotnima – kmetijski in gozdarski.

KEY WORDS DOCUMENTATION (KWD)

DN Dn
DC UDC 711.168: 711.437: 712.2 (497.4 Lokavec) (043.2)
CX Landscape architecture/landscape design/conceptual design/traffic regulation/shared space/village center/promenade/new housing/historical path/path along the stream/Lokavec
AU BATIČ, Špela
AA CAPUDER VIDMAR, Tatjana (supervisor)
PP SI – 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY 2014
TI RENOVATION AND DEVELOPMENT OF THE VILLAGE LOKAVEC (URBAN ARRAGEMENT OF A VILLAGE)
DT Graduation Thesis (University studies)
NO XIV, 119, [3] p., 181 fig., 4 ann., 52 ref.
LA sl
AL sl/en
AB Graduation Thesis considers renovation and development of the village Lokavec, located under the mountain Čaven in the Vipava valley. A proposal of renovation includes rehabilitation and development of the village and its hinterland. Its purpose is to improve the living conditions for people of all professions and ages, who live here. In Lokavec (as well as in other parts of Slovenia) we can see a number of conflicts that are occurring in the development of rural areas because of land degradation and urbanization. This conflicts need to be solved immeadiately, as they already become visible and distracting. In the introductory part hypothesis has been given, which is based on existing problems and fact, that furter development and expansion of settlement Lokavec is imminent and will cause uncontrollable negative consequences in the environment. Because of this recognition we need better solutions: first as quality plans and than as the consistent implementations. The mental synthesis of the analyses showed conconcrete problems and deficiencies, which led to concrete solutions. The thesis defines and proposes regulation of regional road through the village as shared space, the arrangements of the central village square, new forest management center, a new housing and reconstruction and renovation of some of the oldest parts of the village into nursery with a playground, library and information point. With such renovation and development Lokavec would become a village with new identity, based on particullarities of this space, culture and lifestyle. Systematic renovation of village Lokavec will develope further and allow, the existence of original activities – agricultural and forestry along with all others: existing and new.

KAZALO VSEBINE

Ključna dokumentacijska informacija III
Key words documentation IV
Kazalo vsebine V
Kazalo slik VII
Kazalo prilog XIV

1 UVOD ... 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA ... 5
1.2 DELOVNA HIPOTEZA ... 6
1.3 METODE DELA ... 7
1.4 CILJI NALOGE ... 8
2 LOKAVEC, PRIVLAČNO OKOLJE ZA POSELITEV - INVENTARIZACIJA IN ANALIZE ... 10
2.1 ZGODOVINA POSELITVE LOKAVCA ... 12
2.2 KULTURNA DEDIŠČINA ... 16
2.2.1 Sakralno stavbarstvo v Lokavcu ... 19
2.2.2 Dediščina svetovnih vojn ... 23
2.2.3 Tehnična dediščina ... 24
2.3 POSEBNOSTI KRAJINE – PODEŽELJE LOKAVCA ... 27
2.3.1 Podnebne razmere ... 27
2.3.2 Vode ... 28
2.3.3 Prilagojeno oblikovanje naselja ... 31
2.3.4 Prilagojena izraba kmetijskega prostora ... 32
2.3.5 Gozd in gozdni prostor v zavarovanem območju ... 35
2.3.6 Drevoredi ... 38
2.3.7 Javni odprti prostori in njih hortikultura ... 38
2.4 ZNAČILNOSTI VASI LOKAVEC ... 41
2.4.1 Tipologija in razvoj vasi Lokavec ... 41
2.4.1.1 Oblika naselja ... 41
2.4.1.2 Zemljiška razdelitev ... 46
2.4.1.3 Naravne danosti so omogočile preživetje ... 48
2.4.2 Tipologija in razvoj kmečke hiše v Lokavcu ... 57

2.4.2.1 Lokavška hiša in okoliščine ... 58
2.4.2.2 Razvoj lokavške hiše ... 59
2.4.2.3 Konstrukcija in arhitektura lokavške hiše ... 62
3 PROGRAMSKO URBANISTIČNA ZASNOVA VASI – PREDLOG UREDITVE ... 66
3.1 PROGRAMSKO URBANISTIČNA ZASNOVA – ZBIRNA SITUACIJA ... 66
3.2 PROGRAMSKO URBANISTIČNA ZASNOVA – PO SKLOPIH ... 76
3.2.1 Gozdno tehnološki park ... 76
3.2.2 Regulacija regionalne ceste ter ureditev osrednjega vaškega trga ... 80
3.2.3 Ureditev nove stanovanjske gradnje v središču vasi ... 92
3.2.4 Prenova in obnova najstarejših delov vasi ... 99
3.2.4.1 Prenova starega objekta v Brithu v otroški vrtec z igriščem ... 99
3.2.4.2 Prenova starega bivališča v Brithu v podružnično knjižnico ... 102
3.2.4.2 Prenova starega bivališča v Brithu v info točko ... 103
4 NAČELA IN SMERNICE OBLIKOVANJA IN REVITALIZACIJE VAŠKEGA PROSTORA ... 104
4.1 NAČELA OBLIKOVANJA ... 104
4.2 SMERNICE ZA REVITALIZACIJO VAŠKEGA PROSTORA ... 104
5 SKLEP ... 106
6 POVZETEK ... 109
7 VIRI ... 110
7.1 CITIRANI VIRI ... 110
7.2 DRUGI VIRI ... 112

ZAHVALE
PRILOGE

KAZALO SLIK

Slika 1: Slika prikazuje Fabianijevo delno regulacijo naselja Solkan iz leta 1922, ki prikazuje razširitev državne ceste Gorica – Predil na 12 m ter kako je nanjo priključil »mestno« komunikacijsko mrežo ulic, ploščadi in delno ozelenjenih trgov. Uredil je tudi dostop do cerkve, kjer bi se po njegovem predlogu obiskovalcu na poti v cerkev perspektiva nenehno spreminjala 1

Slika 2: Delna Fabianijeva regulacija vasi Brestovica pri Komnu iz leta 1922 – vas je razdeljena na dve med seboj precej oddaljeni naselji. Fabiani se je omejil na razširitev glavne ceste in korekcijo ulic, da bi bil dostop do vseh hiš mogoč z modernimi sredstvi. Za šolo, cerkev in župnišče je predlagal vzorec, s katerim jih je od ceste ločil z ozelenjenim parkom 2

Slika 3 in Slika 4: Zgornji sliki prikazujeta Štanjel danes, ki z vsemi svojimi izjemnimi in ohranjenimi kulturnimi spomeniki še vedno daje vtis srednjeveškosti 3

Slika 5 in Slika 6: Sliki prikazujeta gradnjo , v kateri se jasno kažejo lokalne posebnosti graditeljstva. Ureditev in prenova »romanske hiše« s štirno, mnogih uličnih ambientov ter vse druge stavbne dediščine »začaranemu mestecu« vrača pravi življenjski utrip 3

Slika 7 in Slika 8: Obnova in predelava Štanjelskega gradu (1929-1938) – Fabiani je obnovil ta kulturni spomenik, ki s svojo gmoto dominira nad kraškim naseljem in mu v polni meri dodaja »etruščansko« podobo. Arhitekt je s skromnimi sredstvi predelal staro bivališče v centru štanjelske občine: obnovil je zunanjščino, v okroglem zahodnem stolpu je uredil županove prostore in občinske urade, v drugih krilih palače pa uredil prostore za osnovno šolo, zdravniško varstvo in veterinarsko službo ter prostore za razvedrilo vaščanov: kinodvorana, prireditveni prostor itd. 4

Slika 9: Slika prikazuje Vilo Ferrari s parkom. Z združitvijo in preureditvijo niza stavb je nastala v letu 1923. Dopolnjeval jo je bogato opremljen vrt z ribnikom in ledenico, ki je bil hkrati zaključek večjega sistema vodnih zbiralnikov in zajetji v naselju 4

Slika 10: Panorama območja Lokavca s svojo tradicionalno krajino: gruče hiš s svojimi njivami, vrtovi, sadovnjaki, vinogradi, travniki in pašniki ter gozdno krajino v pobočju Čavna 6

Slika 11 in Slika 12: Na levi strani prikazuje fotografija nenadzorovano individualno stanovanjsko gradnjo na kmetijskih površinah, hkrati pa na desni fotografiji vidimo propadanje najstarejših delov vasi v središču Lokavca. 7

Slika 13: Zgornji del slike ponazarja razvito in kakovostno podeželsko okolje, ki služi lokalnim in razvojnim potrebam vitalnega prebivalstva ter hkrati varuje in ohranja enkratne prvine in tradicionalno krajino območja. 8

Slika 14: Zemljevid širšega območja 10

Slika 15: Prikaz terena katastrske občine Lokavec 11

Slika 16: Letalski posnetek ožjega območja središčnega dela vasi Lokavec - Brith 11

Slika 17: Prikaz terena ožjega središčnega dela vasi Lokavec – Brith 12

Slika 18: Franciscejski kataster Lokavca iz leta 1822 13

Slika 19: Franciscejski kataster Lokavca iz leta 1822 po zaselkih 14

Slika 20 in Slika 21: Zgornji fotografiji prikazujeta novo cerkev sv. Lovrenca po načrtih Maksa Fabianija nekoč in danes. 15

Slika 22 in Slika 23: Zgornji fotografiji prikazujeta najstarejši zaselek Brith nekoč in danes. 16

Slika 24: Zgornja karta prikazuje kulturno dediščino na območju katastrske občine Lokavec 17

Slika 25: Zgornja karta prikazuje kulturno dediščino v osrednjem delu vasi Lokavec 18

Slika 26 in Slika 27: Stara lokavška cerkev Marije Vnebovzete v Brithu s svojo ploščadjo ter tipično postavitvijo v prostoru. 20

Slika 28, Slika 29 in Slika 30: Cerkev sv. Lovrenca, ki jo je projektiral Maks Fabiani in je umeščena v središče glede na različne predele Lokavca ter v celoti izpostavljena burji. 21

Slika 31 in Slika 32: Cerkev sv. Urbana, zavetnika vinogradnikov 22

Slika 33 in Slika 34: Pilastrski vhodi v cerkvene ograde in na pokopališča so bili izziv za izjemna kamnoseška dela. Fotografiji prikazujeta glavni ter zadnji vzhod na pokopališče v Lokavcu. 22

Slika 35 in Slika 36: Leva fotografija prikazuje znamenje ob novi cerkvi sv. Lovrenca, desna fotografija pa znamenje pri pekarni. 23

Slika 37: Fotografija prikazuje spomenik padlim borcem NOB v središču vasi. Številni spomeniki žrtvam svetovnih vojn so bili izdelani iz kamna in izkazujejo veščo roko njihovih izdelovalcev. 23

Slika 38: Karta gozdnatosti Slovenije, ki prikazuje, da je gozdnatost Trnovskega gozda 60-90% 24

Slika 39 in Slika 40: Fotografiji prikazujeta prevoz lesa iz Trnovskega gozda v dolino s lokavškimi gozdarskimi vozovi 25

Slika 41: Tradicionalni prevoz s furmanskim vozom 25

Slika 42 in Slika 43: Leva fotografija prikazuje ostanke Bavčarjeve fužine, desna fotografija pa Graparjevo žago venecijanko na vodni pogon 26

Slika 44 in Slika 45: Kovaški muzej pri Kuših, hiša v kateri se je rodil kipar Mihael Cussa in po katerem je poimenovan tudi muzej 26

Slika 46 in Slika 47: Velike nevšečnosti v Vipavski dolini povzročata slana in žled - leva fotografija. Zgornja fotografija pa prikazuje deformacijo dreves zaradi burje 27

Slika 48: Območje Lokavca v zaledju Trnovske planote 27

Slika 49 in Slika 50: Fotografiji prikazujeta zaselek Brith v Lokavcu. Gradnja objektov jasno kaže prilagoditve na vremenske značilnosti. Severne strani objektov z majhnimi okenci (ali pa jih sploh ni), grajene tesno skupaj v *gasah* kljubujejo sunkom burje. 28

Slika 51: Zaradi močne burje najdemo povsod v Lokavcu s kamnom obložene strehe. 28

Slika 52, Slika 53 in Slika 54: Zgornje fotografije prikazujejo bogastvo voda in potokov v Lokavcu 29

Slika 55: Zgornja karta prikazuje vodne površine v osrednjem delu vasi Lokavec 30

Slika 56: Leva karta prikazuje vodne površine v katastrski občini Lokavec 30

Slika 57: Vas Lokavec ob regionalni cesti Ajdovščina - Predmeja. Naselje se je razvilo ob vznožju visokega Čavna, na stiku dolinskega dna, kjer je najbolj rodovitna zemlja – polja, njive, travniki in pašniki. Višje v pobočje med gručami se raztezajo sadovnjaki, vinogradi, vrtovi ter pašniki in travniki ter zaledje predstavlja vitalen gozd Trnovske planote 31

Slika 58: Najstarejši del vasi Lokavec – značilen vzorec naselja, ki se je s svojo zasnovo in kompozicijo stavbnega fonda do nedavnega popolnoma podrejal talnim razmeram in reliefnim danostim. Prepoznamo ju na vseh ravneh oblikovanja prostora – od nekdanje »urbanistične« zasnove naselja, njenih posameznih sklopov (zasnova naselja Brith v popolnosti izkazuje prilagojenost ključnima faktorjema stavbne kompozicije – vetrovnosti in osončenosti) do kompozicije stavb posamezne domačije na parceli. 32

Slika 59 in Slika 60: Vaško jedro Lokavca – obdelovalne površine znotraj naselja in njim prilagojena gradnja v obsegu »stavbnih« parcel so temeljne značilnosti ruralnih naselji in hkrati razlike od mestnih. Pomen tovrstnih površin ni zgolj v priročni pridelavi vrtnin, temveč bistveno zvišuje kakovost bivalnega okolja in njegovo pestrost. Prav te površine so danes ogrožene z »nadomestnimi« gradnjami. 33

Slika 61: Pogled iz Ajdovščine proti kulturni krajini območja vasi Lokavec. 33

Slika 62: Spodnja karta prikazuje namensko rabo površin v osrednjem delu vasi – pomen obdelovalnih površin znotraj naselja . 34

Slika 63: Zgornja karta prikazuje Območje Nature 2000 v katastrski občini Lokavec. 36

Slika 64: Zgornja karta prikazuje naravno dediščino v katastrski občini Lokavec 37

Slika 65: Leva analiza prikazuje karto obstoječih potencialnih javnih odprtih površin v osrednjem delu Lokavca. Struktura zelenih površin z obstoječo vegetacijo in vodotoki v jedru naselja Lokavec nam daje sliko značilnega odnosa človeka do naravnih sestavin okolja. Zastopanost različnih vrst sadnega drevja, ob posebej izbranih mestih za preostale drevesne vrste z drugačno, marsikdaj simbolno vlogo (lipe, ciprese, divji kostanj, oreh itd.) pomembno sooblikujejo vaške ambiente in prispevajo k značilni in privlačnejši podobi naselja . 39

Slika 66 in Slika 67: Naravno zasajena vegetacija ob poljski poti ter zelena ploščad pred novo cerkvijo z obvodno potjo v ospredju. 40

Slika 68 in Slika 69: Prostor pred in za spomenikom NOB v središču vasi ter površine za šport v sklopu šole. 40

Slika 70 in Slika 71: Cerkvena ploščad pred staro cerkvijo ter pokopališče v Lokavcu. 40

Slika 72 in Slika 73: Manjši trgi v najstarejših delih vasi z osrednjimi drevesi častitljive starosti – lipe, murve, kostanji. 41

Slika 74: Zgornje karte prikazujejo morfogenezo širšega območja Lokavca. Na osnovi gradiva ugotavljam, da je v stodevetdesetih letih počasne preobrazbe naselja Lokavec prišlo do največjih sprememb v nekaj zadnjih desetletjih. Različna stopnja intenzivnosti v razvoju Lokavca priča o spremenjenih in neenakovrednih pogojih za njihov razvoj ter različni stopnji privlačnosti, ki jo oblikujejo neskladja sodobnih družbenih usmerjevalnih mehanizmov. 43

Slika 75: Zgornji karti prikazujeta morfogenezo središča (osrednjega dela) vasi Lokavec. 44

Slika 76: Leva shema prikazuje karto analize osrednjega dela vasi Lokavec po Lynchu. 45

Slika 77: Karta analize odprtih prostorov (primer Nolli). 45

Slika 78: Leva shema prikazuje karto strukturne analize osrednjega dela vasi Lokavec. 45

Slika 79: Karta analize opaznih robov. 45

Slika 80: Karta analize obstoječih prehodov. 45

Slika 81: Leva fotografija prikazuje kulturno krajino Vipavske doline oz. območja vasi Lokavec 46

Slika 82: Fotografija prikazuje polja v ravninskem delu Vipavske doline oz. območja vasi Lokavec 46

Slika 83: Zgornja shema prikazuje način parcelacije znotraj katastrske občine Lokavec in način poljske oziroma zemljiške razdelitve pripadajočega funkcionalnega zemljišča vasi: razberemo štiri tipe razdelitve, ki so posledica logičnega odziva na naravne danosti prostora in na zgodovinsko pogojene družbene razmere 47

Slika 84: Del Franciscejskega katastra Lokavca iz leta 1822 48

Slika 85 in Slika 86: Ko se peljemo iz Ajdovščine proti vasi se nam rišeta prevladujoči dominanti zvonikov stare in nove cerkve, seveda pa negativni akcent v prostoru predstavlja plaz Slano blato. 49

Slika 87 in Slika 88: Dominanten spomenik NOB v osrednjem križišču ter značilni pogledi proti cerkvi sv. Lovrenca z tipično zasaditvijo ob cesti. 49

Slika 89 in Slika 90: Ozke, temne in vijugaste ulice najstarejših delov Lokavca z zanimivo arhitekturno dediščino: vaški klanci – *gase* med sklenjenimi nizi hiš in zidovi borjačev, poudarjeno oblikovani vhodi v dvorišča, zunanja stopnišča, ulična križišča, ki se razvijejo v prave male vaške trge, kamnito ulično pohištvo, latniki itd..... 50

Slika 91 in Slika 92: Leva fotografija prikazuje staro vaško lipo z kamnito mizo na ploščadi pred staro cerkvijo, desna fotografija pa znamenje – kapelico v najstarejšem delu Lokavca, Brithu. 50

Slika 93: Zgornja karta prikazuje pomembne poglede in akcente v Lokavcu – vizualna analiza 51

Slika 94: Zgornja fotografija prikazuje območje vasi Lokavec z zaledjem – kulturna krajina Vipavske doline 52

Slika 95, Slika 96 in Slika 97: Vse tri fotografije prikazujejo glavno prometno križišče v naselju Lokavec ter najbolj pereče prometne probleme v naselju – prometno obremenjenost regionalne ceste tudi zaradi dnevnih migrantov iz Predmeje, onemogočen varen dostop do vseh javnih dejavnosti oz. storitev, preozke ceste oziroma pomanjkanje pločnikov ter kolesarskih poti. 53

Slika 98: Zgornja karta prikazuje analizo problemov obstoječe prometne ureditve 54

Slika 99: Zgornja karta prikazuje namensko rabo objektov v središču Lokavca danes 56

Slika 100 in Slika 101: Stari obstoječi stavbeni nizi z vmesnimi klanci – gasami. 57

Slika 102 in Slika 103: Zgornji fotografiji prikazujeta odrsavnike zaradi ozkih klancev ter lažjega dostopa skozi kalono na lasten borjač. 57

Slika 104 in Slika 105: Leva fotografija prikazuje obstoječo ograjeno domačijo z *borjačem,* desna pa g*ase* z latniki, ki se na križiščih razširijo v *plac*. 58

Slika 106 in Slika 107: Fotografiji prikazujeta pomembnost kamna in gradnje iz le tega. Celotni stavbeni nizi zidov so bili grajeni iz kamna. 58

Slika 108 in Slika 109: Gradnja v kamnu. 59

Slika 112: Zgornja shema prikazuje primer stavbne celote te iste domačije v naselju Brith v Lokavcu (blizu stare cerkve), ki kaže številne značilnosti in zakonitosti zasnove in razvoja domačij v Lokavcu 61

Slike 113, 114, 115, 116 in 117: Zgornje fotografije kažejo na občutek za skladnost uporabljenih gradiv in oblikovanja graditeljev, ki se je razvijal in nastajal skozi dolga obdobja: motiv strešnih vencev in kamnitih okenskih okvirjev, motiv korčnih streh, obnovljeno ostrešje z značilnimi planetami, pomakanimi v apno, izjemne kamnoseške profilacije kamnitih elementov itd. 62

Slika 118, 119, 120, 121 in 122: Zgornje fotografije prikazujejo kamnito stavbno dediščino. 63

Slike 123, 124, 125, 126, 127 in 128: Zgornje fotografije prikazujejo kamnito stavbno dediščino, ki je bila rezultat veščih mojstrov. Izkušnje v obvladovanju kamna je nujno potrebno upoštevati tudi v sodobnosti. 64

Slike 129, 130, 131 in 132: Batičeva hiša stoji v zaselku Bitovi. Zaselek se je skozi zgodovino le malo spremenil. Spodnja, nekoč glavna pot skozi Lokavec, se je nadaljevala proti deželni cesti pod Sv. Križem. Zaradi svoje ozkosti se danes uporablja kot pešpot ali za lokalni promet stanovalcev. Zgornja pot je svojo smer nadaljevala proti zaselku Kompari. Notranjost Batičeve hiše je skozi stoletja ostala nedotaknjena. Črno kuhinjo sestavljajo zanimivo leseno ognjišče, ki še vedno deluje, krušna peč in napa. V nadstropju nad ognjiščem je tudi kadilnica – raufkambra, kjer so okajali meso. Iz kuhinje, ki bolj spominja na večjo spahnjenco s svojim vhodom, pa se odpira kambra. Sledi še izba ali soba. Drugi del gospodarstva pa je na drugi strani poti. V prvo nadstropje pelje nekaj stopnic najprej na balkon, od tu pa vodijo vrata v prostor, kjer je bil v preteklosti spalni del. Ker je bila prva stavba na zgornjem delu dozidana in razširjena, so spodnjo v celoti uporabili za kmetijstvo: v pritličju je hlev za živino, v zgornjih prostorih pa so hranili seno 65

Slika 133: Območje obdelave 66

Slika 134: Zgornja shema prikazuje območja obdelave, ki jih zajema prenova, obnova ali novogradnja. Fotografije prikazujejo lokacijo ter obstoječe stanje le teh 67

Slika 135: Shema obstoječega stanja in predlagane ureditve ožjega območja . 69

Slika 136: Karta predlagane ureditve Lokavca . 70

Slika 137: Tloris nove predlagane ureditve vaškega središča Lokavca – glej prilogo A 72

Slika 138: Prostorski prikazi obstoječega in predvidenega stanja osrednjega dela vasi Lokavec 73

Slika 139: Prostorski prikazi obstoječega in predvidenega stanja osrednjega dela vasi Lokavec 74

Slika 140: Prostorski prikazi obstoječega in predvidenega stanja osrednjega dela vasi Lokavec 75

Slika 141 : Zgornja slika prikazuje lokacijo upravnega dela novega gozdno tehnološkega parka v samem središču, kjer je danes še delujoča žaga, ki pa se preseli v nezasedeno obstoječo industrijsko cono v zahodnem delu vasi . 78

Sliki 142 in 143: Zgornji fotografiji prikazujeta obstoječe stanje v središču vasi, kjer naj bi se zgradilo upravo novega gozdno tehnološkega parka. 78

Slika 144 in 145: Obstoječe stanje v središču vasi, kjer stoji še delujoča žaga 78

Slika 146: Tabela prikazuje razpoložljivost prostora v gospodarski (industrijski) coni v Lokavcu. 79

Slika 147: Leva slika prikazuje lokacijo in razpoložljivost prostora v industrijski coni v Lokavcu ter potencialne možne lokacije za umestitev laboratorija, delavnic in hal novega gozdno tehnološkega parka. 79

Sliki 148 in 149: Zgornji fotografiji prikazujeta neprimerno in pomanjkljivo urejeno cestno infrastrukturo v središču vasi. 80

Slike 150, 151, 152 in 153: Zgornje fotografije prikazujejo obstoječe stanje v središču vasi, kjer je predviden nov glavni vaški trg ter regulacija regionalne ceste z novo enosmerno obvoznico. 80

Slika 154: Predlog prometne ureditve na območju Lokavca 82

Slika 155: Tloris regulacije regionalne ceste z obvoznico skozi središče vasi Lokavec – glej prilogo B 83

Slika 156: Prostorski prikaz predvidene enosmerne obvoznice z parkirnimi površinami v središču vasi. 84

Slika 157: Grafični prikaz nove predlagane ureditve vaškega središča Lokavca 86

Slika 158: Tloris nove predlagane ureditve vaškega središča in promenade v središču Lokavca – glej prilogo C 87

Slika 159: Prostorski prikaz predvidene ureditve središča vasi: shared space in vaški trg 88

Slika 160: Prostorski prikaz predvidene ureditve promenade v središču vasi Lokavec, ki povezuje vse družbene in kulturne dejavnosti 89

Slika 161: Prostorski prikaz predvidene ureditve kamnite historične poti, ki poteka iz središča vasi (nova cerkvena ploščad pred cerkvijo), skozi park, novo stanovanjsko gradnjo v najstarejši del vasi Brith do stare cerkve Marije Vnebovzete 90

Slika 162: Prostorski prikaz predvidene ureditve lesene obvodne poti, ki poteka od potoku Lokavščku 91

Slika 163 in Slika 164: Leva fotografija prikazuje obstoječ priključek nove enosmerne ceste, ki bo peljala v novo stanovanjsko območje, desna fotografija pa prikazuje obstoječe stanje in lokacijo nove stanovanjske gradnje. 92

Slika 165 in Slika 166: Leva fotografija prikazuje obstoječe stanje in lokacijo nove stanovanjske gradnje, na drugi strani pa desna prikazuje kje je predviden priključek nove enosmerne ceste, ki bo peljala iz novega naselja in se bo priključila na obstoječo lokalno cesto. 92

Slika 167: Tloris prikazuje ureditev novih stanovanjskih enot – »domačij z borjači« v središču vasi Lokavec – glej prilogo D 95

Slika 168: Karta rekonstrukcije kmetijskih površin v zaraščanju v površine samooskrbnega kmetijstva (vezane na nove stanovanjske površine) 96

Slika 169: Prostorski prikaz predvidene stanovanjske gradnje z dostopno potjo. 97

Slika 170: Prostorski prikaz nove stanovanjske gradnje 98

Slika 171: Prostorski prikaz posamezne stanovanjske enote – domačija z *borjačem* (dvoriščem) 98

Slika 172: Leva slika prikazuje lokacijo novega vrtca z otroškim igriščem v najstarejšem delu vasi, kjer sta na razpolago dva propadajoča objekta z vrtovoma ter odraslo in primerno naravno zasaditvijo 99

Slika 173 in Slika 174: Leva zgornja fotografija prikazuje dostop do starega objekta (v ozadju) , ki se ga obnovi ter nameni prostore za nov vrtec, vrtni del objekta pa se nameni za novo otroško igrišče. Desna fotografija prikazuje del, kjer bodo nove kamnite stopnice za dostop direktno do igrišča. 100

Slika 175 in Slika 176: Zgornja in desna fotografija prikazujeta obstoječe stanje in lokacijo novih kamnitih stopnic za direkten dostop do otroškega igrišča. 100

Slika 177 in Slika 178: Obe zgornji fotografiji prikazujeta obstoječe stanje in lokacijo novega vrtca (objekta v ozadju) z otroškim igriščem (vidna je višinska razlika, ki jo je možno izkoristiti pri oblikovanju igrišča). 101

Slika 179: Leva slika prikazuje lokacijo nove podružnične knjižnice v najstarejšem delu vasi, ki se odpira na manjši trg ter leži tik ob predvidenem otroškem vrtcu 102

Slika 180: Leva fotografija prikazuje lokacijo in obstoječe stanje dotrajanega objekta v Brithu, ki se ga obnovi ter uredi v podružnično knjižnico. 102

Slika 181: Zgornja slika prikazuje lokacijo obstoječe stavbe, ki bo po prenovi oz. obnovi namenjena za potrebe nove informacijske točke ob predvideni historični poti v najstarejšem delu vasi 103

KAZALO PRILOG

Priloga A: Tloris in prerezi nove predlagane ureditve vaškega središča Lokavca (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)
Priloga B: Tloris predvidene regulacije regionalne ceste z obvoznico skozi središče vasi Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)
Priloga C: Tloris nove predlagane ureditve vaškega trga ter promenade v središču vasi Lokavca (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)
Priloga D: Tloris ureditve novih stanovanjskih enot – »domačij z borjači« v središču vasi Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)

1 UVOD

Iz že povsem jasnih razlogov, ko je industrijska revolucija zajela tudi slovenska mesta, je za podeželska področja in kmečka naselja nastopil čas nazadovanja. Gradnja stanovanjskih objektov se je premaknila na območja industrijskih predmestij in tako pustošila podeželske pokrajine. Z dvigom življenjskega standarda se je življenje na podeželju začelo še bolj odmikat od tistega, kar je nekdaj predstavljalo. Zaradi povečevanja individualnega prometa so se novogradnje stanovanjskih objektov začele vrstiti ob najpomembnejših prometnih poteh skozi podeželski prostor. Te so bile po vzoru srednjeevropske stanovanjske hiše vse prej kot tipične slovenske kmečke hiše in kulturna krajina, ki je bila prej enotna je občutno spremenila svoj pomen in videz.

Kot povedano, se je v časih industrijske revolucije število kmečkega prebivalstva občutno zmanjševalo, tudi potrebe po kmečki delovni sili sta zamenjali mehanizirano poljedelstvo in živinoreja, zato so si morali ljudje iskati delo in zaslužek v mestih. Kmečki domovi in hkrati vasi so počasi propadali, saj ni bilo potrebe po vzdrževanju, prav tako pa tudi novih stanovanjskih in gospodarskih stavb niso gradili. Tako se je do danes ponekod celo popolnoma ohranil nekdanji, prvotni videz in značaj kmečkih pokrajin oz. vasi. Ko pa je v zadnjih letih zaradi recesije industrijske družbe kmečko gospodarstvo znova postalo zanimivo, se je s tem pojavila tudi močna potreba po revitalizaciji vasi.

Po prvi svetovni vojni je bil v obsežne priprave novih regulacij in obnov vasi s svojo ekipo vključen tudi arhitekt Fabiani, vsaj na območju od Bovca do Krasa. Gre za redke poskuse načrtnega snovanja razvoja in regulacije ponovne pozidave vasi, v katerih izstopa nekakšen »racionalni« vidik urejanja naselji, predvsem z novo mrežo cestnih povezav in oblikovanjem, »kot bi ga verjetno opravil Camillo Sitte, z gradnjo vogalov in trgov okoli cerkva«. (Garzorolli in Miani, 1988: 51).

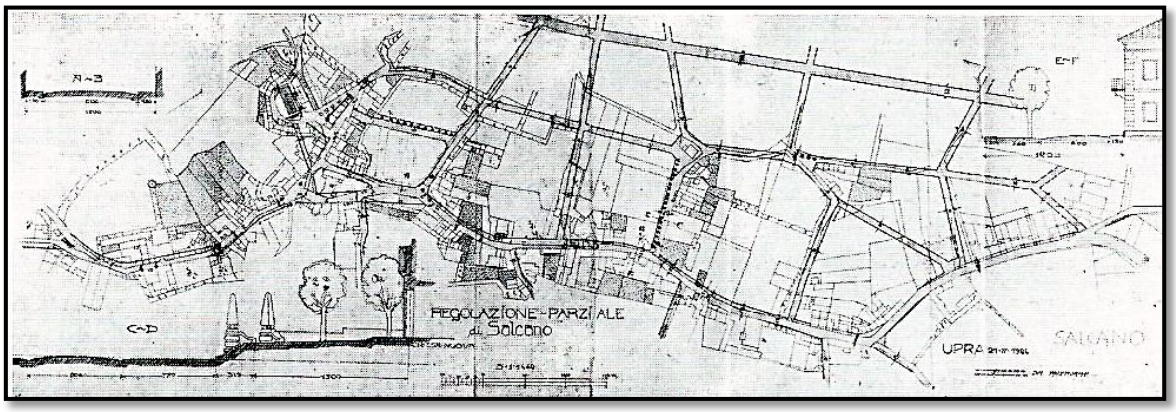

Slika 1: Slika prikazuje Fabianijevo delno regulacijo naselja Solkan iz leta 1922, ki prikazuje razširitev državne ceste Gorica – Predil na 12 m ter kako je nanjo priključil »mestno« komunikacijsko mrežo ulic, ploščadi in delno ozelenjenih trgov. Uredil je tudi dostop do cerkve, kjer bi se po njegovem predlogu obiskovalcu na poti v cerkev perspektiva nenehno spreminjala (Pozzetto, 1997: 257).

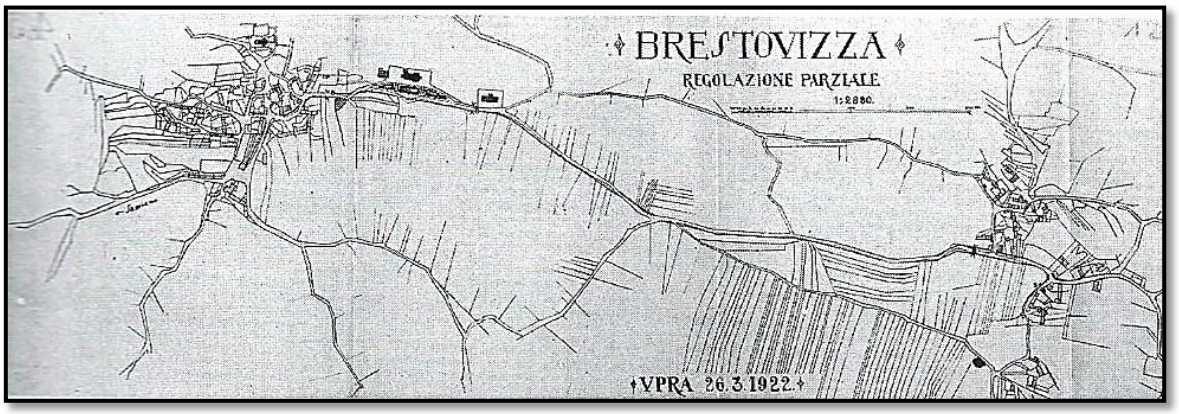

Slika 2: Delna Fabianijeva regulacija vasi Brestovica pri Komnu iz leta 1922 – vas je razdeljena na dve med seboj precej oddaljeni naselji. Fabiani se je omejil na razširitev glavne ceste in korekcijo ulic, da bi bil dostop do vseh hiš mogoč z modernimi sredstvi. Za šolo, cerkev in župnišče je predlagal vzorec, s katerim jih je od ceste ločil z ozelenjenim parkom (Pozzetto, 1997: 261).

Lep šolski primer je tudi Štanjel, ki s svojo dominantno lego na robu kraške planote, še vedno daje vtis srednjeveškega mesteca, ki je bilo nekdaj obdano z obzidjem. Vrh griča je starodavna utrdba, verjetno iz rimske dobe. Strnjena zidava bivalnih stavb, skoraj v celoti iz kamna, povsem sledi danostim prostora. Vas se je razrasla v obliki dolgih stavbnih nizov, ki sledijo plastnicam reliefa. Stavbe se prislanjajo ena na drugo in izkoriščajo ugodnosti sončne, prisojne lege in zavetnega pobočja. Nenavadno ozke ulice, kamnoseško obdelani stavbni členi, razgledna lega samega naselja in zgodovinskost kraja, dajejo Štanjelu prav poseben čar. Prav posebno razpoznavnost daje Štanjelu tudi cerkev sv. Danijela in dvorec grofov Cobenzl. Tudi zasnova domačij v Štanjelu se je morala podrediti posebnostim lokacije in značaju celotnega naselja. Pritlični gospodarski prostori (hlev, štala, klet in shrambe) so bili dostopni iz spodnje ulice, nadstropje pa je bilo dostopno iz zgornje ulice in je bilo namenjeno bivanju. Življenje se je v večji meri odvijalo kar na klancu – vaški ulici.

Kot že omenjeno lahko poleg izjemne arhitekture srednjega veka v Štanjelu, občudujemo tudi drzne dosežke in preureditve arhitekta Maxa Fabianija. Arhitekt je s skromnimi sredstvi predelal stara bivališča. Z združitvijo in preureditvijo niza stavb je tako leta 1923 nastala Ferrarijeva vila. Uredil je funkcionalne aspekte kompleksne zunanjščine s tem, da je obnovil zajetje vode in niveliral dvorišča. Voda je bila v Štanjelu vedno dragocena. Med drugim je predelal tudi oba vhoda skozi obzidje, nekdanji hotel Miramonti, vojaško pokopališče iz prve svetovne vojne in grajsko poslopje, kjer je uredil županove prostore, občinske urade itd.

V zadnjem času se ponovno pojavljajo prizadevanja za prenovo Štanjela. Morda na nekoliko drugačnih izhodiščih, kot jih je oblikoval Fabiani. Nekdanje ruševine marsikje ne samevajo več vendar pa zapleteni lastniški odnosi, pomanjkanje infrastrukture in gmotna nezmožnost lastnikov še vedno preprečujejo celovito prenovo. Zaradi cenejše in enostavnejše gradnje so se mnogi odločili za zidavo stanovanjskih hiš izven vaškega jedra na novi lokaciji – nastal je novi Štanjel.

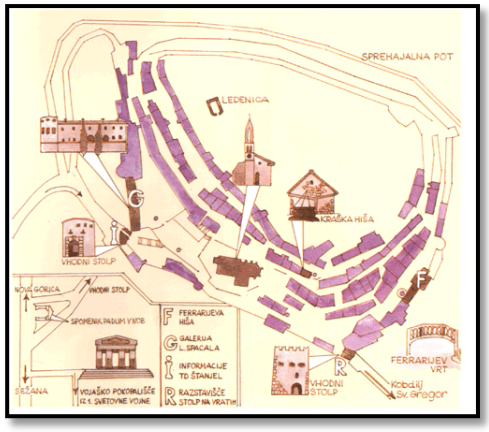

Slika 3 in Slika 4: Zgornji sliki prikazujeta Štanjel danes, ki z vsemi svojimi izjemnimi in ohranjenimi kulturnimi spomeniki še vedno daje vtis srednjeveškosti (Občina Komen …, 2012).

Sprehod po ulicah starega Štanjela vzbudi v nas občutek, da lahko ta znova zaživi na samosvoj način. Dediščino je potrebno vključiti v vsakdanje življenje in z njo začeti upravljati. Štanjel ima veliko izjemnosti, ki privlačijo in prav te ga lahko oživijo, če se pri ohranjanju dediščine upošteva tudi socialni vidik.

Slika 5 in Slika 6: Sliki prikazujeta gradnjo , v kateri se jasno kažejo lokalne posebnosti graditeljstva. Ureditev in prenova »romanske hiše« s štirno, mnogih uličnih ambientov ter vse druge stavbne dediščine »začaranemu mestecu« vrača pravi življenjski utrip (Kraji …, 2012).

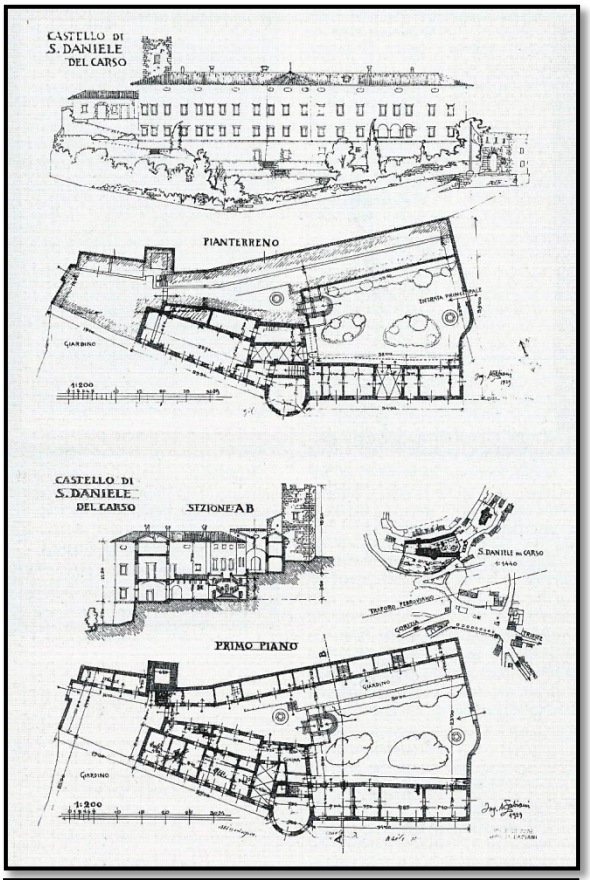

Slika 7 in Slika 8: Obnova in predelava Štanjelskega gradu (1929-1938) – Fabiani je obnovil ta kulturni spomenik, ki s svojo gmoto dominira nad kraškim naseljem in mu v polni meri dodaja »etruščansko« podobo. Arhitekt je s skromnimi sredstvi predelal staro bivališče v centru štanjelske občine: obnovil je zunanjščino, v okroglem zahodnem stolpu je uredil županove prostore in občinske urade, v drugih krilih palače pa uredil prostore za osnovno šolo, zdravniško varstvo in veterinarsko službo ter prostore za razvedrilo vaščanov: kinodvorana, prireditveni prostor itd. (slika 7: Pozzetto, 1997: 313; slika 8: Lipica ..., 2012).

Slika 9: Slika prikazuje Vilo Ferrari s parkom. Z združitvijo in preureditvijo niza stavb je nastala v letu 1923. Dopolnjeval jo je bogato opremljen vrt z ribnikom in ledenico, ki je bil hkrati zaključek večjega sistema vodnih zbiralnikov in zajetji v naselju (Pictureslovenia ...,2012).

Najvažnejše, ko gre za načrtovanje oz. oblikovanje vaškega prostora, je poznati njihovo zgodovino in kulturo bivanja skozi kulturno krajino ter arhitekturo, saj bomo le tako zares vedeli, kako delujejo in kaj potrebujejo za samozadosten obstoj in razvoj.

Podobno zgodbo je doživela tudi primorska vas Lokavec, ki se razteza pod robom Trnovske planote in vznožjem mogočnega Čavna. Lokavec je s svojo nekaj kilometrsko dolžino in z velikim številom vasic ali zaselkov kot nekakšen mejnik pred vstopom v drugi svet, svet predalpskega gorstva in visokogorskega Krasa. Prostor oblikujejo med drugim tudi slikovite vedute, kjer kot dominanti izstopata zvonika stare in nove cerkve.
Območje Lokavca je bilo nekdaj tipično ruralnega značaja z obsežnimi razdrobljenimi travniki, pašniki in njivami, ki se počasi brišejo, saj zaradi potreb krajanov, ki se

zaposlujejo v industriji in drugih terciarnih in kvartarnih dejavnostih v sosednjem mestu, za vedno prehaja iz primarne rabe in vedno manj služi kmetijski proizvodnji. Čeprav je na razvoj vasi v začetku vplivalo prav kmetijstvo in obrt, pa je glavno gibalo razvoja danes postala cesta, ki pa zelo grobo spreminja identiteto gručasto zasnovanega naselja. Lažja dostopnost do posameznih objektov ob regionalni cesti, ki gre skozi vas, vpliva na gradnjo v izven ureditvenem prostoru: zaselki se nadaljujejo brez konca v neskončno verigo. S tem se je izgubilo tudi razpoznavno lokalno središče oziroma vaški trg, tako v funkcionalnem kot v vizualnem smislu. Najstarejši objekti v osrednjih delih vaških gruč ostajajo prazni in v propadajočem stanju.

Naselje je pod vplivom konfliktov nujnosti in možnosti, kar se odraža predvsem v odnosu med historično strukturo in nujnostjo po prometni dostopnosti. In če k temu dodamo še problem preoblikovanja centra zaradi glavnega vaškega prometnega križišča, ki naj bi sicer bilo namenjeno osrednjemu trgu v vasi, je videz vse prej kot v smislu ohranjanja historičnosti in vitalnega življenja na vasi.

Moje diplomsko delo je iskanje in predlog prostorskih rešitev s pomočjo raziskovanja razvoja vasi in kulture bivanja skozi zgodovino do danes ter s teoretičnimi načeli in podlagami skrbno upoštevajoč vsebinski vidik: urejanje regionalnega in lokalnega prometa, revitalizacija historičnega središča vasi z novimi, časovno in vsebinsko ustreznimi ter potrebnimi dejavnostmi, ureditev osrednjega odprtega javnega prostora ter povezava z manjšimi trgi preko ozkih uličic v gručastih zaselkih vasi. Najvažnejši del je skrbno upoštevanje naravnih in kulturnih izročil naših prednikov, saj le tako resnično razumemo, kako prostor deluje.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Vas Lokavec s svojimi prvotno gručasto razporejenimi zaselki spreminja svoj videz v ruralni pokrajini v novo urbano strukturo, z novim in drugačnim izgledom. S tem popolnoma zanemarja obstoječe naravne in kulturne spomenike, ki nam s svojim neokrnjenim značajem pripovedujejo zgodbo o nekdaj kmečkem in gospodarsko razvitem življenju na vasi:

- V območju Lokavca poteka regionalna cesta, ki je zelo obremenjena, slabo opremljena in naselju, ki je razvito na obeh straneh, preprečuje, da bi delovalo povezano.
- Kot posledica tega ter zaradi nenačrtovane pozidave Lokavec nima več razpoznavnega središča niti ni povezan z historičnimi deli vasi, ne v vizualnem ne v funkcionalnem smislu. Tako nastane več manjših, med seboj enakovrednih javnih odprtih prostorov, ki pa izgubljajo svoj pomen, saj niso niti urejeni niti obiskani (manjši vaški trgi, pokopališče).
- Najstarejši obstoječi objekti v gručastih zaselkih ostajajo prazni in v propadajočem stanju, na drugi strani pa se vrši nekontrolirana stanovanjska gradnja, ki nekdaj jasno morfološko tipologijo popolnoma briše oz. spreminja. Nerazpoznaven je tudi odnos do rabe krajine (odnos naselje – krajina), ki je nastal zaradi neupoštevanja kakovosti posameznih elementov urbane strukture v naselju (kakovostni ostanki značilnega podeželskega stavbarstva),

značilne geološke lege, pa tudi zaradi neustrezne prenove in zidave roba naselja ter zastiranja in kvarjenja značilnih pogledov na okoliški prostor ter degradacija podeželskega prostora zaradi upada kmetijstva in posledično zaraščanja opuščenih kmetijskih površin.

- Ob vseh zgoraj navedenih problemih obravnavanega območja pa predstavlja veliko obremenitev okolja in prebivalcev tudi plaz Slano blato, ki s svojo pojavnostjo vpliva na razvoj vasi, kot tudi na odnos vasi do plaza.

1.2 DELOVNA HIPOTEZA

Ob predpostavki, da je nadaljnji razvoj in širitev naselja Lokavec neizbežna in da pogosto povzročajo take spremembe nezaželene posledice v prostoru (negativne strukturne spremembe, izgube tradicionalnih kulturnih krajin itd.) nedvomno potrebujemo boljše rešitve, tako v obliki kakovostnih načrtov kot tudi doslednih izvedb. Naselje je skozi desetletja »podleglo« procesu suburbanizacije, ki ga ni moč zaustaviti. To lahko pripišemo predvsem bližini mesta Ajdovščina in relativno veliki razpoložljivosti stavbnih zemljišč. Nadaljnji razvoj naselja je zato potrebno načrtno usmerjati tako, da bo ravnanje v prostoru zajemalo in usklajevalo tako (realne) razvojne potrebe kot tudi varstvene zahteve. Z ustrezno vizijo, ki bo usklajevala tradicionalno krajino z razvojnimi in lokalnimi potrebami, bi lahko dosegli razvoj naselja Lokavec kot povezane celote z ohranitvijo kakovostnih prvin kulturne krajine. Kljub novim vsebinam stanovanjske gradnje bo prostor odseval lokalne značilnosti in krajinske tipologije z vitalnim lokalnim prebivalstvom.

Slika 10: Panorama območja Lokavca s svojo tradicionalno krajino: gruče hiš s svojimi njivami, vrtovi, sadovnjaki, vinogradi, travniki in pašniki ter gozdno krajino v pobočju Čavna (Občina Ajdovščina ...,2012)

Slika 11 in Slika 12: Na levi strani prikazuje fotografija nenadzorovano individualno stanovanjsko gradnjo na kmetijskih površinah, hkrati pa na desni fotografiji vidimo propadanje najstarejših delov vasi v središču Lokavca.

1.3 METODE DELA

Naloga je bila oblikovana po naslednjem postopku: zastavljeni cilji, razčlenjevanje ter opisovanje sestavin (kulturna in naravna dediščina, razvoj vasi itd.) za pojasnjevanje temeljnih zakonitosti v razvoju vasi, analize (inventarizacija obravnavanega območja in vrednotenje pridobljenih podatkov), osnutek in predlog ureditve naselja ter sklepna načela in smernice oblikovanja vaškega prostora. Za uvod je podanih nekaj informacij o naselju skozi zgodovino in današnji čas. Nato pa sledi večplastna analiza obstoječega stanja obravnavanega prostora. Analitičen del naloge je bil obsežen in je služil kot dobra podloga za inventarizacijo stanja v prostoru, tudi v prihodnje. Obsegal je naslednje analize: karta reliefa, geneza stavbnega tkiva, prometna analiza, analiza voda, analiza zelenih površin, strukturna analiza rabe, analize kulturne in naravne dediščine, vizualna analiza, funkcionalnost objektov, dejavnosti po površinah, komunikacije, namembnost objektov, starost objektov, robovi, izsek iz družbenega plana občine Ajdovščina za Lokavec in kategorije in raba zemljišč. Poleg prostorskih podatkov so bili upoštevani tudi zgodovinski, socialni, demografski, gospodarski in ostali družbeni vplivi na naselje. Miselna sinteza opravljenih analiz pokaže na konkretne prostorske probleme in pomanjkljivosti, ki jih v predlogu skušamo zmanjšati ali celo izničiti. Osnutek ureditve osrednjega dela Lokavca obsega smernice za nadaljnje oblikovanje, ureditev prometne mreže, osnutek ureditve javnih odprtih površin ter vnos novih dejavnosti, s pomočjo katerih bo vas ponovno zaživela. Kot zadnji del naloge je bil izdelan predlog v obliki tlorisa in 3D prikaza. Orodja, ki so mi služila kot pripomočki za utemeljevanje izbranih ciljev, so: TTN in katastrske podloge v primernem merilu, orto-foto posnetki, fotografije ter terenski ogledi, skice, ilustracije ter literatura. Zaključek naloge povzema obravnavano tematiko in rezultate oz. sklepna načela in smernice za nadaljnje načrtovanje oz. oblikovanje vaškega prostora Lokavca.

1.4 CILJI NALOGE

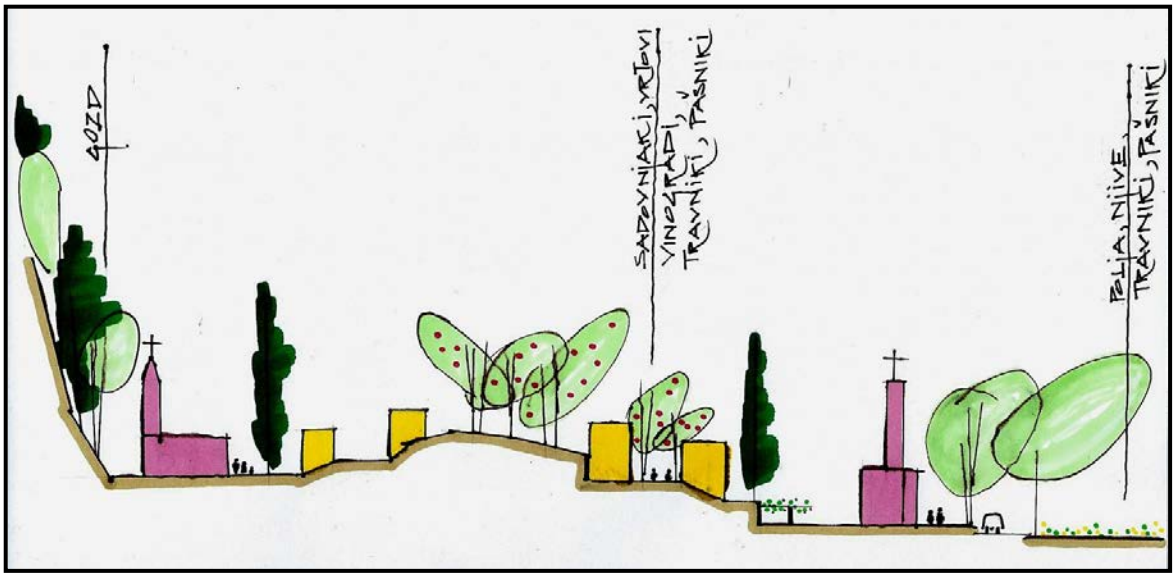

Slika 13: Zgornji del slike ponazarja razvito in kakovostno podeželsko okolje, ki služi lokalnim in razvojnim potrebam vitalnega prebivalstva ter hkrati varuje in ohranja enkratne prvine in tradicionalno krajino območja.

Skladen prostorski razvoj nekega naselja zahteva poznavanje družbenih, socialnih, ekonomskih in drugih lastnosti oziroma dejstev obravnavane entitete. Mednje sodijo tudi prostorski dejavniki, ki jih v večji meri obravnavam v tej nalogi in s katerimi želim pokazati odnose v prostoru, katerega tvorijo in opozoriti na pomanjkljivosti in priložnosti vaškega naselja. Zastavljeni cilj diplomske naloge je ugotoviti najbolj pereče probleme obravnavane vasi, ugotoviti razloge za njihov nastanek in se opredeliti do njihovih posledic. Na podlagi tega pa izoblikovati jasne cilje, ki vodijo do natančnih predlogov ureditve izbranega območja. Torej gre za pripravo idejne zasnove oz. nekakšnega regulacijskega načrta naselja Lokavec, ki bo narekoval nadaljnji razvoj gospodarske dejavnosti naselja in območja, ki naj bi predstavljal lep in privlačen podeželski prostor, z živim in urejenim, v celoto povezanim naseljem za lokalno prebivalstvo, ki si želi razvijati svoj kraj.

Že od nekdaj je imel gozd ter gozdarstvo, kot ena tradicionalnih gospodarskih dejavnosti podeželja, v Lokavcu velik družbeni pomen, vendar se vseh vlog gozdov danes tamkajšnji prebivalci komaj zavedajo. Zato gonilni del idejne zasnove predstavlja nov gozdno tehnološki park, ki bo s pomočjo gozda, kot naše nacionalne dobrine, omogočil ekološki, gospodarski, krajinski, socialni in kulturni razvoj vasi Lokavec.

Izdelana je tudi idejna zasnova za regulacijo regionalne ceste v centru vasi Lokavec, saj je s tem pridobljen kvalitetnejši in varnejši javni prostor oz. osrednji vaški trg. V samem središču, kjer se nahaja obstoječa žaga, je načrtovana tudi nova stanovanjska soseska skladno s potrebami tamkajšnjih prebivalcev. Ker pa ima tudi ohranjanje kmetijstva velik pomen pri hitrejšem razvoju podeželja ter ohranjanju kulturne krajine, je v idejni zasnovi predstavljena ideja o neločljivi zvezi med novodobno domačijo oz. stanovanjsko enoto z borjačem ter njeno zemljo. Del diplomske naloge

obravnava tudi oživitev najstarejših delov v samem središču Britha ter s tem preprečuje nadaljnjo propadanje in pustošenje teh kamnitih kulturnih spomenikov. Skladno z revitalizacijo starega historičnega dela vasi, se obudi oz. vzpostavi povezava z novim delom vasi. V sklopu obnovitve najstarejših stavb se izoblikuje nov vrtec z igriščem, podružnična knjižnica in informacijska točka ter muzej na prostem kot del tematske poti, ki nas popelje skozi zgodovino Lokavca.

2 LOKAVEC, PRIVLAČNO OKOLJE ZA POSELITEV - OPIS, INVENTARIZACIJA IN ANALIZE

Pokrajina: **Vipavska dolina**
Občina: **Ajdovščina**
Vas: **Lokavec**
Spodnja nadmorska višina: **150 m.n.v.**
Srednja nadmorska višina: **165 m.n.v.**
Zgornja nadmorska višina: **320 m.n.v**.

Naselje Lokavec je zaradi njegove velikosti, vloge kot primestnega naselja Ajdovščine in hkrati kot oskrbovanega središča, zaradi večje obstoječe gospodarske cone kot tudi zaradi številnih prostorskih, razvojnih in pejsažnih vrednot največje naselje v občini Ajdovščina. Krajevna skupnost Lokavec obsega 16 zaselkov - gruč, vpetih v pobočji Čavna in Gore, združenih v skupno vas Lokavec. Urbanistično je vas zelo razpotegnjena: razteza se na območju, velikem 13,7 km^2, skrajna zaselka, Kompari na zahodu in Gorenje na severovzhodu, pa sta med seboj oddaljena okrog štiri kilometre.

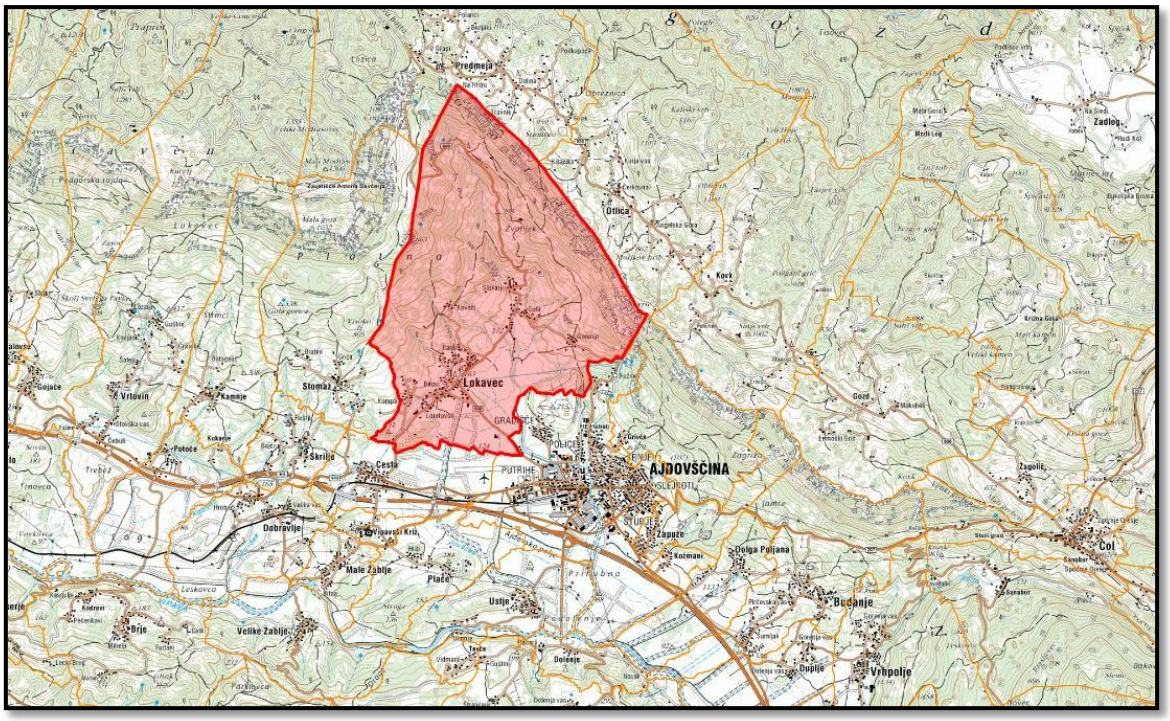

Slika 14: Zemljevid širšega območja (Geopedia ..., 2013)

Meja območja urbanističnega načrta je na severozahodu omejena s strmimi bregovi, ki predstavljajo kulturno krajino strnjenih kmetijskih zemljišč v zaledju naselja oziroma s površinami, kjer je prisotna potencialna nevarnost plazov. Na severovzhodu in jugovzhodu so meja območja 1. kmetijskih zemljišč.

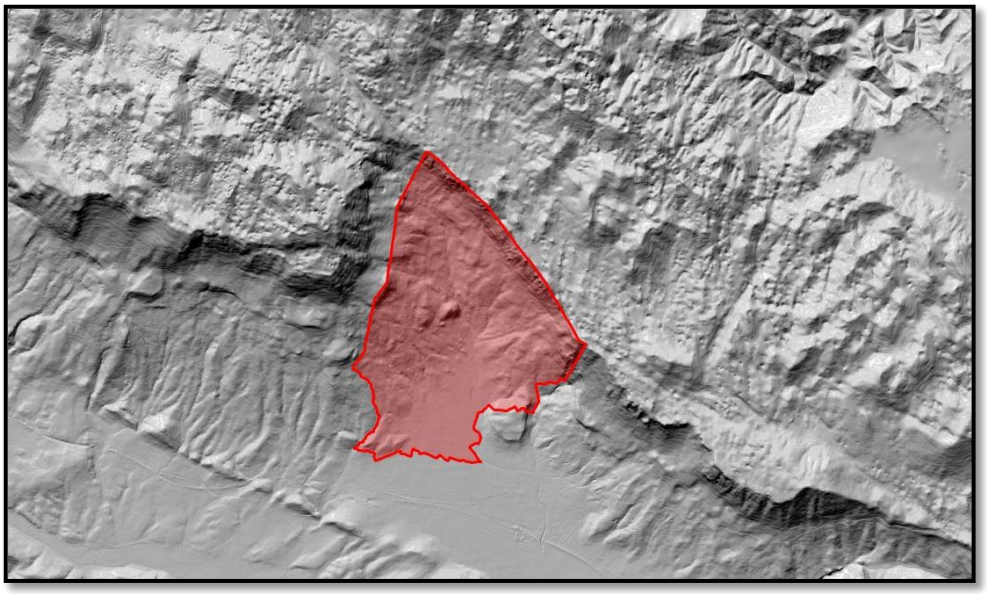

Slika 15: Prikaz terena katastrske občine Lokavec (Geopedia …, 2013)

Na jugozahodu ob cesti Lokavec – Cesta območje ureditvenega načrta zaokroža gospodarska cona. Območje vključuje nekatere kmetijske površine, ki se ohranijo, vendar so podrejene potrebam poselitve.

Slika 16: Letalski posnetek ožjega območja središčnega dela vasi Lokavec - Brith (Geopedia …, 2013)

Prav zaradi bližine naselja Lokavec je dinamičen demografski razvoj preusmerjen na obrobje mesta Ajdovščine, kar se med drugim kaže v močnem morfološkem preoblikovanju podeželskih naselji, predvsem pa v preobrazbi njihove socialne in gospodarske zgradbe. Nekoč tradicionalna agrarna naselja na območju Lokavca so izpostavljena raznolikim vplivom mesta, kar povzroča obsežne, pogosto tudi nezaželene spremembe v zunanjem videzu naselja in v njegovi funkcijski zgradbi. Naselje Lokavec je zaradi bližine mesta in dostopnosti eno od najbolj izpostavljenih

naselji v smislu števila priseljencev in stopnje privlačnosti v zadnjih letih, desetletjih. Na podeželje se zaradi nižjih cen nepremičnin in manjših stroškov investicij vse pogosteje selijo tudi obrtne in druge proizvodne dejavnosti, kar vnaša v podeželski prostor nove razvojne probleme in hkrati možnosti.

Slika 17: Prikaz terena ožjega središčnega dela vasi Lokavec – Brith (perspektiva)

2.1 ZGODOVINA POSELITVE LOKAVCA

Vas Lokavec leži v zgornjem delu Vipavske doline, ob vznožju gore Čaven. Vasica, ki se skriva za veliko cerkvijo, je majhna le na prvi pogled, saj je to le en del današnjega Lokavca, eden izmed zaselkov, ki so med seboj oddaljeni tudi po več kilometrov. Med zaselki, ki ležijo na skrajnih koncih, je tudi do eno uro hoda. Temu primerno se Lokavec med ljudmi deli na *gurani* (Slokarji, Čohi, Brod in Gorenje) in na *dulani* del (Kompari, Kuši, Brith, Bituvi, Lahovše, Loretovše, Kodelavše, Mizarska vas, Kaluše, Grajšk, Palkovše, Kovači in Rovtarše), razmejuje pa ju Lokavščck, ki je poleg Grajška in Jevščka, eden izmed pomembnejših potokov. Za Čaven, ki se dviga nad vasjo, pravijo, da je poln vode. Tako se ob deževju prebudijo še drugi potoki in pridejo na dan skozi razne špranje po travnikih, ob skalah, cestah, pa tudi za marsikatero hišo.

Na območju Lokavca se je verjetno pojavljal človek že od 5. stoletja pr. Kr. naprej, o čemer pričajo številne arheološke najdbe. Med temi je tudi nekaj kvadratnih metrov velika jama na Kovačevšu, v kateri so našli predmete in kosti iz mlajše in starejše železne dobe ter rimskodobne premete (Batič, 2006: 34).

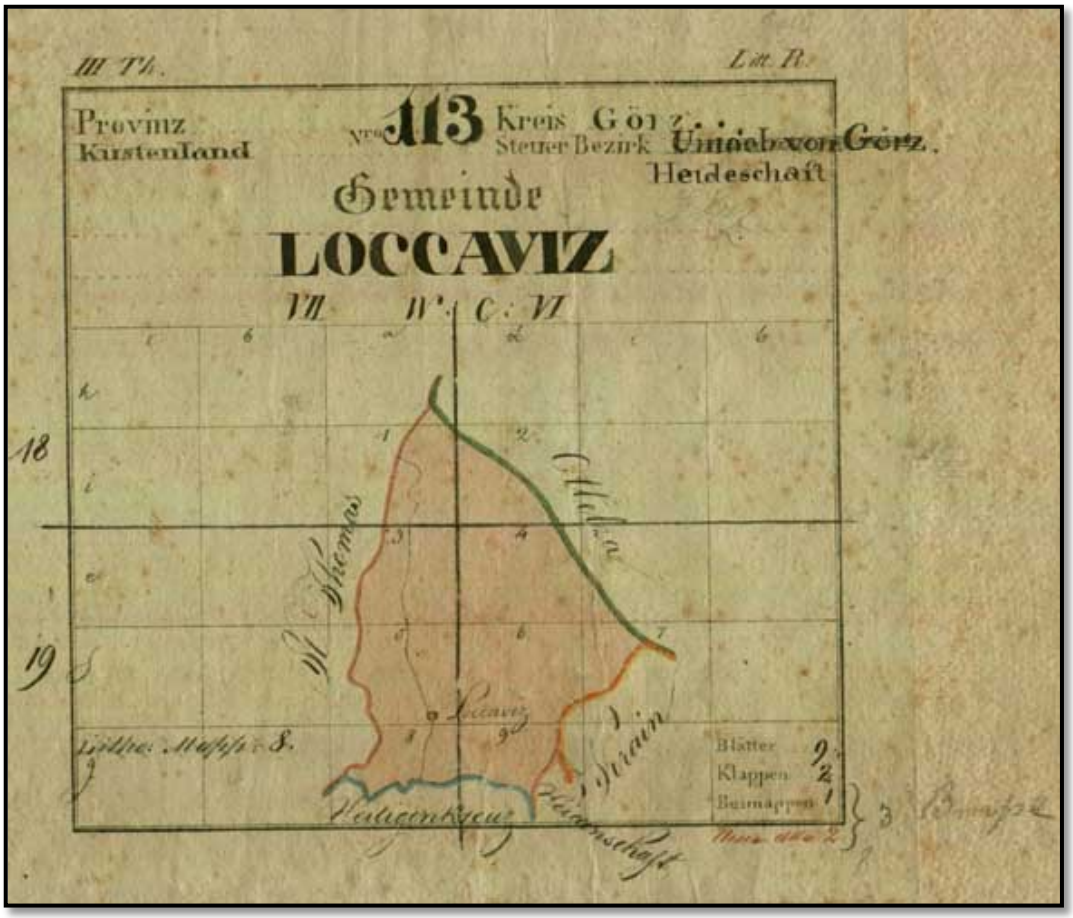

Slika 18: Franciscejski kataster Lokavca iz leta 1822 (Občina Ajdovščina ...,2012)

Dalje o naselitvi priča arheološko območje sv. Lovrenc in Britof, kjer so bile najdene ruševine naselbinskega območja s cerkvijo in skeletnim grobiščem iz rimske dobe oziroma srednjega veka.

Ime Lokavec se v virih prvič pojavi leta 1086 (Blaško, 2005), ko naj bi bilo zapisano v regestu, da je Henrik, brat oglejskega patriarha Udalrika I. menda samostanu v Rožacu med drugimi vasmi podaril tudi Lokavec – Locuriz.

Pričujoči zapisi (Čibejeva kronika) postavljajo dogodek v začetek 16. stoletja, ko naj bi ozemlje Lokavca prvotno sodilo pod grofijo Sveti Križ. Na tem mestu naj bi se sprva raztezala *loka*, ki naj bi jo prvi začel krčiti kriški uradnik, čuvaj in lovec. Prav zaradi tega naj bi se ga prijel priimek Lokar, s tem pa naj bi dobila ime tudi novo nastala vas Lokavec in bližnji potok Lokavšček (Čibej, 1948).

Lokarjeva družina naj bi se hitro razširila in ustvarila cel zaselek, ki je danes znan kot Brith. Na podoben način, torej z poznejšim krčenjem Lokavških Alp, naj bi nastale tudi druge lokavške vasice, med njimi tudi Kovači. Po vsej verjetnosti so te vasice nastajale neodvisno ena od druge ter bile pozneje združene pod skupno ime (občino) Lokavec. V zavesti domačinov je namreč še vedno prisotna ločitev med Lokavcem (nekakšno središče vasi pri cerkvi in šoli).

Kovači so najsevernejši zaselek, ki sega visoko pod Čaven. Po navajanju domačina Edmunda Čibeja (1848), dolgoletnega nadučitelja in intelektualca iz Slokarjev, naj bi se tu naselil Oger s priimkom Kovač. Tudi ta naj bi bil kot lovec v službi kriškega gradu. Kot že napisano pa arheološki viri v neposredni okolici izpričujejo mnogo starejšo zgodbo o poselitvi.

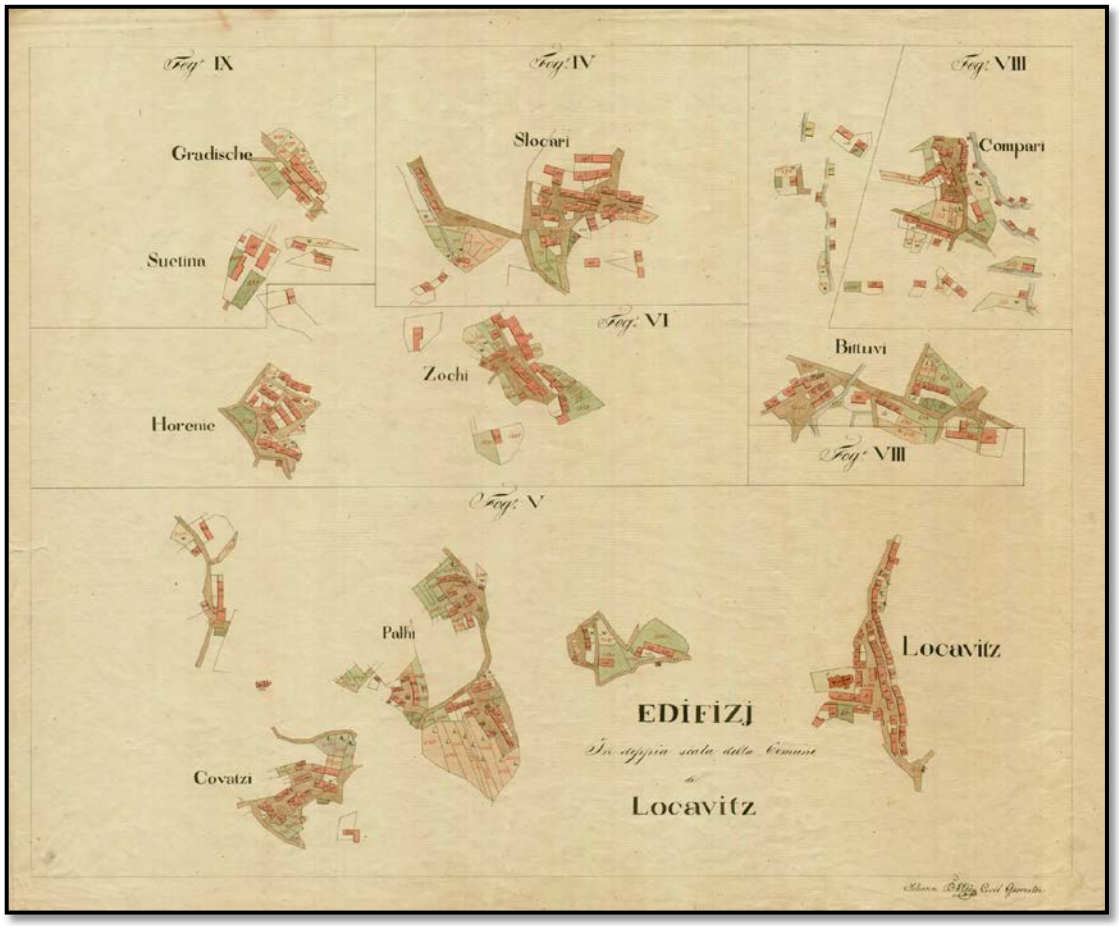

Slika 19: Franciscejski kataster Lokavca iz leta 1822 po zaselkih (Občina Ajdovščina ..., 2012)

Ne glede na poklic prvega naseljenca so bili pozneje Kovači preprosti kmečki ljudje. Ukvarjali so se s kmetijstvom, poljedelstvom, furmanstvom, v nekem obdobju pa tudi s svilogojstvom. Za razliko od Kovačev je istočasno v Brithu bivala eminentna vaška gospoda z županom na čelu. Tu so imeli v svojih najplodnejših letih cerkev, župnišče in tudi občinski urad, pri kovačih pa je bilo v najboljšem primeru šest istočasno naseljenih hiš.

Slika 20 in Slika 21: Zgornji fotografiji prikazujeta novo cerkev sv. Lovrenca po načrtih Maksa Fabianija nekoč (Občina Ajdovščina …, 2012) in danes.

Najstarejša listina v arhivu župnije Lokavec je iz leta 1687, v kateri se von Zweckenburgi in krajani Lokavca zavezujejo, da bodo vzdrževali duhovnika – kaplana. Listina pomeni začetek samostojne duhovnije v Lokavcu. Od takrat je bil Lokavec uradno kaplanija in je spadal pod župnijo Sv. Križ, leta 1823 pa postal vikariat. Ob koncu 19. stoletja sta oblast okrajnega glavarstva v Gorici in ministrstvo na Dunaju obravnavala željo krajanov, da bi Lokavec postal samostojna župnija. Zaradi prve svetovne vojne in zamenjave oblasti (Italija) se je to uresničilo šele leta 1935, ko je bila zgrajena nova cerkev po načrtih arhitekta Maksa Fabianija. Ob blagoslovu je nadškof Karel Margotti Lokavec povišal v župnijo, takratnega vikarja Henrika Evgena Černigoja pa imenoval za prvega župnika (Blaško, 2009: 6).

Ko se je leta 1814 začelo organiziranje prvih občin, Lokavec ni bil več župa, ampak okraj v glavni občini Ajdovščina, do leta 1850. V obdobju med leti 1850 – 1928 je bil Lokavec samostojna občina. V tem obdobju se je zvrstilo več županov, med katerimi je najbolj priznano ime Edmund Čibej.

Od okrog leta 1910 naprej, dokler je bil Lokavec še samostojna občina, je bil kraj zelo razvit. Vas je imela 288 hiš, štela pa je kar 1144 prebivalcev, katerih glavna dejavnost je bilo furmanstvo, lesna obrt in kovaštvo. Poleg tega pa se je v vasi našlo tudi: čevljarja, krojača, izdelovalca lesenih nog, opekarno, tovarno za čiščenje sukna, delavnico škafov za vodo, sodarja… Vas je imela svojo cerkev, šolo in pošto. V njej je bilo tudi nekaj gostilen in restavracija, veliko trgovcev pa tudi številna društva so delovala takrat: bralno in pevsko društvo, zavarovalnica goveje živine, kmetijska podružnica, kmetska posojilnica, godbeno društvo in posvetno društvo. Pred letom 1990 je bilo v Lokavcu ustanovljeno tudi podporno rokodelsko društvo.

Od leta 1928 – 1945 je bil kraj spet v okviru občine Ajdovščina in prav tako tudi od leta 1952 dalje, vse do danes, ko je Lokavec krajevna skupnost.

Slika 22 in Slika 23: Zgornji fotografiji prikazujeta najstarejši zaselek Brith nekoč (Občina Ajdovščina ..., 2012) in danes.

2.2 KULTURNA DEDIŠČINA

Če se obiskovalec razgleduje po Lokavcu, na prvi pogled ne bo ugotovil nič posebnega, nič kar bi v njem porodilo misel, da je ta kraj v zgodovini vendarle odigral pomembno vlogo za širšo okolico in ljudi v njej. Z malo pazljivosti, zanimanja in poznavanja kmalu ugotovimo in opazimo ogromno zgodovinskih zanimivosti, ki jih premore ta razposajeni skupek zaselkov.

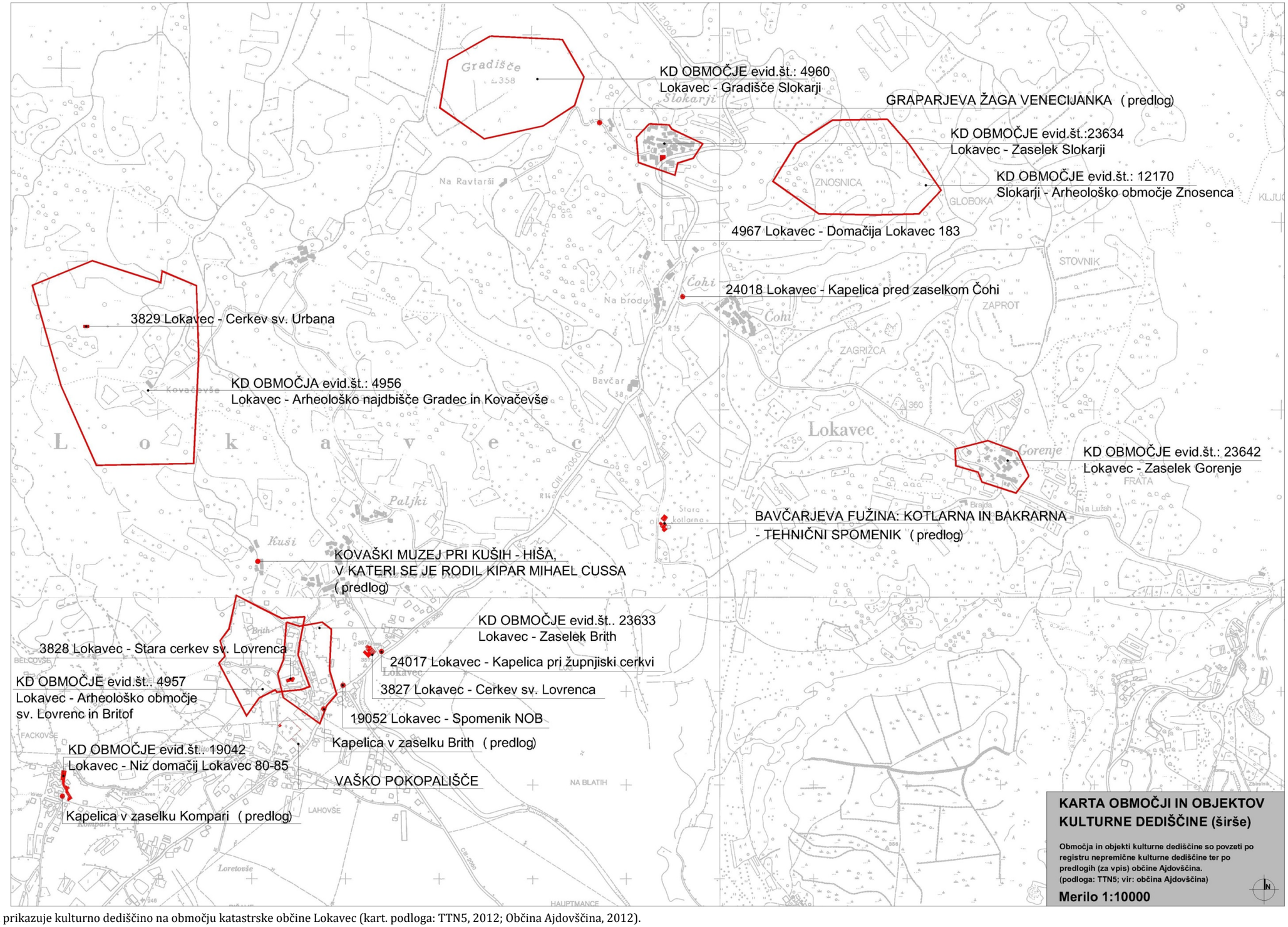

Slika 24: Zgornja karta prikazuje kulturno dediščino na območju katastrske občine Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

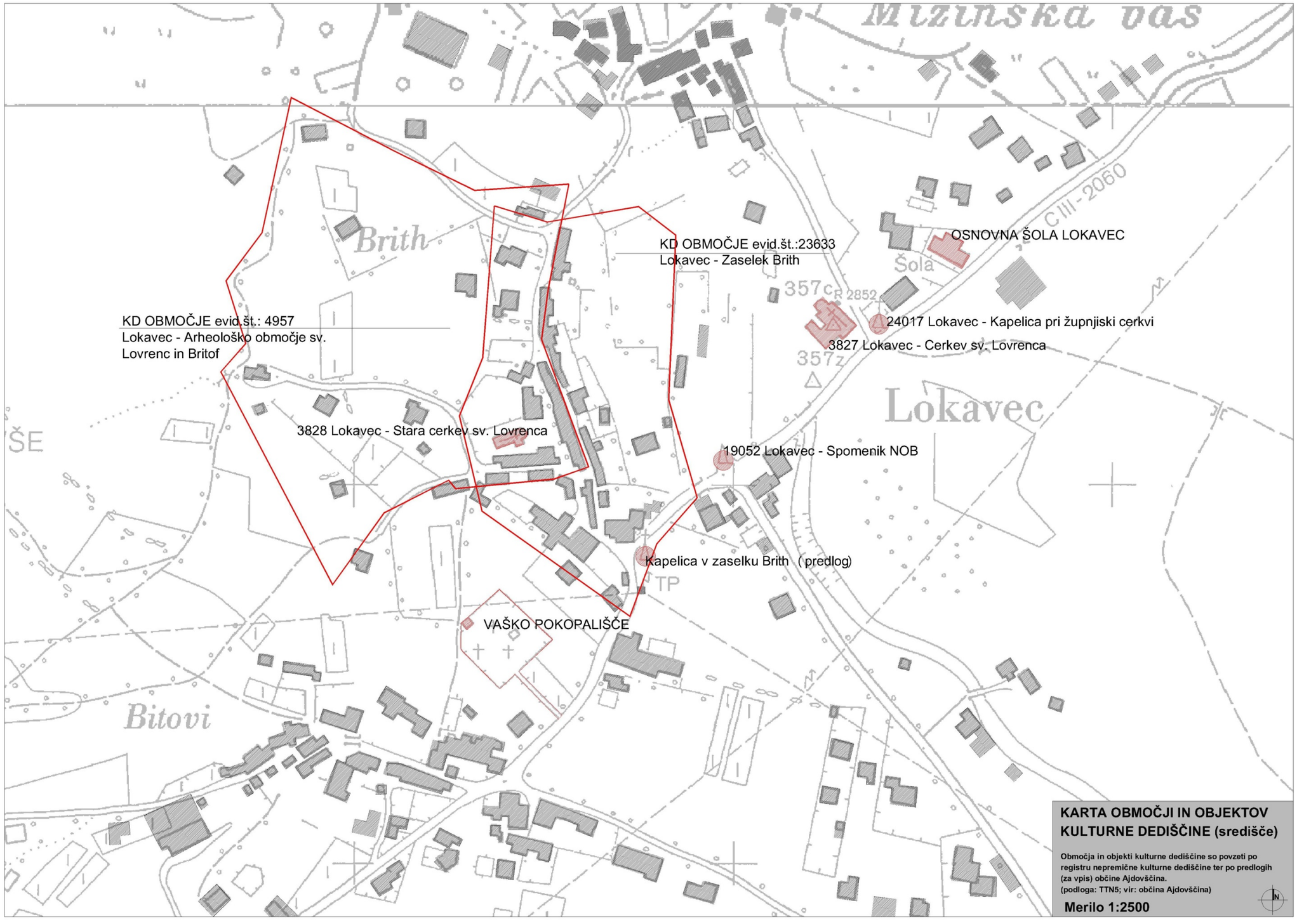

Slika 25: Zgornja karta prikazuje kulturno dediščino v osrednjem delu vasi Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.2.1 Sakralno stavbarstvo v Lokavcu

Stavbarstvo cerkva in druge sakralne arhitekture na območju Lokavca predstavlja morda najbolj vredno in zaznavno sestavino celotne stavbne dediščine. Tako kot večina vasi v okolici ima tudi Lokavec svoji cerkvi: staro in novo, kar nekaj znamenj ali kapelic ter svoj *žegen* – pokopališče. Ker tovrstna arhitektura v prostoru predstavlja vrhunce sposobnosti in ustvarjalnosti tega prostora, je pomenila tudi zgled in vzor za vse preostalo stavbarstvo. Njen pomen ji je bil ves čas zagotovljen tudi zaradi neposrednih vezi z duhovnim življenjem, kar ji je dodalo še posebne vrednote.

Gradnja vaških cerkva v tem območju, pa naj je šlo za novo stavbo ali le predelavo, je bila običajno naročena izvajalcem – stavbarski delavnici ali posameznemu mojstru. Kot naročniki so se pojavljale vaške skupnosti, ki jih je velikokrat zastopal kar župnik, patron župnije ali predstavniki posameznih gospostev. Šlo je za naročniški odnos. Marsikdaj je ob izgradnji sodelovala cela vas, tudi z denarjem, velikokrat pa so k naročilu prispevali premožni posamezniki, ki so želeli s prostovoljnimi prispevki pridobiti odpustke ali izraziti svojo hvaležnost. Ob gradnji cerkva je bilo vselej potrebno tudi soglasje cerkvenih in posvetnih oblasti.

Kljub temu, da se manjše vaške cerkve po velikosti in bogatosti opreme ne morejo kosati s tistimi večjimi v okoliških mestih, jim nihče ne more odrekati izvirnosti, samosvojosti in dovršenosti v lastni likovni izraznosti. Zasnovano arhitekturo so skušali dopolnjevati s poslikavami, kamnoseško ali rezbarsko izdelanimi oltarji, figurami in z drugo notranjo opremo. Notranjščino cerkva so vselej skušali oblikovati tako, da so na navadne in preproste ljudi že sami po učinkovali mistično, skrivnostno in vzvišeno ter hkrati tudi pripovedno ali ukazovalno. Naročniki in izvajalci so se tega dejstva zavedali in so ga zato skušali znova in znova doseči. Človek je bil za svoje posmrtno življenje od nekdaj pripravljen dati največ, kar je zmogel, in najboljše od tistega, kar je imel.

Sakralno arhitekturo je ohranjal odnos, ki se je kazal v spoštovanju do vsega, kar je imelo kakršnokoli povezavo z vero ali cerkvijo, po drugi strani pa trdnost in trajnost gradnje ter sposobnost, da so stavbe lahko po potrebi povečevali in jih prilagajali novim zahtevam časa in novim estetskim okusom. Težko bi rekli, da cerkve v Lokavcu ne sodijo na seznam najpomembnejše kulturne dediščine, saj predstavljajo kulturo in identiteto tega kraja. To se kaže predvsem v obdelanih detajlih oken, portalov, podstrešnih konzol, vencev, hišnih vogalov itd. Stavbarstvu je bil dodan pečat sodobnosti, ne da bi mu vzeli značilno spojenost z okoljem. Vse to okrasje se je sicer zgledovalo po imenitnih arhitekturah v tujih mestih, pri gradnji katerih so kot izvajalci sodelovali domači obrtniki, a ni nikdar postalo le kopija.

Nesreče in hudi časi, plenjenje Turkov in drugi izjemni dogodki, so pomenili prelomnice, ki so vplivale tudi na razvoj stavbarstva. Marsikaj porušenega in dotrajanega je bilo potrebno na novo postaviti. K temu so prispevale tudi želje po gradnji vse večjih, mogočnejših in bolj trdnih stavb (Renčelj in Lah, 2004: 19, 20).

Cerkev Marije Vnebovzete v Brithu

Slika 26 in Slika 27: Stara lokavška cerkev Marije Vnebovzete v Brithu s svojo ploščadjo ter tipično postavitvijo v prostoru.

V Brithu stoji prenovljena cerkev Marije Vnebovzete, posvečena svetemu Lovrencu. Cerkev naj bi se, po ohranjenih zapisih sodeč, razvila iz kapelice oziroma manjše cerkve, ki je tu stala že v 17. stoletju. Skozi zgodovino naselja je bila kapelica prezidana in povečana, leta 1750 pa ji je bila dozidana še zakristija in prezbiterij. Edmund Čibej v svojih kronikah iz leta 1948 navaja, da je bila cerkev »sezidana v rimskem slogu, obokana in sorazmerno razdeljena, z glavnim in dvema stranskima oltarjema«. Glavni marmorni oltar je delo domačega kamnoseškega umetnika Mihaela Kuša (Cussa). Med prenovo cerkve je bil v cerkvi odkrit tudi fragment gotske freske iz druge polovice 15. stoletja. Ko se je leta 1935 začela gradnja nove cerkve je začela stara, v Brithu, propadati. Tako sta za vedno izginila tudi desni stranski oltar in prižnica, o kateri Edmund Čibej navaja, da je bila še posebno lepa, znamenita in res nekaj izrednega (Lokavec …, 2012).

Župnijska cerkev svetega Lovrenca

Razvoj naselja, ki se je širilo in večalo ter počasi dobivalo današnjo obliko, je narekoval nove potrebe in tako so leta 1935 zgradili novo župnijsko cerkev. Priprave na izgradnjo cerkve so potekale celih 50 let, vse od leta 1889, ko je zidarski mojster Miha Blažko naredil finančni načrt za obnovo in povečanje stare cerkve v Brithu. Zaradi finančne krize njegov načrt ni bil uresničen, enaka usoda pa je doletela tudi poznejši Fabianijev predlog, saj prenove ni dovolilo spomeniško varstvo. Tako je bila tudi na zahtevo prebivalcev zgornjega dela Lokavca (Brod, Slokarji, Čohi in Gorenje) cerkev zgrajena na novi lokaciji ob Grajšku. Načrte za cerkev je pripravil arhitekt Maks Fabiani, freska v prezbiteriju pa je delo slikarke N. Gatti.

Slika 28, Slika 29 in Slika 30: Cerkev sv. Lovrenca, ki jo je projektiral Maks Fabiani in je umeščena v središče glede na različne predele Lokavca ter v celoti izpostavljena burji.

Pozneje je bila prvotna Fabianijeva zasnova spremenjena: strop je bil na novo pobarvan rdeče, kar je cerkev optično znižalo, iz stare cerkve v Brithu pa je bil prenesen baročni oltar s Cebejevo sliko mučeništva svetega Lovrenca, ki je zakril dobršni del oltarne freske (Lokavec …, 2012).

Podružnična cerkev svetega Urbana

Cerkev stoji na območju arheoloških najdišč na Kovačevšu, v pobočju Čavna. Cerkev sveti Urban, posvečena zavetniku vinogradnikov, je bila najverjetneje zgrajena v 18. stoletju v preprostem in težko določljivem slogu. Po nekaterih virih naj bi bila nekoč celo glavna lokavška cerkev, kar je zaradi polurne oddaljenosti od kraja zelo nenavadno. Po navedbah arhiva nadškofijskega ordinariata v Gorici je bila cerkev za časa cesarja Jožefa II. podrta in pozneje, leta 1842, popravljena in ponovno blagoslovljena. Po drugi svetovni vojni je začela ponovno propadati in svojo današnjo, menda že tretjo podobo dobila leta 1987 (Lokavec …, 2012).

Slika 31 in Slika 32: Cerkev sv. Urbana, zavetnika vinogradnikov (Lokavec …, 2012; Društvo …, 2012).

Označevalci prostora – pilastrski vhodi in znamenja

Sklopu sakralnega stavbarstva je mogoče dodati tudi njene spremljajoče sestavine. Pilastrski vhodi na posvečene cerkvene ograde in na pokopališča so zagotovo poudarjeni označevalci prostora. To so značilni zaključni elementi, ki stojijo simetrično na obzidjih ali ogradah. Kompozicijsko poudarjajo osi vhodov. Običajno so sestavljeni iz štirih ali petih obdelanih kosov kvalitetnega kamna – podstavka, stebriča, kapitela in piramidastega nastavka, ki ga je zaključevala kamnita krogla ali kovaški izdelek. Včasih so pilastrski vhodi izdelani na način, da so stebri hkrati del ostenja ograde, ki vključuje še več posebej obdelanih kamnoseških izdelkov, ki še dodatno poudarjajo simetričnost celotne kompozicije (Renčelj in Lah, 2004: 32,33).

Slika 33 in Slika 34: Pilastrski vhodi v cerkvene ograde in na pokopališča so bili izziv za izjemna kamnoseška dela. Fotografiji prikazujeta glavni ter zadnji vzhod na pokopališče v Lokavcu.

Tudi najrazličnejša znamenja – kapelice, pili in križi – sodijo v stavbarstvo sakralnega značaj, ki pomembno sooblikujejo krajino in izbrane vaške ambiente. So kot označevalci, poudarki in nekakšni orientirji prostora, ki v prvi vrsti izkazujejo nekdanjo nabožnost in versko pripadnost. Postavljena so na vaške trge, na križišča poti pa tudi ob lastnikovem domu. Vsebinski motivi za njihovo postavitev so bili

predvsem v izkazovanju čaščenja, v priprošnjah ali celo v zahvalah (Renčelj in Lah, 2004: 34). V Lokavcu se je ohranila predvsem zidana oblika znamenja v obliki kapelic in kamnita v obliki kamnitih križev. Kamniti križ najdemo tudi kot osrednji označevalec vaškega pokopališča. Zelo pogosto najdemo v Lokavcu tudi hišna znamenja – manjša reliefna znamenja, vzidana v fasade ali kot posebej izdelane fasadne niše.

Slika 35 in Slika 36: Leva fotografija prikazuje znamenje ob novi cerkvi sv. Lovrenca, desna fotografija pa znamenje pri pekarni.

2.2.2 Dediščina svetovnih vojn

Kljub temu, da leži vas Lokavec za območju, ki je bil del Soške fronte, saj so napadalci iz Italije poskušali čez Kras prodreti v Vipavsko dolino in v notranjost Avstro-Ogrske monarhije v Trst, pa imamo o vojnih strahotah le malo pričujočega. V Lokavcu imamo tako zgolj dva spomenika, ki pričata o žrtvah med vojno in ljudje se le s trpkostjo spominjajo takratnih časov.

Slika 37: Fotografija prikazuje spomenik padlim borcem NOB v središču vasi. Številni spomeniki žrtvam svetovnih vojn so bili izdelani iz kamna in izkazujejo veščo roko njihovih izdelovalcev.

2.2.3 Tehnična dediščina

Nič posebnega, nič zelo velikega in revolucionarnega, vendar je vas s svojo obrtjo in industrijo zaradi številnih potokov ter zaradi bližine Trnovskega gozda skupaj s trgom Ajdovščina v preteklosti oblikovala močno industrijsko središče zgornje Vipavske doline. Naj omenim žage, mline, stope, furmanstvo, gozdarstvo, delavnico za izdelovanje žag, mlinov in vodnih koles ter celo vrsto malih obrtnikov, ki so s svojim delom dali kraju vse potrebno za vsakdanje življenje (Blaško, 2009: 4).

Gozdarstvo

Na pojav in razvoj gozdarstva so vplivale predvsem naravne značilnosti območja, to je bogastvo gozdov. Od začetka naseljevanja teh območji in do nekaj desetletji nazaj so bili gozdovi najvažnejši vir preživetja. Ti so Lokavčanom pomenili preživetje. Z začetki industrializacije se je vrednost še povečala: les za kurjavo, za oglje ter kot stavbni les. Z odkritjem fosilnih goriv pa se je začelo propadanje gozdov, ki ogroža izpolnjevanje njegovih prvinskih funkcij, predvsem okoljetvornih, ki jih ne more nadomestiti nobena človeška stvaritev. Ta del (enota Predmeja) je danes eden izmed gospodarsko najbolj pomembnih v Tolminskem GG območju, ki zajema gozdove od Nanosa do Mangarta. Površina enote je 4764 ha, od tega je gozdov 4660 ha. Izmed teh je 521 ha gozdnih rezervatov, 389 ha je varovalnih gozdov, 3750 ha pa je gospodarskih gozdov. Gozdni prirastki so veliki in če jih opišem z nazornimi primerjavami: ti gozdovi prirastejo za sedem kamionov lesa vsak delovni dan. Žal pa danes od gozdarstva živi le še majhno število domačinov. Gozdovi v javnosti vse bolj pridobivajo na ekološkem in socialnem pomenu, gospodarski pomen pa se podcenjuje (Zavod …, 2013).

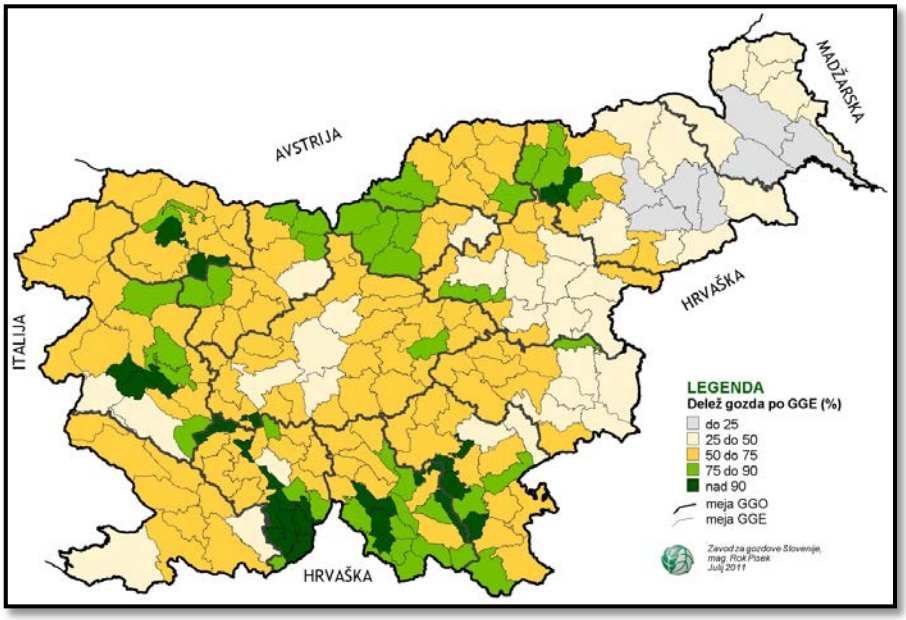

Slika 38: Karta gozdnatosti Slovenije, ki prikazuje, da je gozdnatost Trnovskega gozda 60-90% (Zavod …, 2013).

Splošni cilj bi moral biti trajno, optimalno in gospodarno izkoriščanje vseh proizvodnih možnosti ob upoštevanju neproizvodnih funkcij gozda. Čeprav je danes

delež družbenega proizvoda iz gozdnega gospodarstva zelo majhen, je delež dobrin, ki niso ovrednotene, iz gozda po vrednosti daleč velik, česar se komaj zavedamo ter splošne dobrine gozda premalo odgovorno uporabljamo in s tem gozdove uničujemo. Gorato in gozdnato območje vasi Lokavec razvoja svojega podeželja ne more in ne sme načrtovati brez upoštevanja biotopov gozda ter učinkov le tega na ekološkem, krajinskem in gospodarskem področju.

Slika 39 in Slika 40: Fotografiji prikazujeta prevoz lesa iz Trnovskega gozda v dolino s lokavškimi gozdarskimi vozovi (Goriški muzej ..., 2013).

Furmanstvo

Furmanstvo in prevozništvo postane poleg kmetijstva v prvi polovici 19. stoletja najpomembnejša gospodarska panoga. Domači furmani so vozili v Trst oglje, seno, krompir, bukov in hrastov pepel, sadje in zelenjavo, mleko, led, drva in seno. Furman je imel par konj in voz, nekateri pa tudi več parov konj in vozov. Pogoste so bile tudi volovske vprege. S prevozništvom so dopolnjevali skromen dohodek kmetije. S prihodom železnic in cest je furmanstvo postopoma prenehalo. Danes nam o dejavnosti pričajo zbirke vozov in tradicionalnih prevoznih sredstev, vredne ogleda, ki oživijo težko življenje Lokavca v preteklosti (Društvo ..., 2013).

Slika 41: Tradicionalni prevoz s furmanskim vozom (Društvo ..., 2013).

Žage, mlini

Glede na to, da so zaselki Lokavca nastali ob potokih, je gradnja številnih vodnih obratov (žage, mlini, stopi in kovačije) zelo razumljiva. Na obeh potokih, Lokavščku in Jevščku, je obratovalo 21 žag in več mlinov. Do danes se je ohranila le ena, še delujoča, žaga in sicer v središču vasi. Ostale, čeprav v ruševinah, žage in mlini so vredni ogleda (Lokavec …, 2013).

Slika 42 in Slika 43: Leva fotografija prikazuje ostanke Bavčarjeve fužine, desna fotografija pa Graparjevo žago venecijanko na vodni pogon (Lokavec …, 2013).

Kovaštvo, kotlarstvo in fužinarstvo

Na posebno mesto se, poleg furmanstva in žagarstva, ki sta še posebej zaznamovala kraj, uvršča najstarejša obrt Lokavca – kovaštvo, kotlarstvo in fužinarstvo. O tem nam pričajo številne, v celoti ohranjene kovačije in fužine (Blaško, 2012: 4).

Slika 44 in Slika 45: Kovaški muzej pri Kuših, hiša v kateri se je rodil kipar Mihael Cussa in po katerem je poimenovan tudi muzej (Lokavec …, 2013).

2.3 POSEBNOSTI KRAJINE – PODEŽELJE LOKAVCA

2.3.1 Podnebne razmere

Podnebne razmere so bile že od nekdaj privlačne za poselitev. Čeprav se zaradi geografske razgibanosti tega področja razmere od kraja do kraja hitro spreminjajo, prevladujejo submediteranske podnebne značilnosti, ki jih določajo predvsem velika nihanja srednjih in absolutnih temperatur in relativno velika količina padavin (1700 – 1800mm). Padavinski režim pa običajno ni najbolj ugoden. Sončno obsevanje sovpada z dolgotrajno poletno sušo, ki jo vročina še močno stopnjuje. Suha in vroča poletna doba traja povprečno od konca junija do konca avgusta. Poleti, ko je dež najbolj potreben, pa so padavine najbolj pičle. Tla se v poletni vročini izredno hitro in močno izsušijo in tudi nalivi - plohe ne zaležejo. Pogosto se takim nalivom pridruži še toča.
Podnebna posebnost je nemirno ozračje z značilnim vetrom burjo. Suhi severovzhodni veter, ki zapiha tudi čez poletje, izsušuje razgreto zemljo. Burja je še zlasti neprijetna, ko se pojavi s snegom, saj dela zamete ali lomi drevje z žledom. Škodljivo delovanje burje se odraža tudi v vegetaciji, saj lomi veje in ovira rast, drevesna vegetacija je ponekod nagnjena in enostransko razvita (Renčelj in Lah, 2004: 49).

Slika 46 in Slika 47: Velike nevšečnosti v Vipavski dolini povzročata slana in žled - leva fotografija (Panoramio …, 2013). Zgornja fotografija pa prikazuje deformacijo dreves zaradi burje (Tic-ajdovscina …, 2013).

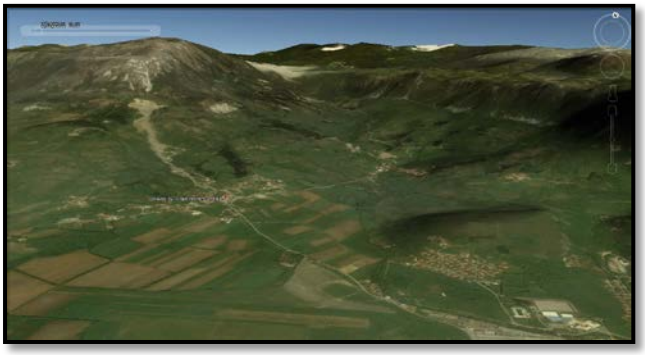

Slika 48: Območje Lokavca v zaledju Trnovske planote (Google earth …, 2012).

Ljudje so se zavarovali pred burjo tako, da so postavljali domačije na odvetrno stran, v zavetje, tesno skupaj - v gase, tik pod gozdom, na prisojne lege itd. V Vipavski dolini še danes povsod vidimo s kamenjem obložene strehe.

Slika 49 in Slika 50: Fotografiji prikazujeta zaselek Brith v Lokavcu. Gradnja objektov jasno kaže prilagoditve na vremenske značilnosti. Severne strani objektov z majhnimi okenci (ali pa jih sploh ni), grajene tesno skupaj v *gasah* kljubujejo sunkom burje.

Seveda ji ljudje popolnoma niso mogli uiti, zaradi turbulence; domači izraz je, da »burja zavija okoli vogalov«. Makroklimatski značaj podnebja tega dela se z globalnimi spremembami izrazito spreminja. Nekdaj precej bolj surovo podnebje je vpliv gozda dokaj omilil.

Slika 51: Zaradi močne burje najdemo povsod v Lokavcu s kamnom obložene strehe.

2.3.2 Vode

Zaradi bogatega vodnega zaledja Trnovskega gozda in obilnih padavin je na stiku zakraselih apnencev in fliša veliko število izvirov. Pobočja so prepredena z večjimi in manjšimi vodotoki, od katerih je večina hudourniškega značaja. V zadnjih letih je vode manj, predvsem zaradi manjših količin zimskih padavin in poletne suše. Prav tako so tudi zaselki Lokavca nastali ob potokih. Tako skozi zaselka Lovretovše in Kompari

teče potok Jevšček, skozi Bitove, Lahovše in Brith pa potok Potočka. Poleg Potočke najdemo v Brithu tudi potok Grajšek, ki omenjeni zaselek loči od Mizinjske vasi in se pod vasjo združi z potokom Izarca. Ob potoku Grajšek je tudi višje ležeči zaselek Paljki, mimo katerega po cesti pridemo do zaselka Kovači, ki ga obkrožajo razni studenci in potoki. Ob Lokavščku, najdaljšem in največjem potoku na Lokavškem, ležita tudi zaselka Slokarji in Brod. V potok Lokavšček na Brodi priteče Čoški potok, ki je, kakor nam pove že njegovo ime, potok zaselka Čohi. Pred zaselkom Gorenje pa se lahko odžejamo ob stalnem gorenjskem studencu. Vsakemu zaselku Lokavca je potok nekoč dajal življenje, voda je bila pitna in potoki so bili čistejši, ob njih so bila napajališča za živino, na določenih prostorih so ženske prale perilo, otroci pa so z leseni vedri nosili vodo v kuhinje in vrtove. Kot že omenjeno, v bližini vsakega zaselka so zidali vodne obrate: žage, mline, stope in kovačije. Umetni jezovi so jim nudili nekakšne naravne vodne parke (Blaško, 2009: 2).

Pri prostorskem planiranju je potrebno upoštevati vodotoke, tako stalne potoke, kot občasne hudournike in vodne izvire. Vsakemu vodotoku pripada varstveni pas priobalnega pasa (5m od vrha brega vodotoka). Ta pas je smiselno razširiti v širši obvodni prostor vzdolž vodotoka za varstvo naravne vegetacije in živalstva ter možnosti sprehajalnih poti.

Slika 52, Slika 53 in Slika 54: Zgornje fotografije prikazujejo bogastvo voda in potokov v Lokavcu (Društvo ..., 2009; Batič, 2013).

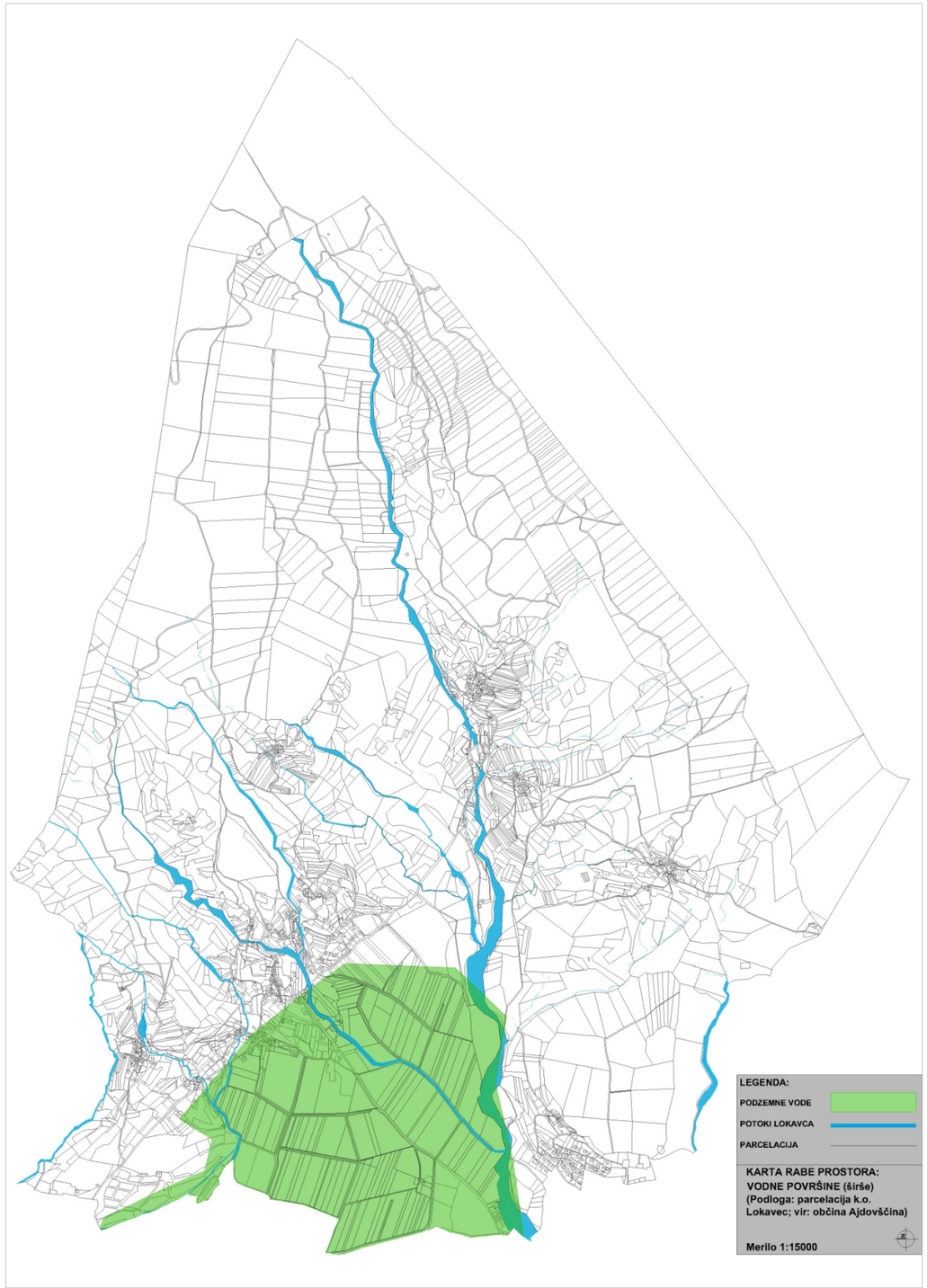

Slika 56: Vodne površine v katastrski občini Lokavec (kart. podloga: parcelacija k.o. Lokavec, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)

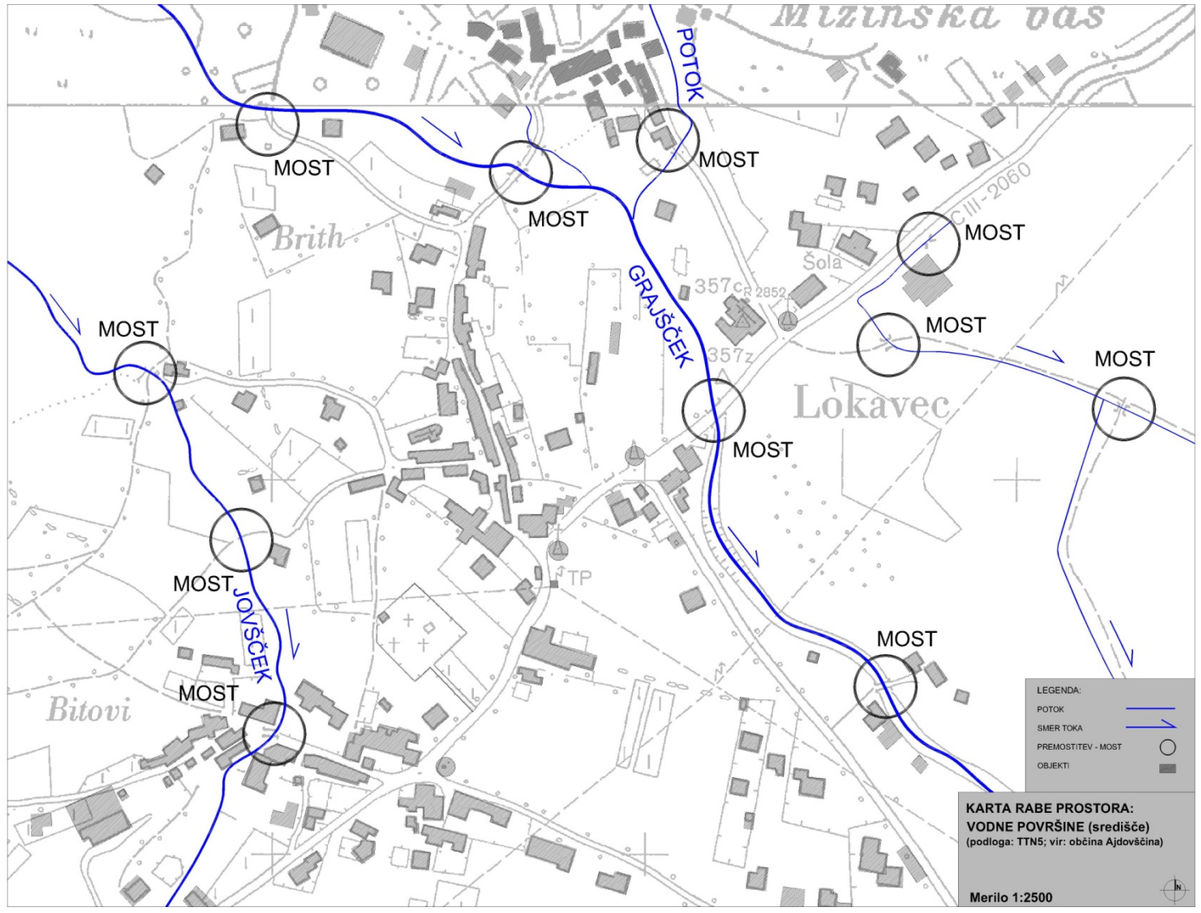

Slika 55: Zgornja karta prikazuje vodne površine v osrednjem delu vasi Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.3.3 Prilagojeno oblikovanje naselja

Torej so bile podnebne razmere v preteklosti soustvarjalke naselji. Spretnost in domiselnost zaščite pred vetrom se kažeta tudi v načinu poteka vaških ulic in izgradnji uličnih fasad, s katerimi so želeli ublažili silovite zračne sunke vipavske burje. Vpliv podnebnih značilnosti na izoblikovanost Lokavca in posameznih stavb je zaznaven na vsakem koraku. Že mikrolokacija starejših vaških jeder je tako izbrana v pokrajini, da se zaslanjajo pred burjo.

Slika 57: Vas Lokavec ob regionalni cesti Ajdovščina - Predmeja. Naselje se je razvilo ob vznožju visokega Čavna, na stiku dolinskega dna, kjer je najbolj rodovitna zemlja – polja, njive, travniki in pašniki. Višje v pobočje med gručami se raztezajo sadovnjaki, vinogradi, vrtovi ter pašniki in travniki ter zaledje predstavlja vitalen gozd Trnovske planote (Atlas okolja …, 2013).

K izboljšanju bivalnih razmer pripomore tudi zbita in strnjena tlorisna kompozicija zaselkov vasi Lokavec, ki z majhnimi odprtimi prostori, brez večjih čistin, preprečuje vetru razviti svojo moč. Posebno učinkovita se je pokazala zaščita pred burjo s sklenjenimi fasadami. Objekti različnih domačij so velikokrat med seboj tako povezani, da skupaj tvorijo vetrno zaporo. Tudi razvoj kompozicije domačij kaže na željo, da bi s samo zasnovo in postavitvijo stavb v čim večji meri dosegli ugodne bivalne pogoje. Odprtost stavb z okenskimi in vratnimi odprtinami proti jugu in zahodu (na severni strani so okna manjša in jih je tudi manj po številu) ter zazidanost privetrnih sten ni zgolj naključje . Vendar to ne velja vselej. Ko je bila lega posamezne hiše ugodnejša, že v zavetrju, je bila njena zasnova lahko svobodnejša. Stavba, ki je ob svojem nastajanju že mejila na sosednjo, ni potrebovala še lastne zaščite. Od tod tudi tolikšna pestrost, kombiniranost in navidezen nered vasi.

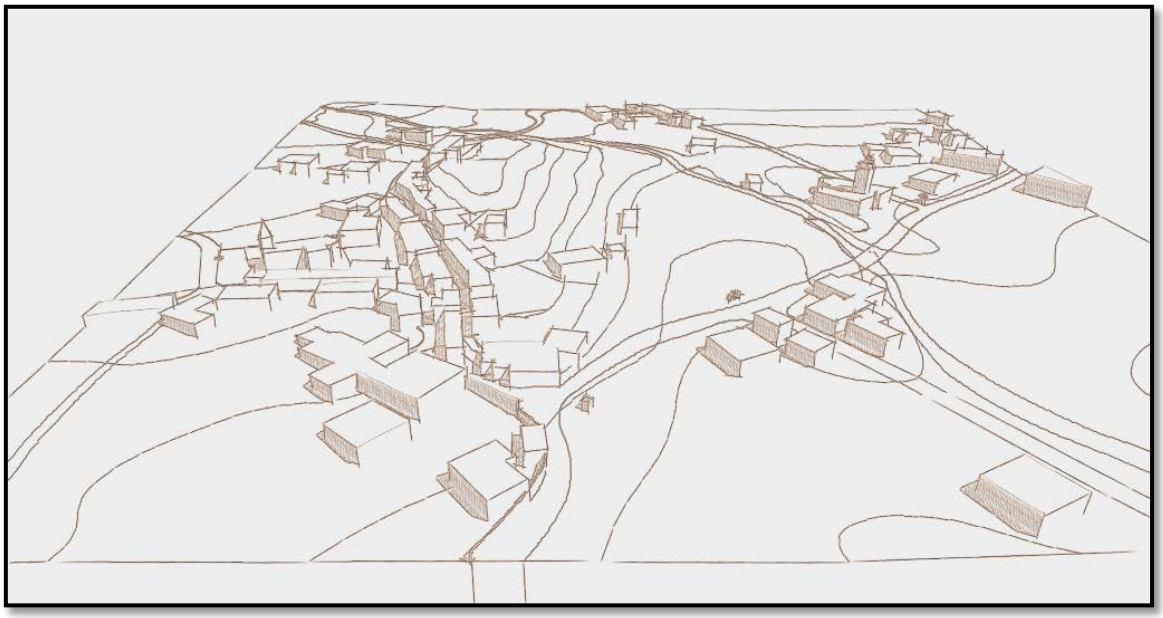

Slika 58: Najstarejši del vasi Lokavec – značilen vzorec naselja, ki se je s svojo zasnovo in kompozicijo stavbnega fonda do nedavnega popolnoma podrejal talnim razmeram in reliefnim danostim. Prepoznamo ju na vseh ravneh oblikovanja prostora – od nekdanje »urbanistične« zasnove naselja, njenih posameznih sklopov (zasnova naselja Brith v popolnosti izkazuje prilagojenost ključnima faktorjema stavbne kompozicije – vetrovnosti in osončenosti) do kompozicije stavb posamezne domačije na parceli.

Vpliv podnebnih posebnosti se kaže tudi pri oblikovanju preprostih stavbnih členov: strešnih vencev, ki so kratki, dimnikov itd. Ti izžarevajo praktičnost, domiselnost in usklajenost s tehnološkimi možnostmi svojega časa. Nadstreški kot zaščita fasade pred dežjem ni bil nikoli cilj graditeljev, saj je vetrovno vreme poskrbelo, da se je namočena fasada hitro posušila. Tudi obzidje posamezne domačije – borjač ni služilo le oboru za živino in perjad, zaščiti lastne vode v štirni ali ustvarjanju vizualno intimnega prostora, kot to sedaj največkrat razlagamo. Visok zid okoli borjača je pripomogel k ustvarjanju ugodnega polodprtega bivalnega prostora z ugodno mikroklimo. To je dnevna soba na prostem. Smer vetrov in osončenost so ljudje upoštevali tudi pri sajenju drevja in oblikovanju latnikov. Zasajali so rastline, odporne na sušo.

2.3.4 Prilagojena izraba kmetijskega prostora

Oblikovanje tal je posledica različnih ekoloških dejavnikov: klime, rastlinstva in predvsem matične ali kamninske podlage, tektonike in s tem v zvezi reliefa. Relief in vodnatost dolinskega dna omogočata intenzivno kmetijstvo. Vendar je kljub obsežnim melioracijam intenzivnost poljedelstva opazna samo v posameznih predelih polja. Dvignjena pobočja nad dolino, ki se polagoma dvigujejo proti Trnovski planoti, se v največji meri koristijo kot travniki (v preteklosti po večji del pašniki), v manjšem obsegu pa za sadjarstvo in omejene zaplate njiv in vinogradov. Lokavec torej predstavlja razvejano aglomeracijo poselitvenega območja s posamičnimi eksklavami ločenih zaselkov oziroma domačij. Južni in jugovzhodni rob sega do dolinskega roba, kjer se pričenjajo najboljša kmetijska zemljišča. Nad vasjo so druga kmetijska zemljišča in površine v zaraščanju. Tudi ostale kmetijske površine, ki mejijo na

poselitveno območje ali se vanj zajedajo, se le v manjšem obsegu koristijo za svoj namen. Torej so danes obsežne kmetijske površine v zaraščanju, saj se kmetijstvo hitro opušča, kar pa zelo ogroža krajinsko raznovrstnost in že več desetletji vpliva na propad kulturne krajine. Največji odstotek kmetijskih površin, zlasti v bližini naselja, se koristi za samooskrbo.

Na tem območju se srečujejo z majhnostjo kmetij. Kljub komasaciji je še vedno prisotna velika posestna in zemljiška razdrobljenost. Majhnost otežuje delo na kmetiji in zmanjšuje konkurenčnost.

Slika 59 in Slika 60: Vaško jedro Lokavca – obdelovalne površine znotraj naselja in njim prilagojena gradnja v obsegu »stavbnih« parcel so temeljne značilnosti ruralnih naselji in hkrati razlike od mestnih. Pomen tovrstnih površin ni zgolj v priročni pridelavi vrtnin, temveč bistveno zvišuje kakovost bivalnega okolja in njegovo pestrost. Prav te površine so danes ogrožene z »nadomestnimi« gradnjami.

Slika 61: Pogled iz Ajdovščine proti kulturni krajini območja vasi Lokavec.

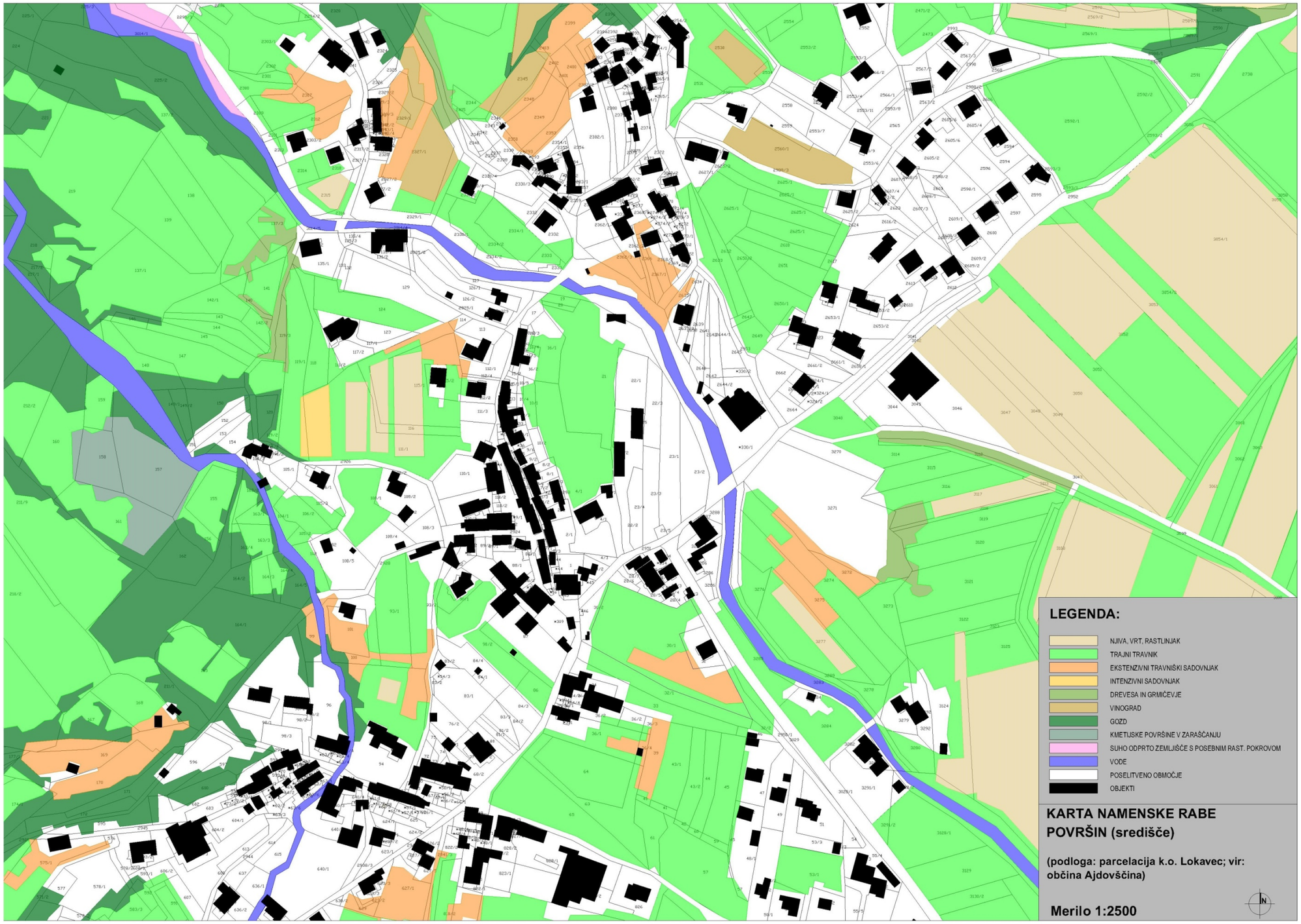

Slika 62: Spodnja karta prikazuje namensko rabo površin v osrednjem delu vasi – pomen obdelovalnih površin znotraj naselja (kart. podloga: parcelacija k.o. Lokavec, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.3.5 Gozd in gozdni prostor v zavarovanem območju

Gozdovi in vode tega območja izkazujejo izjemno naravno ohranjenost in predstavljajo življenjske prostore redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Izstopa območje med Kucljem, Čavnom z Malo goro in Golaki, kjer se nahaja izjemno bogata flora s predstavniki submediteransko-montanskih in alpskih vrst.

Naravne vrednote (Atlas okolja …, 2013)
V vplivnem območju Lokavca se nahajajo naslednje naravne vrednote:

- Krajinski park: Južni obronki Trnovskega parka (31), 3381,33 ha,
- Naravni rezervati: Smrekova draga (108) - Golaki (176), botanična lokaliteta, mrazišče in gozdni rezervat, 482,57 ha,
- ter številni naravni spomeniki.

Posebna varstvena območja - območja Natura 2000 (Atlas okolja …, 2013)

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je potrebno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja ptic in drugih živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov na tem območju .

Ekološko pomembna območja (Atlas okolja …, 2013)

- Trnovski gozd in Nanos
- Vipava – reka Vipava in osrednji del Vipavske doline

Širše območje Lokavca premore torej zelo bogato naravno dediščino. Predvsem je za večnamensko rabo gozda, ki je bistven oblikovalec okolja, v zavarovanem območju pomembna njegova varovalna in socialna vloga. Te naravne vrednote pa imajo tudi estetsko funkcijo in so pomemben element krajine. Združba gozdov, travnikov in pašnikov daje krajini značilen prepoznaven izgled. Usmerjen in usklajen razvoj je pomemben in nujno potreben, saj omogoča, da se funkcije takih gozdov prepletajo in prispeva k obogatitvi ambienta vasi.

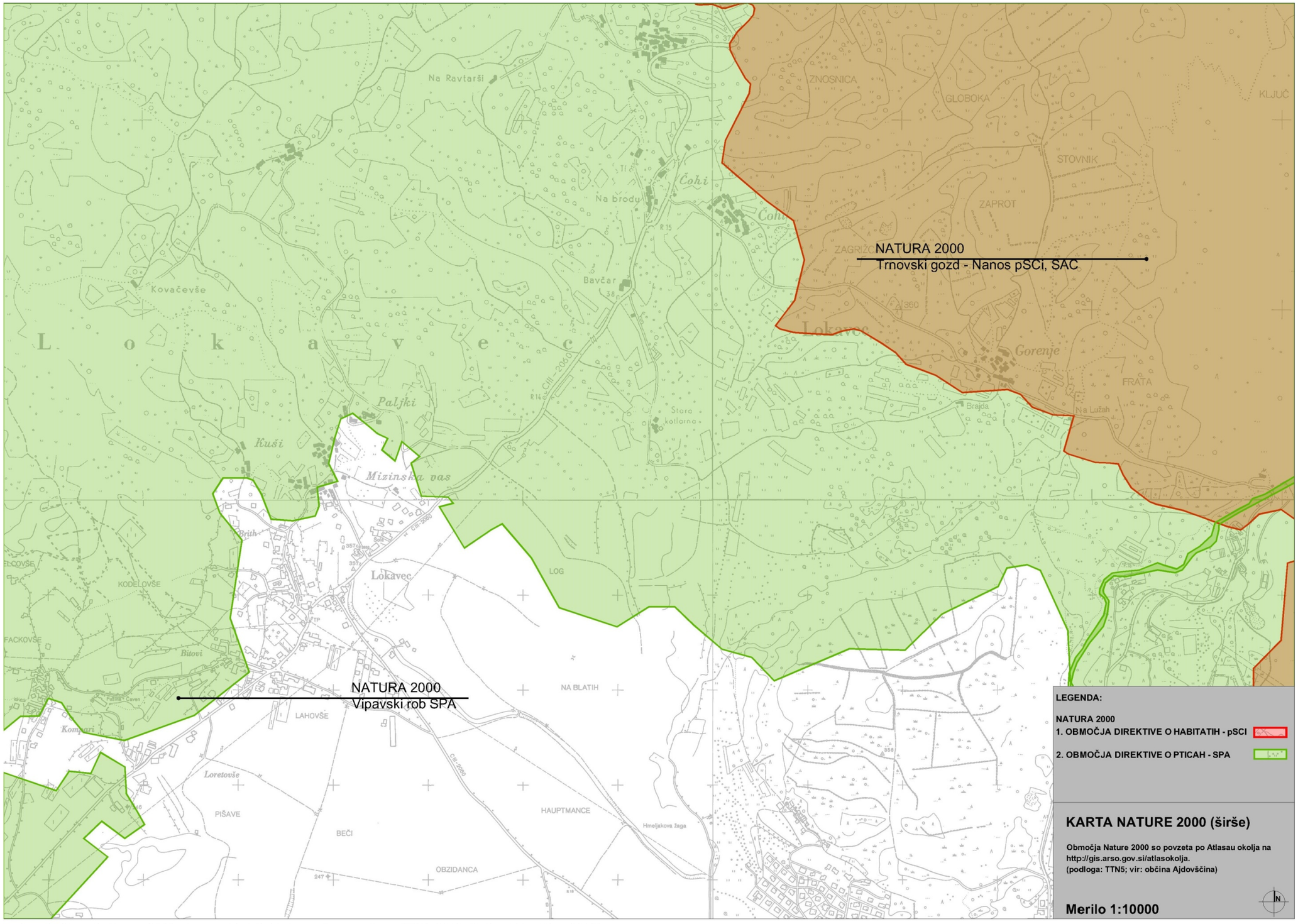

Slika 63: Zgornja karta prikazuje Območje Nature 2000 v katastrski občini Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

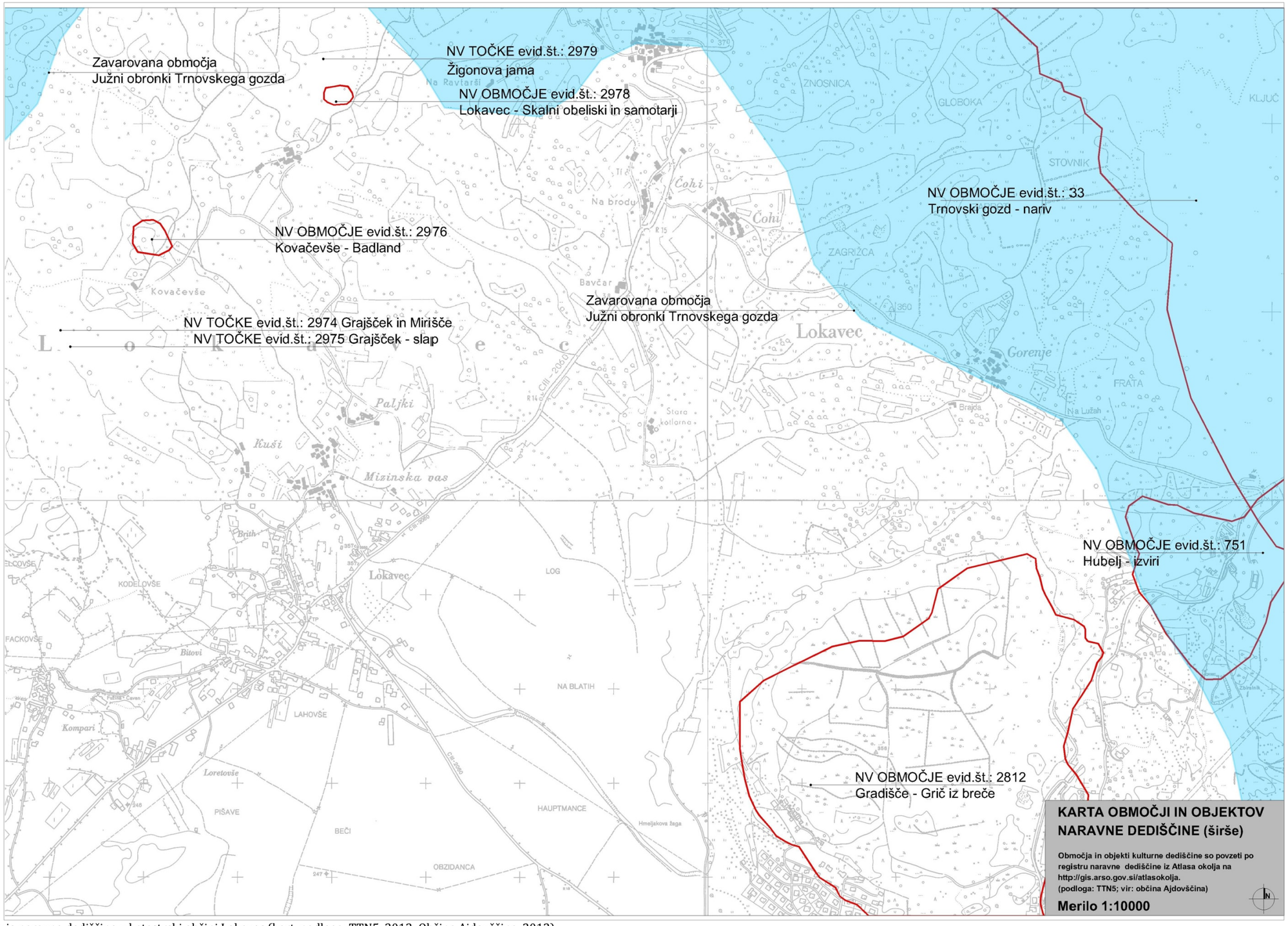

Slika 64: Zgornja karta prikazuje naravno dediščino v katastrski občini Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.3.6 Drevoredi

V preteklosti so tu večkrat zasadili tudi drevorede, običajno ob glavnih prometnicah. V Lokavcu imamo kar nekaj drevoredov, ki so del oblikovane krajine. Ob nekaterih važnih cestah, poteh rastejo lipa, divji kostanj ali veliki jesen. Na jugovzhodnem vstopu v naselje (to je po regionalni cesti iz Ajdovščine) je naravno zasajena vegetacija, ki deluje kot drevored in daje svojevrsten poudarek ter skupaj z objekti na obeh straneh ceste mimoidočega popelje v naselje, kjer se v križišču najprej sreča s kulturnim spomenikom NOB.

Žal je velika izpovedna moč drevoredov potisnjena v ozadje. Drevoredi so zaznamovali gospodarske poti na posestvu, vodenje črede na pašo in prevoz sena. Ponekod v Lokavcu ostaja še do danes tako. Drevored ni gozd, je »osebek« - individuum, potreben varovanja in nege. Umirajoče ali poškodovano drevo je pač potrebno na novo zasaditi in tako ohranjati izgled oblikovanje krajine. Asfalt je prekril večino makadamskih cestišč v drevoredih in na glavnih prometnicah, vendar se do marsikatere stanovanjske hiše še vedno dviga prah.

2.3.7 Javni odprti prostori

Skrb za posaditev dreves, značilnih za to območje in dele vasi, je sestavni del urejanja okolja. V starih vaški jedrih imajo posamezne drevesne vrste ustaljene lokacije. Ob nastajanju novih hiš je dan poudarek le hortikulturni ureditvi zasebnih vrtov, ki obkrožajo stanovanjske hiše. Skupne zelene površine in zasajanje dreves pa so v načrtovanju povsem izpuščene. Ekološka, socialna in rekreativna funkcija zelenih površin je v Lokavcu potisnjena ob rob in v premajhni meri prispeva k izboljšanju bivalnega okolja. Družbena javna odprta infrastruktura, kot že napisano, je locirana okoli jedra naselja, vendar je dokaj neurejena. Površine za šport so v sklopu osnovne šole, manjši tereni (balinišče, otroško igrišče) so ob jedru naselja, ob potoku Grajšek. Zelene površine s peš potmi so vzdolž potokov Jevšček in Grajšek, ki naselje povezujeta z zelenim zaledjem. Za javne zelene površine so zelo potencialni manjši gozdni sestoji na bregovih potokov in strmih legah, pa tudi lokacija delujoče žage v središču naselja, saj se bo ta preselila v gospodarsko cono. Prav zaradi ekoloških in vizualnih kvalitet je v območju Lokavca smiselno ohranjat vmesni zeleni sistem ter s tem samo gručasto naselje povezat v celoto. Del potencialnih javnih površin predstavlja tudi pokopališče, ki je potrebno razširitve, oba trga- manjši pred staro in večji pred novo cerkvijo, središče naselja ob prometnem križišču z vsemi prometnimi površinami, ob potokih Jevšček in Grajšek ter številne manjše piazzete in interne ulice v historičnih ostankih vasi.

Slika 65: Leva analiza prikazuje karto obstoječih potencialnih javnih odprtih površin v osrednjem delu Lokavca. Struktura zelenih površin z obstoječo vegetacijo in vodotoki v jedru naselja Lokavec nam daje sliko značilnega odnosa človeka do naravnih sestavin okolja. Zastopanost različnih vrst sadnega drevja, ob posebej izbranih mestih za preostale drevesne vrste z drugačno, marsikdaj simbolno vlogo (lipe, ciprese, divji kostanj, oreh itd.) pomembno sooblikujejo vaške ambiente in prispevajo k značilni in privlačnejši podobi naselja (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

Potencialne javne odprte površine v vasi Lokavec

Slika 66 in Slika 67: Naravno zasajena vegetacija ob poljski poti ter zelena ploščad pred novo cerkvijo z obvodno potjo v ospredju.

Slika 68 in Slika 69: Prostor pred in za spomenikom NOB v središču vasi ter površine za šport v sklopu šole.

Slika 70 in Slika 71: Cerkvena ploščad pred staro cerkvijo ter pokopališče v Lokavcu.

Slika 72 in Slika 73: Manjši trgi v najstarejših delih vasi z osrednjimi drevesi častitljive starosti – lipe, murve, kostanji.

2.4 ZNAČILNOSTI VASI LOKAVEC

2.4.1 Tipologija in razvoj vasi Lokavec

Materialnih dokazov o praoblikah poselitve na območju Lokavca ne poznamo. Ker pa arheološka spoznanja dokazujejo, da so bila ista področja poseljena od kamene dobe naprej, lahko domnevamo, da se tlorisi staroslovanskih koč nahajajo pod današnjimi naselji. (Ložar, 1944: 53). Pri raziskovanju vasi Lokavec se torej nisem oprla na primarno znana dejstva, temveč na raziskovanje zgodovine poselitve v obratni smeri - iz sedanjosti v preteklost.

2.4.1.1 Oblika naselja

Med številnimi različnimi mnenji o pojmu naselja je najbrž najbolj smiselna definicija A. Melika, ki je leta 1963 zapisal: Vsaka stavba ali skupina zgradb, namenjenim za bivanje ljudi, je naselje. Po veliki večini gre res za skupino, za večje ali manjše število blizu skupaj stoječih poslopij, ponekod pa stoji vsaka zgradba zase/…/. Po osnovnem gospodarskem viru, po značaju dela, s katerim se ukvarjajo stanovalci, razlikujemo kmetska ali ruralna naselja ter nekmetska, mestna ali urbana naselja/…/ in dalje, /…/ Poglavitne zastopnike prve vrste imamo v vaseh, a druge skupine v mestih. Meja med njimi ni potegnjena vedno in povsod dovolj določeno/…/ (Melik, 1963, cit. po Gabrijelčič in Fikfak, 2002: 29).

Tipologija slovenskih kmečkih naselji je odvisna predvsem od prostorske razporeditve domov, njihove notranje organizacije ter medsebojne oddaljenosti (Durjava, 1986: 13). Če se opredelim do vasi Lokavec, bi lahko rekla, da se je poselitev prvotno oblikovala v zaselku Brith, ob potoku Grajšek. Gre za najmanjšo obliko sklenjenega naselja, zaselek, ki je bil sestavljen iz posameznih hiš oziroma kmetij in je nastal s kolektivnim krčenjem gozda in kolonizacijo. Posamezni domovi v zaselku pripadajo različnim lastnikom, ki pa skupno izkoriščajo tako gozd kot pašnike. V kasnejšem času pa se je nadaljevala pretežno gručasta poselitvena struktura – gručasta vas, ki se prilagaja terenskim oblikam ob potokih, v smislu prostorske

razmestitve parcel pa tu ne zasledimo reda ali koncepta. Za Lokavec lahko rečem, da se je razvijal kot nekakšen živ, enoten, a hkrati tudi spremenljiv in prilagodljiv organizem. Tudi njegova lega v pokrajini je zelo različna in prilagodljiva.
Vas je torej sestavljena iz več gruč, ki pa imajo konvergentno, k osrednjemu jedru, gravitirajočo obliko. Ker je najstarejša gruča nastala z rastjo zaselka, so njeno jedro najstarejši domovi nekdanjega zaselka. Lahko bi tudi rekli, da se je gručasta vas razvila iz fare, saj so jo zgradili okrog prvotne cerkve. Tako so se prečno (v smeri JZ – SV), skladno s terenom, z zgostitvijo že obstoječih poselitvenih površin razvijali še ostali najstarejši zaselki vasi: Paljki, Lahovše in Bitovi ter Gorenje, Čohi, Kovači, Kompari in Slokarji ter na ta način ustvarili novo urbano koncentracijo z novim prostorskim jedrom.

V zadnjih letih pa so se zgodile v območju Lokavca značilne spremembe (nerazpoznavnost pripadajočega vaškega zemljišča in njegove razmejitve, opuščanje rabe kmetijskih površin in vaških komunikacijskih poti itd.), ki se jasno kažejo tudi v morfološki strukturi. Pretežen del poselitve danes predstavlja morfološka struktura razpršene individualne gradnje, ki je nastala v zadnjem času, ob glavnih cestnih komunikacijah. Zaselki Lokavca se nizajo nad cesto, ki vodi iz vasi Cesta in se nadaljuje po regionalni cesti iz Ajdovščine na Predmejo.

Za Lokavec je torej značilna zelo različna stopnja intenzivnosti prostorskega razvoja naselja, saj ohranja zasnove nekdanjih vaških jeder z značilno prostorsko parcelacijo in z razpoznavno stavbno strukturo na eni strani, na drugi strani pa je novejša pozidava prešla v območja agrarne parcelacije v večjem obsegu. Skupina gručastih zaselkov srednjeveškega značaja se je z novejšo pozidavo zlila v izrazito razprostrto naselje z menjajočo se gostoto. V posameznih starih zaselkih najdemo povsem ohranjeno strukturo, tako urbano kot arhitekturno. Novejša zidava se ne vrinja v ta arhaična jedra z vsemi ohranjenimi internimi ulicami in piazettami, temveč predstavlja nadaljevanje naselja. Zlasti pa je nova pozidava usmerjena v povezovalni prostor med zaselki. Velike negativne spremembe se kažejo tudi v prilagajanju prostora motornemu prometu, v izgubljanju večnamenskih in skupnih prostorov ter vedno manjšem vplivu vaščanov na dejansko gospodarjenje s svojim lastnim prostorom. Tako se nekdanji vaški trgi spreminjajo v parkirišča za avtomobile in vse bolj izgubljajo svoj značaj. Z odstranjevanjem ulične opreme ter dreves so vaški ambienti vse bolj osiromašeni in prazni. »Središče naselja« predstavlja danes območje ob novi cerkvi oziroma ob glavnem prometnem križišču poti, kjer se nizajo glavne javne dejavnosti v naselju (cerkev, trgovina, šola, telovadnica, gostilna, frizer itd.).

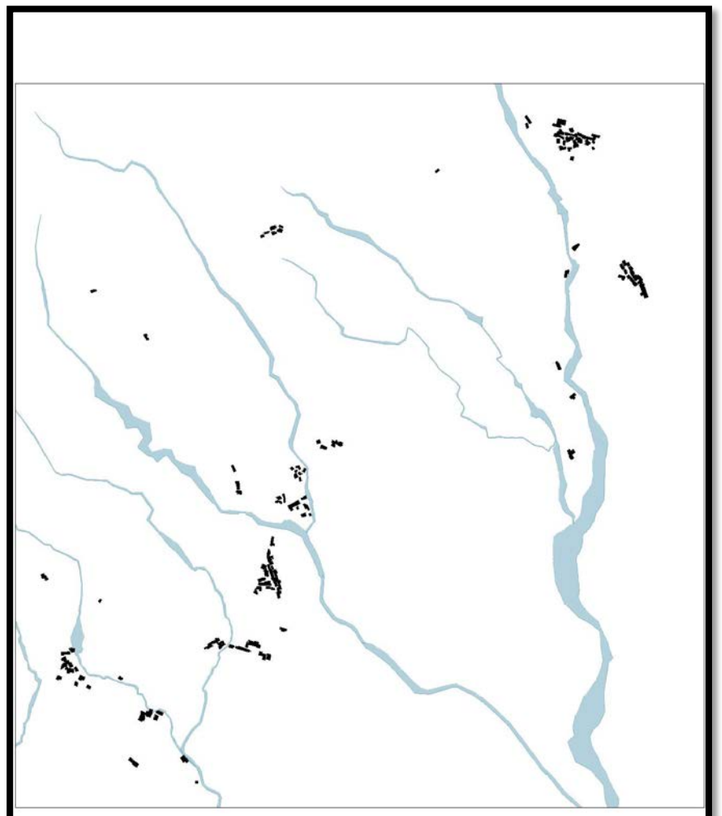

Morfološka karta po franciscejskem katastru iz leta 1822

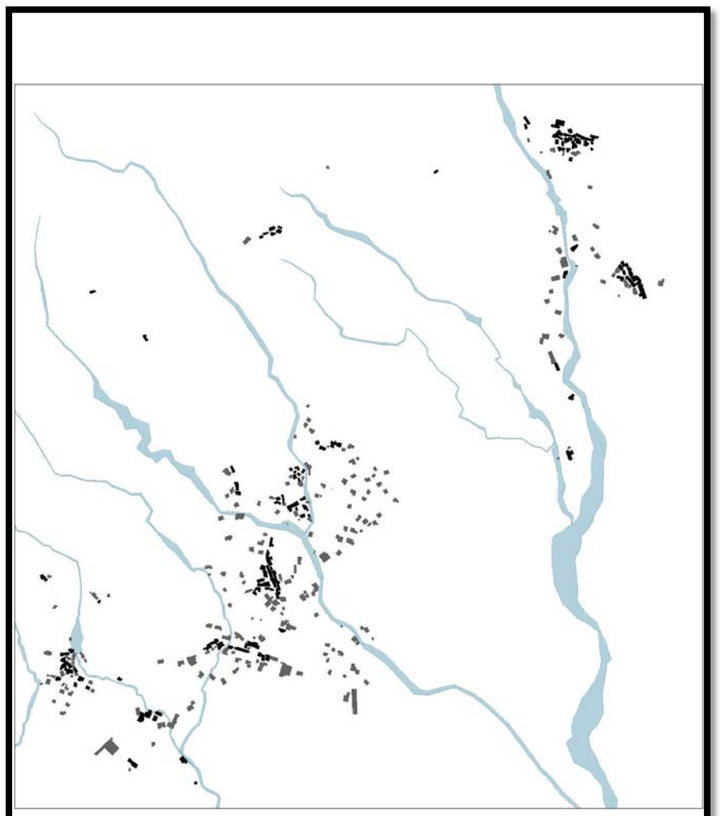

Morfološka karta po temeljnem topografskem načrtu iz leta 1987

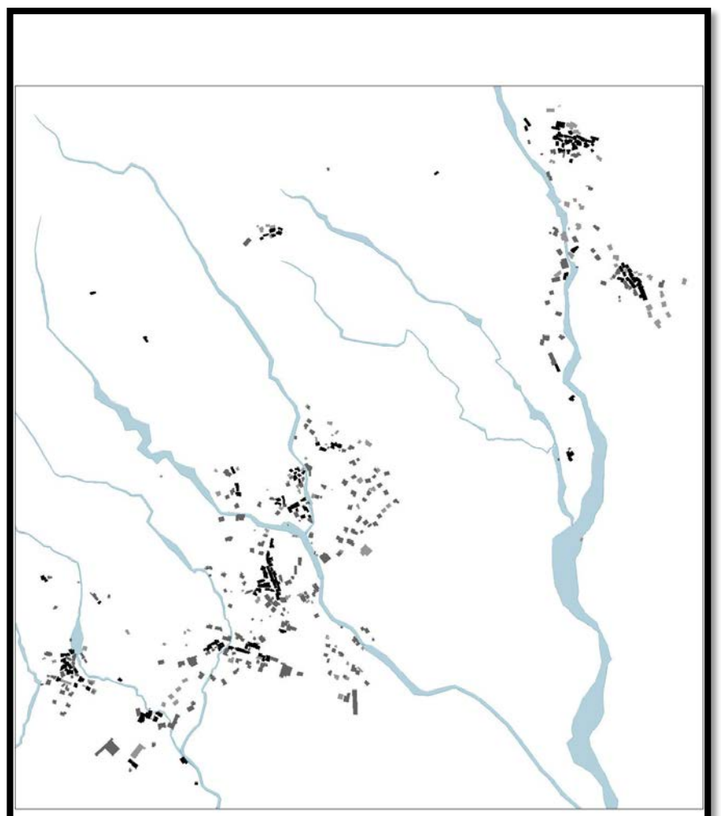

Morfološka karta po ortofoto posnetku iz leta 2009

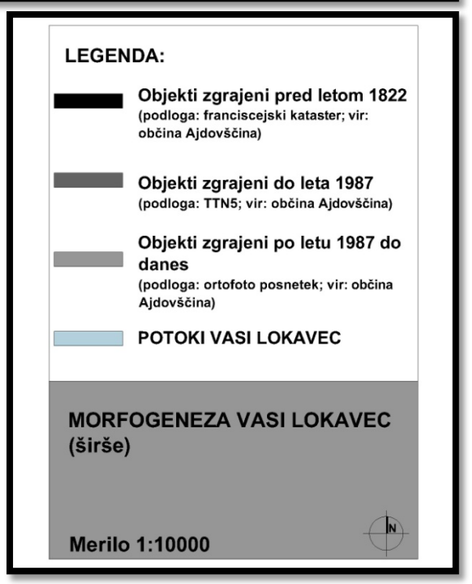

Slika 74: Zgornje karte prikazujejo morfogenezo širšega območja Lokavca. Na osnovi gradiva ugotavljam, da je v stodevetdesetih letih počasne preobrazbe naselja Lokavec prišlo do največjih sprememb v nekaj zadnjih desetletjih. Različna stopnja intenzivnosti v razvoju Lokavca priča o spremenjenih in neenakovrednih pogojih za njihov razvoj ter različni stopnji privlačnosti, ki jo oblikujejo neskladja sodobnih družbenih usmerjevalnih mehanizmov.

Morfološka karta osrednjega dela vasi po franciscejskem katastru iz leta 1822.

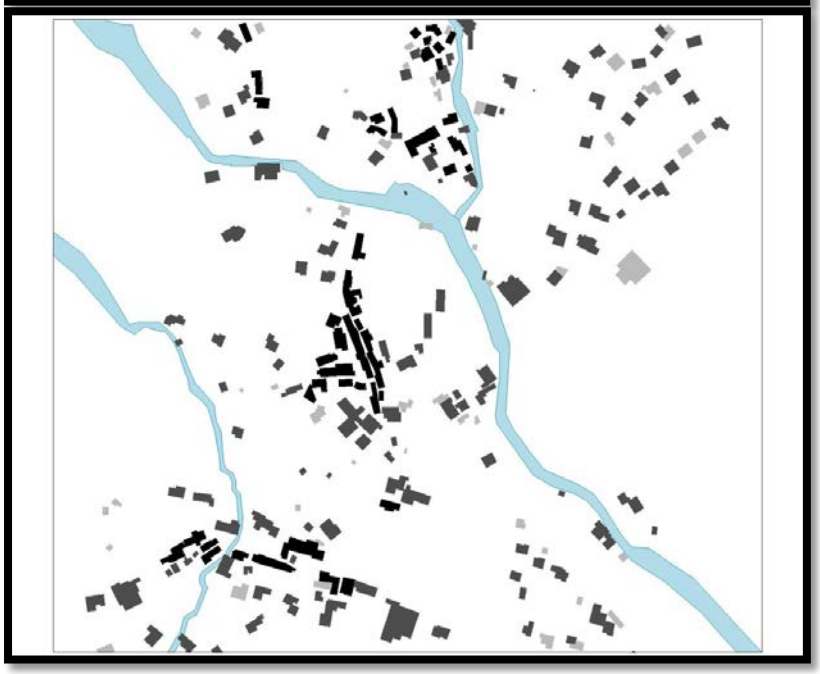

Morfološka karta osrednjega dela vasi po ortofoto posnetku iz leta 2009.

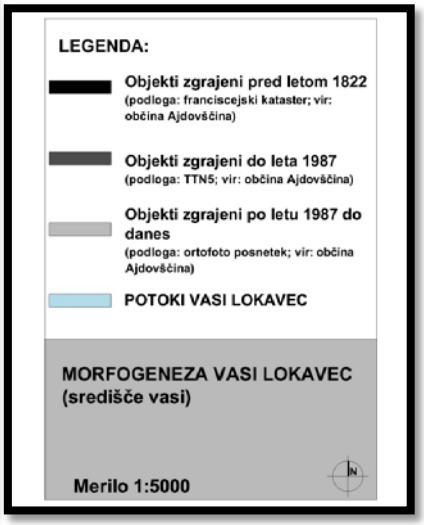

Slika 75: Zgornji karti prikazujeta morfogenezo središča (osrednjega dela) vasi Lokavec.

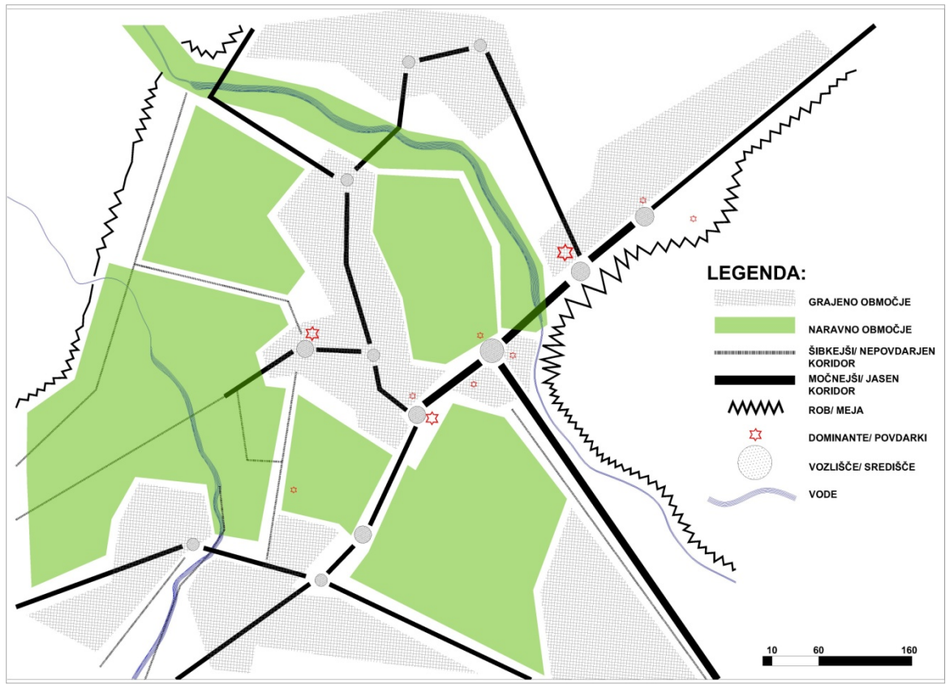

Slika 76: Leva shema prikazuje karto analize osrednjega dela vasi Lokavec po Lynchu.

Slika 78: Leva shema prikazuje karto strukturne analize osrednjega dela vasi Lokavec.

Slika 77: Karta analize odprtih prostorov (primer Nolli).

Slika 79: Karta analize opaznih robov.

x

a

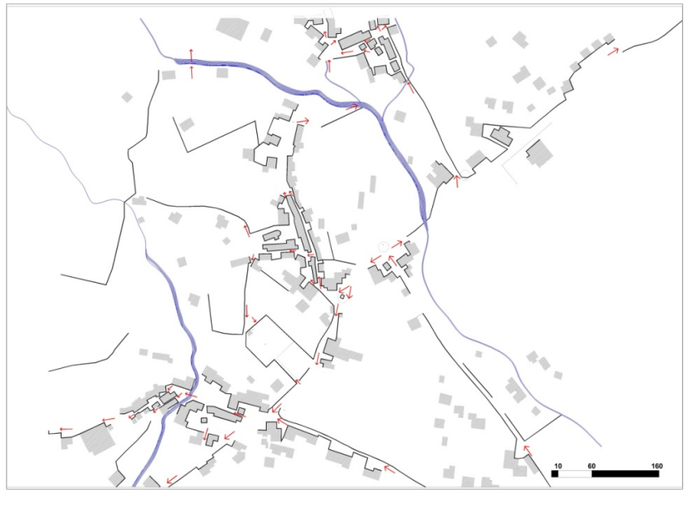

Slika 80: Karta analize obstoječih prehodov.

2.4.1.2 Zemljiška razdelitev

Oblike zemljiške razdelitve so odvisne predvsem od reliefa, seveda pa človek sam razdeljuje zemljo v skladu s svojim proizvodnim načinom in družbenimi razmerji. Ker je bila rodovitna zemlja vzrok za nastanek naselji, so oblike naselji v tesni povezavi z oblikami zemljiške razdelitve.

V vasi Lokavec gre predvsem za razdelitev na grude, ki pa se ne pojavlja kot izključna oblika, ampak najdemo tudi druge tipe, saj lega same vasi ob vznožju Čavna oziroma na robu dolinskega dna narekuje samo zemljiško razdelitev. Poselitev na pobočju je narekovala razdelitev na grude, kjer so zemljiške posesti sestavljene iz manjših parcel v razpršeni legi. Posamezne njive, vrtovi, vinogradi, sadovnjaki itd. so različnih velikosti in tudi nepravilnih oblik.

Slika 81: Leva fotografija prikazuje kulturno krajino Vipavske doline oz. območja vasi Lokavec (Wikipedia …, 2013).

Slika 82: Fotografija prikazuje polja v ravninskem delu Vipavske doline oz. območja vasi Lokavec (Samo Trebižan …, 2009).

Zemljiška razdelitev v ravninskem delu, kjer so najboljša kmetijska zemljišča, pa je iz večjega števila delcev, ki imajo najrazličnejše oblike. Vsaka tak delec pa je znova razdeljen v številne vzporedne jermenaste njive. Zaradi takšne razdelitve so zemljišča, ki pripadajo eni domačiji, raztresena po vsej katastrski občini. Vsaka razdelitev na delce pa je imela v preteklosti tudi nerazdeljeno območje, ki ga je vsa vaška skupnost uporabljala skupno kot pašnik, vrtove ali gaj. Sčasoma se je ta skupni del nenehno zmanjševal.

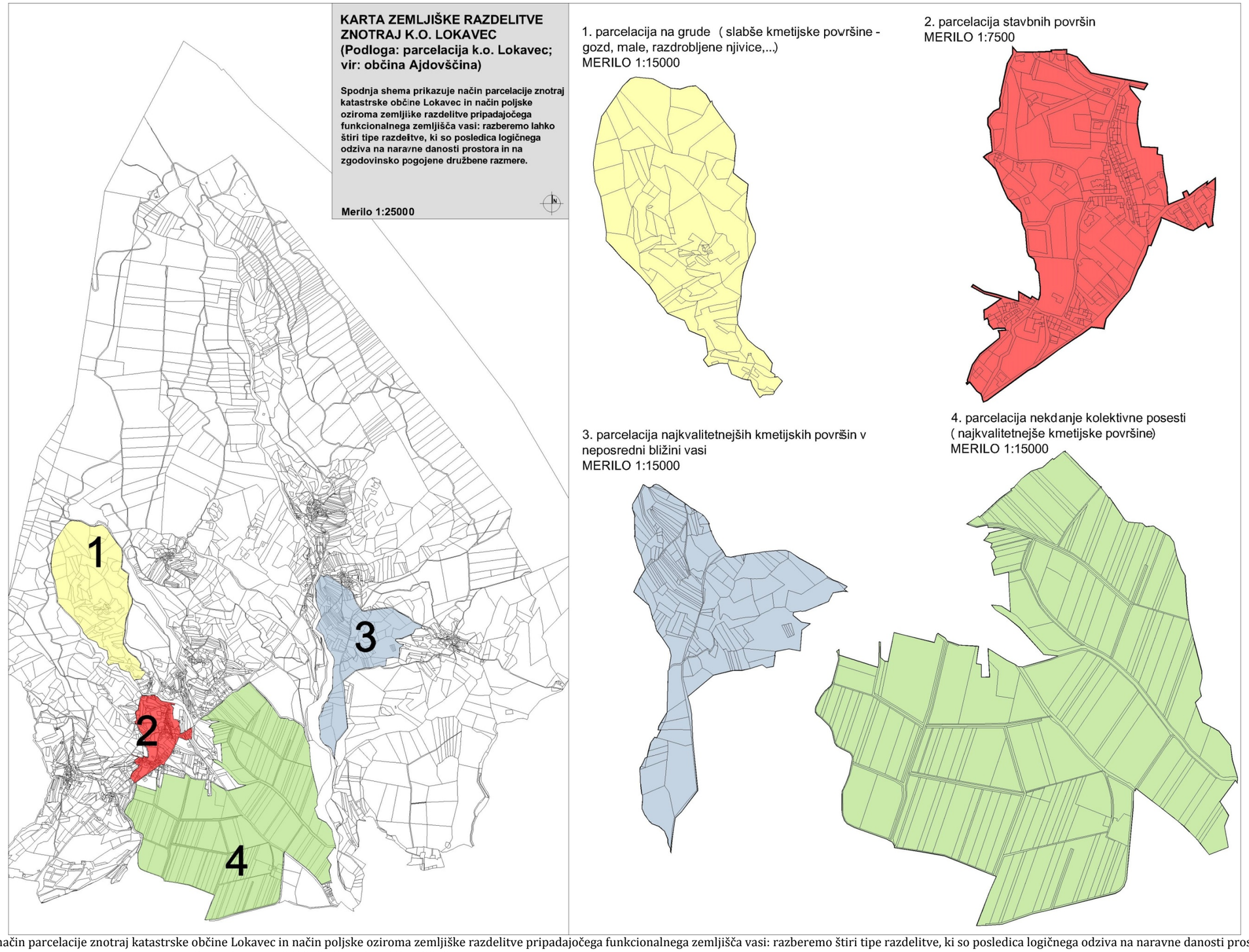

Slika 83: Zgornja shema prikazuje način parcelacije znotraj katastrske občine Lokavec in način poljske oziroma zemljiške razdelitve pripadajočega funkcionalnega zemljišča vasi: razberemo štiri tipe razdelitve, ki so posledica logičnega odziva na naravne danosti prostora in na zgodovinsko pogojene družbene razmere (kart. podloga: parcelacija k.o. Lokavec, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.4.1.3 Naravne danosti so omogočile preživetje

Oblika naselja je določena z naravnimi danostmi in s kulturnimi ter etničnimi vplivi. Med naravnimi danostmi so najpomembnejše tiste razmere, ki definirajo gospodarski značaj Lokavca ali bolje rečeno: prostor za naselje je bil izbran ustrezno gospodarskemu in proizvodnemu načinu kolonistov. Ti so: obdelovalna zemlja, les, voda, sončna lega in nadmorska višina. To nam potrjuje franciscejski kataster iz 19. stoletja, ki nazorno izkazuje kje in kako se je začela vas Lokavec razvijati. Ugotoviti je mogoče tudi, da je obseg naravnih dobrin vplival na velikost naselja.

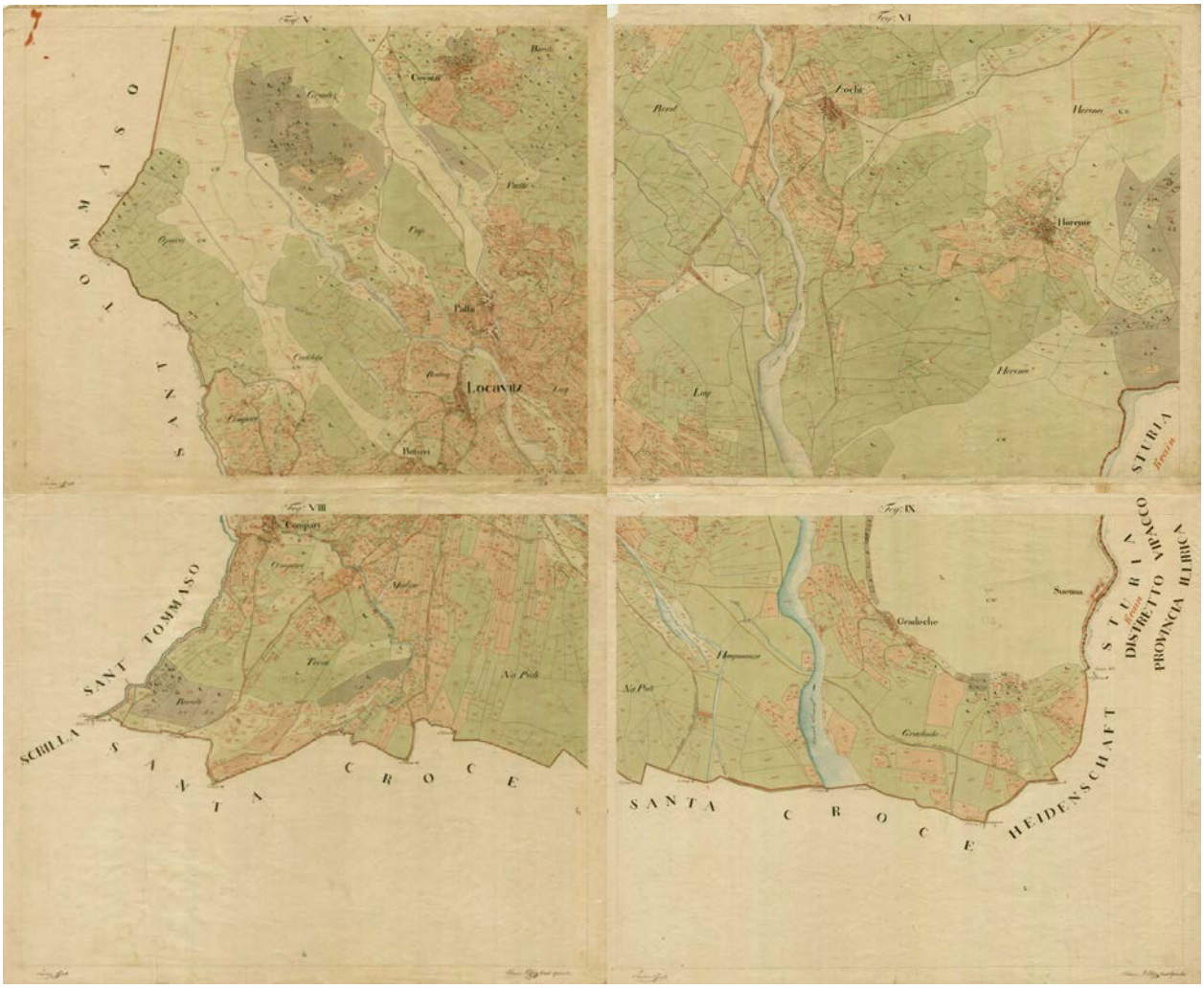

Slika 84: Del Franciscejskega katastra Lokavca iz leta 1822 (Občina Ajdovščina ..., 2012)

Dalje so z razvojem vasi začele vplivati na obliko vasi tudi prometne poti, energetski viri in surovinske koncentracije. Ker so bili prvotni prebivalci gozdarji, poljedelci in živinorejci, so bila zanje višje ležeča področja ravno tako ali še bolj ugodna kot ravnina, zato se je naselje razvilo prav na meji kultur – na neposrednem obrobju najplodnejših tal in gozda. To je povsem logično, če upoštevamo nekdanjo poudarjeno kmetijsko in gozdarsko naravnanost gospodarjenja. Narekovala sta jo priročnost in bližina obdelovalnih površin. Malo manj vendar ravno tako pomembno pa obliko

naselja definira tudi morfologija terena, dostopnost do vode ter klimatske razmere, ki določajo razporeditev in lego kmečkih domov. Tako so v Lokavcu, kjer je sonce visoko, zimski vetrovi pa ostri, domovi razporejeni tesno drug poleg drugega, v zavetju. Zasnova vasi Lokavec daje vtis povsem urbanega naselja. Vijugaste ulice, sklenjeni stavbeni nizi, poudarjeno oblikovani vhodi v dvorišča, zunanja stopnišča, ulična križišča, ki se razvijejo v prave male vaške trge, so skupaj s prevladujočimi poudarki, na primer cerkvenima zvonikoma, tako značilni in razpoznavni ambienti, da se obiskovalcu trajno vtisnejo v spomin.

Slika 85 in Slika 86: Ko se peljemo iz Ajdovščine proti vasi se nam rišeta prevladujoči dominanti zvonikov stare in nove cerkve, seveda pa negativni akcent v prostoru predstavlja plaz Slano blato.

Slika 87 in Slika 88: Dominanten spomenik NOB v osrednjem križišču ter značilni pogledi proti cerkvi sv. Lovrenca z tipično zasaditvijo ob cesti.

Slika 89 in Slika 90: Ozke, temne in vijugaste ulice najstarejših delov Lokavca z zanimivo arhitekturno dediščino: vaški klanci – *gase* med sklenjenimi nizi hiš in zidovi borjačev, poudarjeno oblikovani vhodi v dvorišča, zunanja stopnišča, ulična križišča, ki se razvijejo v prave male vaške trge, kamnito ulično pohištvo, latniki itd.

Slika 91 in Slika 92: Leva fotografija prikazuje staro vaško lipo z kamnito mizo na ploščadi pred staro cerkvijo, desna fotografija pa znamenje – kapelico v najstarejšem delu Lokavca, Brithu.

Iz tega izhaja tudi tipična strukturna sestava vaškega zemljišča, s katerim je vas gospodarila, kar pa lahko v Lokavcu enačimo kar z katastrsko občino. Označuje jo predvsem središčna lega naselja skupaj z najkvalitetnejšimi obdelovalnimi površinami v dolinskem delu, ki prehajajo na pobočju Čavna v sadovnjake, vinograde, travnike, pašnike ter gmajne. Ti pa z naraščanjem višinske razlike v gozd. Rodovitne površine so ohranjene tudi znotraj stavbenega tkiva in so po večini izrabljene kot vrtovi.

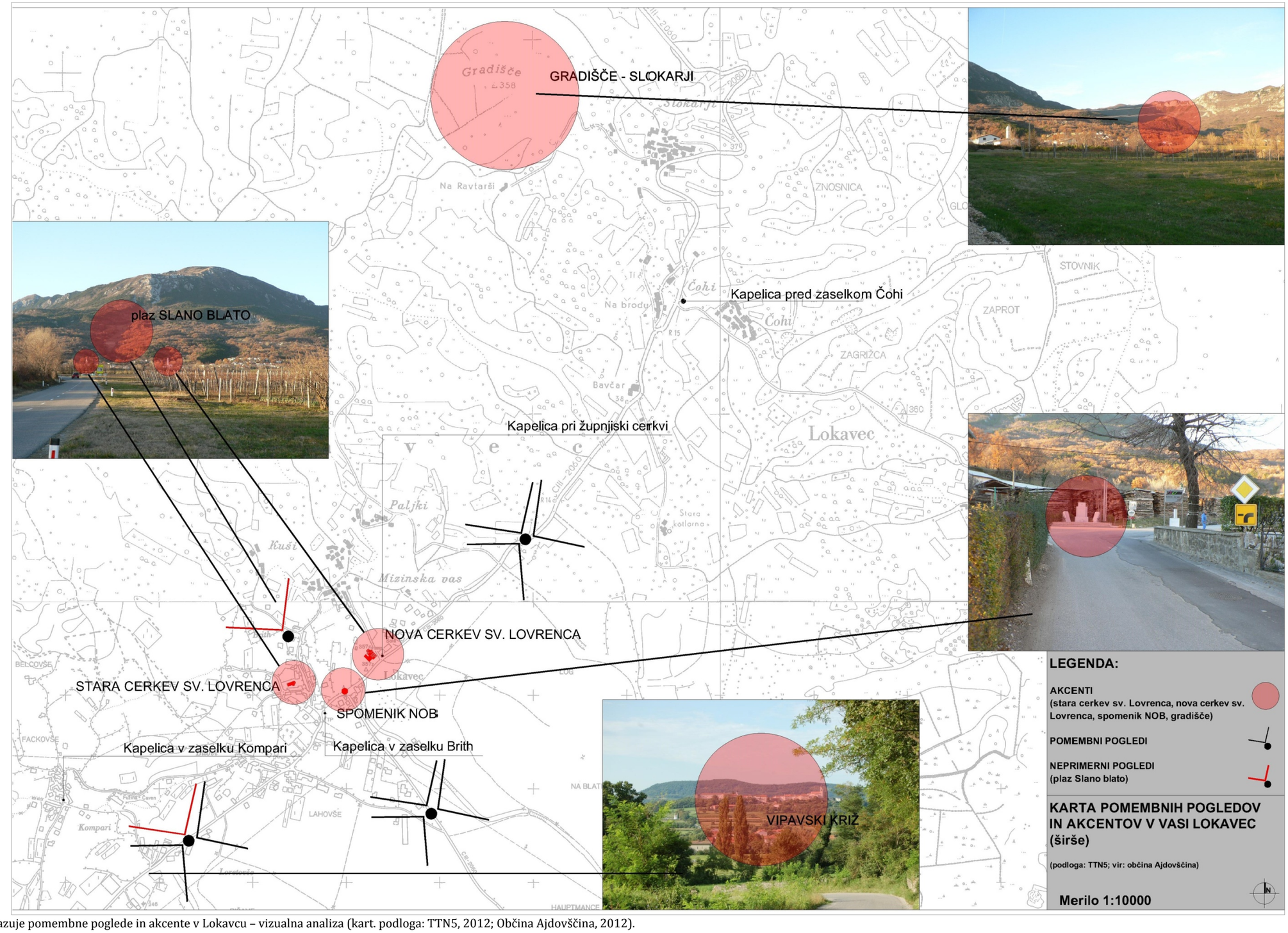

Slika 93: Zgornja karta prikazuje pomembne poglede in akcente v Lokavcu – vizualna analiza (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

Slika 94: Zgornja fotografija prikazuje območje vasi Lokavec z zaledjem – kulturna krajina Vipavske doline (Lokavec …, 2013).

Kulturni ali etnični dejavniki imajo na obliko vasi Lokavec le omejen vpliv. Ta je povezan predvsem z obliko družbene ureditve. Ker pa ima tudi oblika družbene ureditve svoje razvojne zakonitosti, se vpliv etničnih dejavnikov na oblikovanje naselja omeji na arhitekturo oziroma gradnjo, značilno za to področje. Dokler je bilo naselje povezano le s kmetijstvom in gozdarstvom, je bila oblika podrejena izključno naravnim razmeram. Prav zato se tudi druga naselja v različnih deželah, ki imajo enake morfološke in podnebne razmere, komaj kaj razlikujejo. Ko pa so se v Lokavcu začela razvijati tudi druga gospodarstva oziroma dejavnosti pod vplivom napadov, z razvojem prometa in trgovine, so se spremenile okoliščine za oblikovanje, kar se je pokazalo tudi v prostorski zasnovi same vasi (Durjava, 1986: 25).

Lokavec, kot slovenska kmečka vas, je zaradi spremembe proizvodnega načina življenja in s spremljajočimi novimi gradnjami izgubila svoj prvotni značaj. Tudi zaradi bližine mesta Ajdovščina je logično, da je urbanizacija najmočneje vplivala prav tu, saj se je Lokavec zaradi svoje lege in dostopnosti priključil gravitacijskemu področju mesta ter tako prevzel nove naravne in centralne funkcije. Prve spremembe v kmečki pokrajini se pokažejo prav v dostopnosti oziroma prometnih poteh. Ker je vas Lokavec le nekaj minut oddaljena od mesta Ajdovščina in ker ima dobro razvito cestno povezavo se je preobrazba gradbene strukture lahko nemoteno razvijala.

Slika 95, Slika 96 in Slika 97: Vse tri fotografije prikazujejo glavno prometno križišče v naselju Lokavec ter najbolj pereče prometne probleme v naselju – prometno obremenjenost regionalne ceste tudi zaradi dnevnih migrantov iz Predmeje, onemogočen varen dostop do vseh javnih dejavnosti oz. storitev, preozke ceste oziroma pomanjkanje pločnikov ter kolesarskih poti.

Zaselki Lokavca se nizajo nad in ob cesti, ki vodi iz vasi Cesta in se nadaljuje po regionalni cesti iz Ajdovščine na Predmejo. Glavna prometna povezava vodi neposredno skozi naselje. Že od nekdaj ima ta cesta velik pomen, saj je edina povezovalna cesta z zaselki na Predmeji in je imela že v preteklosti vlogo gospodarske in oskrbovalne poti. Vse to vodi do brezobzirnega rušenja na račun širine vozišč in udobnosti dostopa. Tudi starejši stavbni fond nenehno izgublja v boju z novimi cestnimi komunikacijami. Tako rušenje zidov, portonov, stavb, znamenj in sekanje dreves pomeni enostransko uveljavljanje odločitev posameznikov ali manjših skupin na zelo kratek rok.

Danes je cesta (regionalna cesta Ajdovščina-Predmeja) precej obremenjena tudi zaradi velikega števila dnevnih migracij prebivalcev iz drugih krajev. Največji problem predstavlja križišče v samem središču naselja, saj je zaradi velikih tovornih vozil (v centru je namreč delujoča žaga), neprilagojene hitrosti in hrupa ogrožena varnost domačinov.

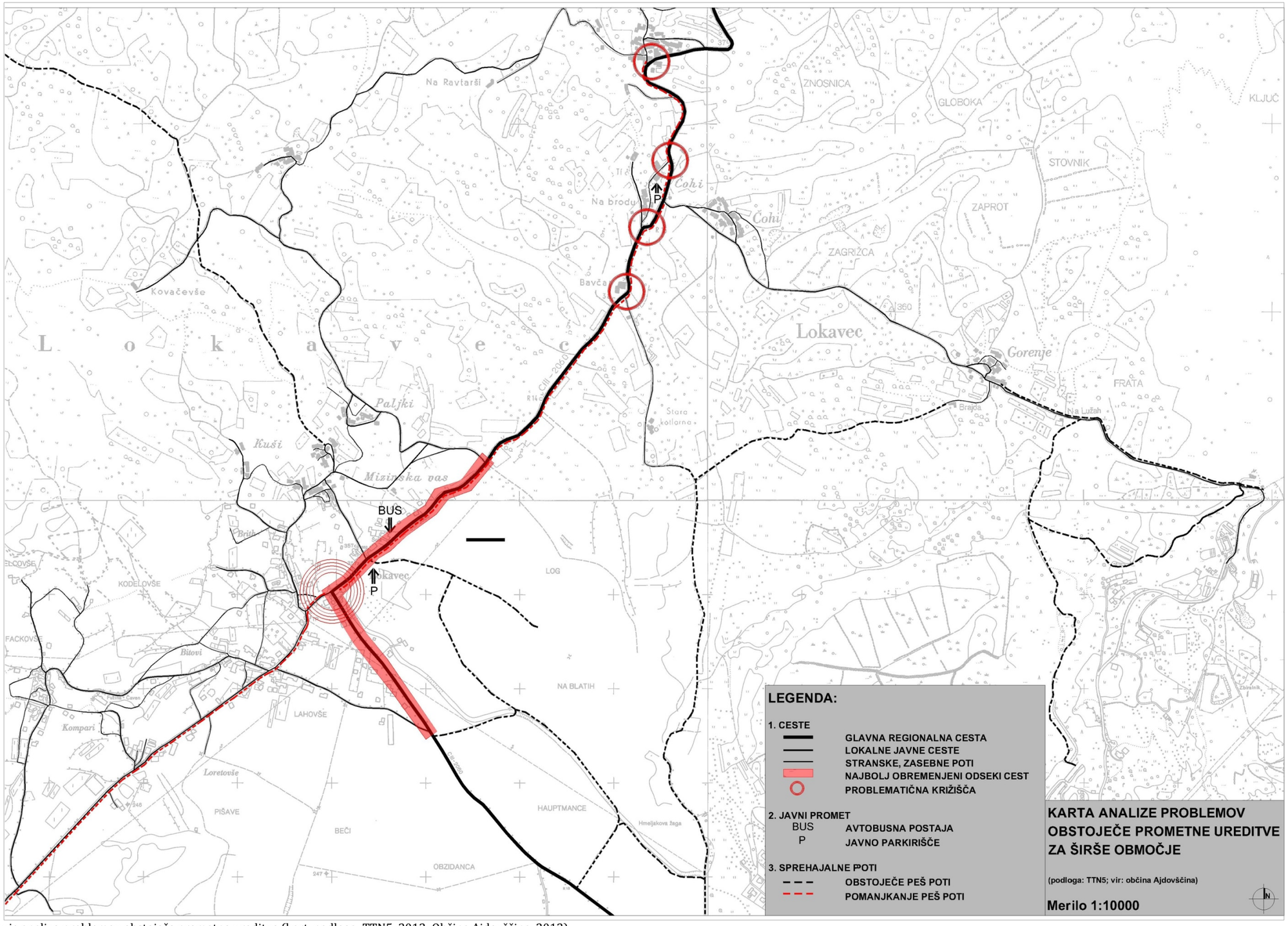

Slika 98: Zgornja karta prikazuje analizo problemov obstoječe prometne ureditve (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

Po Sedlarju (Sedlar, 1974: 33) so se vasi v procesu urbanizacije spreminjale iz štirih razlogov:

1. Pod vplivom zgrajene industrije
2. Pod vplivom okrepljenih ali uvedenih centralnih funkcij (uprava, trgovina)
3. Pod vplivom razpoložljivih delovnih mest v blizu ležečih mestih
4. Pod vplivom uvajanja turističnih ali zdraviliških objektov

Kot že omenjeno so se z vplivom urbanizacije bolj začele razvijati v Lokavcu tudi družbeno centralne funkcije same vasi: gostilna, podružnična cerkev, šola, krajevni urad, trgovina, pošta itd. Ker so omenjene zgradbe nastale z angažiranjem oblasti, so dobile tipično obliko, ki pa jih je ločevala od kmečkih domov. Tako so postopoma dobile čisto svoj semantični značaj. Z razširitvijo industrije se prvič pojavijo tudi objekti, pri katerih oblika ni bila kontrolirana, s tem pa se začne razpad podobe vaškega prostora. S postavitvijo javnih zgradb, ki so zgrajene pod vplivom funkcionalizma, so to podobo vedno bolj uničevali. Najbolj pa je na uničevanje nekdanjih značilnosti vasi Lokavec vplivala zidava novih stanovanjskih stavb, katerih tloris in videz sta se zelo spremenila. Nova stanovanjska hiša, v nekdaj kmečki vasi, ne kaže znakov revščine. Nove hiše so nastajale s priseljenci, z dokaj dobrimi dohodki, ki so iskali delo v mestih, na vasi pa so si gradili stanovanjske objekte. Najstarejši deli vasi ostajajo prazni in v propadajočem stanju, vendar še vedno pripovedujejo zgodbo preteklega življenja na vasi.

Podoba Lokavca – agrarne pokrajine skupaj z vsem, kar je bilo v njen grajenega – je bila še ne dolgo tega kot odprta knjiga skladnih odnosov med človekom in naravo. Ta neposredna odvisnost človeka od prostora, v katerem je živel, je vladala dolga stoletja. To kar danes lahko občudujemo v vasi, so predvsem deli vasi in stavbe, po večini med seboj povezane v mogočne stavbne komplekse. Marsikatera grajena struktura izhaja še iz srednjega veka.

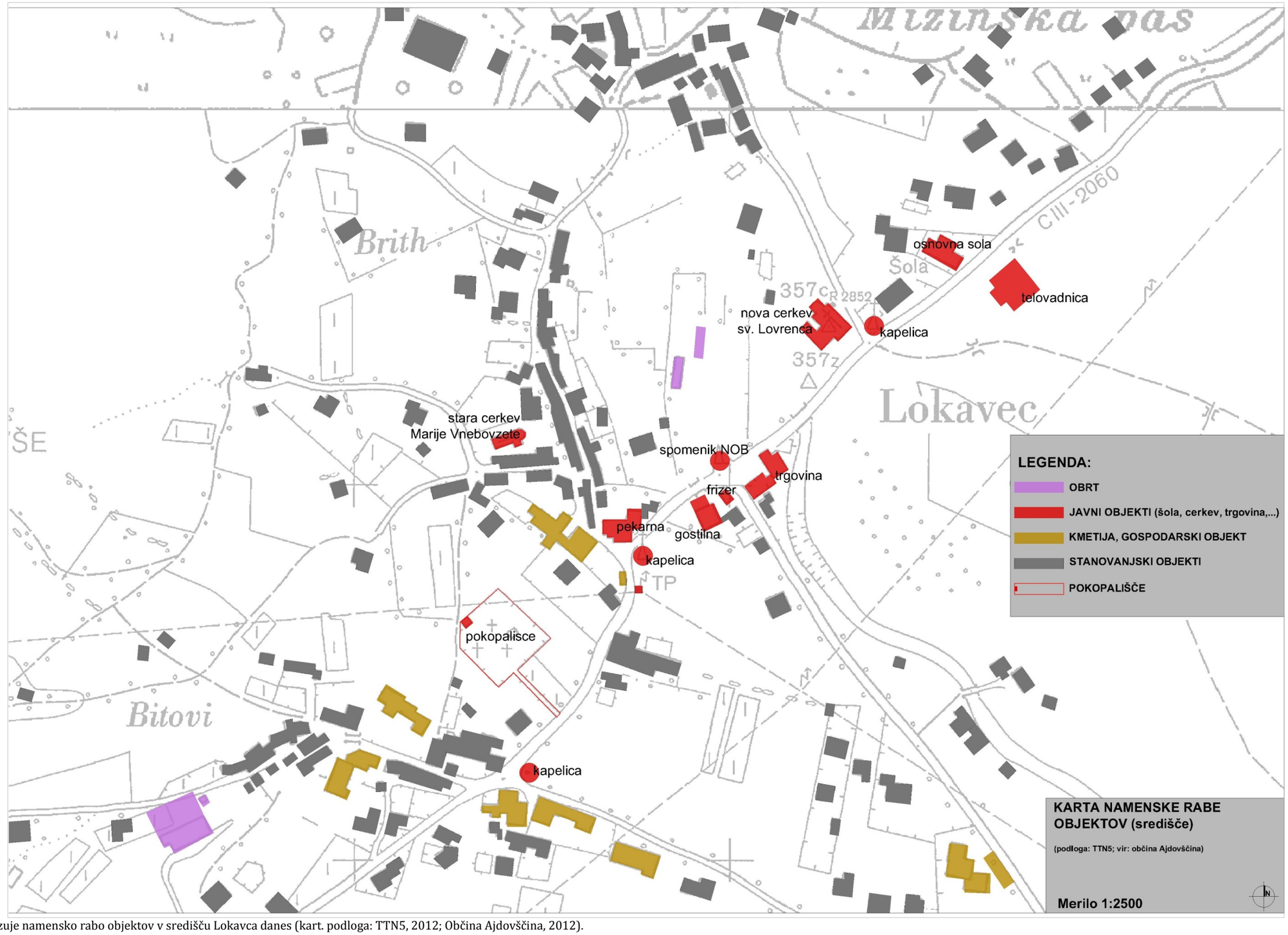

Slika 99: Zgornja karta prikazuje namensko rabo objektov v središču Lokavca danes (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.4.2 Tipologija in razvoj kmečke hiše v Lokavcu

Vas Lokavec so združbe več ločenih delov naselja. Ti so skupaj in vsak zase prilagojeni danostim prostora. Tako kot celotna vas so se tudi posamezni deli naselji dopolnjevali postopoma. Nova zidava se je navezala na obstoječe nize. Novo stavbo so praviloma naslonili na že zgrajeno. Ob tem jih je omejevala obstoječa parcelacija in potek klancev v vasi. Ne enega ne drugega ni bilo mogoče zlahka spreminjati.

Slika 100 in Slika 101: Stari obstoječi stavbeni nizi z vmesnimi klanci – gasami.

Tako so se razvile razpoznavne značilnosti vasi: ozki vaški klanci – *gase*, ki se vijejo med sklenjenimi nizi hiš in so dediščina preteklosti in načina bivanja, ko še ni bilo motoriziranega prometa. Da bi si olajšali pot in zavijanje po gasah, so posneli stavbne vogale ali jih opremili s kamni – *odrsavniki*, s katerim je kolo voza lažje zdrsnilo zopet na klanec (Renčelj in Lah, 1994: 64).

Slika 102 in Slika 103: Zgornji fotografiji prikazujeta odrsavnike zaradi ozkih klancev ter lažjega dostopa skozi kalono na lasten borjač.

Kljub temu, da zidava nekdaj ni bila izvedena po sedanjih standardih, so pazili, da je voz lahko zapeljal na *borjač*. Prostora ni bilo veliko, zato so bile tudi *kalone* opremljene z odrsavniki. Klanci se stekajo v poljske poti, vodijo do njiv, vinogradov, gmajn ter v gozd. Po klancu so gonili živino na pašo ali na napajanje k vaškemu koritu. Kjer se steka več klancev oz. gas, se prostor razširi v vaški *plac*. Tu se je nekdaj odvijal pretežni del družabnega življenja na vasi (Renčelj in Lah, 1994: 64).

Slika 104 in Slika 105: Leva fotografija prikazuje obstoječo ograjeno domačijo z *borjačem,* desna pa g*ase* z latniki, ki se na križiščih razširijo v *plac*.

2.4.2.1 Lokavška hiša in okoliščine

Pri raziskovanju sem opazila, da so najstarejši nizi objektov v zaselkih Lokavca zelo podobni manjšim mestom. Isto velja tudi za posamezne kmečke hiše v nizih, ki se komaj kaj razlikujejo od meščanske arhitekture, bistvena razlike je le v proizvodnem načinu življenja in premožnosti graditeljstva. Pri kmečki hiši vedno najdemo še gospodarska poslopja, ki pa se od stanovanjskega objekta razlikujejo po velikosti odprtin in kakovosti okrasja. Kmečke domačije oblikujejo strnjeno robno pozidavo komunikacijske mreže, ki je večinoma nepravilne oblike. Tudi značilni ambientalni učinki zavitih menjaje se zoženih in razširjenih ulic, zalomljenih stavbenih mas, portalov in zunanjih stopnic v zavetrnih nišah se pogosto pojavljajo. Kaminska hiša je gotovo zelo pomemben del stavbne kulture (Durjava, 1986: 43).

Slika 106 in Slika 107: Fotografiji prikazujeta pomembnost kamna in gradnje iz le tega. Celotni stavbeni nizi zidov so bili grajeni iz kamna.

Slika 108 in Slika 109: Gradnja v kamnu.

V posameznih redko poseljenih delih Lokavca opazimo HUBE, posestva, ki so nastala v 16. stoletju. Hube so bile velike do 20 ha, kmetje in gozdni delavci pa so bili najemniki za fevdalno gospodo – HUBARJI. Te velike kmetije najdemo ponekod še danes: Kraški, Nemcavi, Rovtarše, Sobanovi, Lahovše itd (Blaško, 2012).

Poleg obdelovalnega zemljišča so pri oblikovanju hiše in pa organizaciji poslopij v domačiji odločale klimatske razmere. Predvsem so se morali zavarovati pred severno burjo, ki je vplivala na celotno oblikovanje. To so dosegli z usmeritvijo bivalnih prostorov proti jugu ali pa z zidanimi ograjami, ki so ščitile notranje dvorišče – *borjač* (Renčelj in Lah, 1994: 171).

2.4.2.2 Razvoj lokavške hiše

To, kar navdušuje pri zasnovi kmečkih domačij, je zložljivost in sestavljenost v prožne in prilagodljive stavbne kompozicije, ki omogočajo ob razvojnih spremembah nove in nove rešitve, skladno z novimi potrebami. Zato tukaj ne srečamo tipičnega tlorisa. Verjetno ima lokavška hiša svoje vzore v razviti arhitekturi starodavnih sredozemskih mest: v vsakem primeru se je verjetno razvila iz enocelične dimnice, ki se je v okviru razpoložljivega prostora razširila v horizontalni in vertikalni smeri in je tako kmalu pod skupno streho združevala vse potrebno za ljudi in njihovo preživetje: hišo kot osrednji bivalni del, *štalo*, v nadstropju morda skedenj in kakšno mračno sobico – *kamro*. Od 17. stoletja dalje so začeli kuhinjski prostor zidati v obliki izzidka in z poudarjenim visokim dimnikom. Ta stavbni del imenujemo spahnjenca. V njem je bilo prvotno kurišče kar na tleh, kasneje pa so bila oblikovana zidana ognjišča. S tem so se tudi bivalne razmere v hiši izboljšale, saj je bilo dima v ostalih delih hiše manj, toplote ob ognjišču pa več. Kasneje so uvedli namesto ognjišča krušne peči in zidane štedilnike, vendar šele v 19. stoletju ali celo kasneje (Renčelj in Lah, 1994: 93).

Zaradi konfiguracije terena so bile stavbne mase večino zamaknjene. Vsak prostor je imel svoj vhod iz dvorišča ali pa z lesenega *ganka* v nadstropju, ki je imel vlogo zunanjega hodnika, saj se notranje stopnice pojavljajo le izjemoma. Zunanje stopnice so bile največkrat lesene ali kamnite ob pročelju hiše. Prostore so dograjevali po potrebi in sčasoma se je izoblikoval poseben način adicijske gradnje. Iz obdobja obsežnejših predelav stavb so tudi v zemljo in kamen vkopane vinske kleti. Te pa so z razmahom vinogradništva v 19. in 20. stoletju postale nuja in statusni simbol.

Kot sem že omenila je bila podobnost z meščansko hišo velika, tudi okenski okvirji so imeli gotsko posnete robove. Razlika med kmečko in meščansko hišo je bila vidna le v nedodelani izvedbi in okornosti detajlov. Z razvojem kmetijstva so se že v 19. stoletju močno povečale potrebe po drugih gospodarskih poslopjih. Ker je bilo v primerjavi z mestom na vasi več prostora, so potrebe po gospodarskih poslopjih povzročile vzporedno povečanje gospodarskega dela domačije. V tem času so imele v vaškem prostoru dominantno oblikovno vlogo še vedno stene, stavbne mase in dvoriščni portali. Vsa gospodarska poslopja so v mejah kmečkega dvorišča. Hlev je večinoma prizidan bivalnemu delu, shrambe pa so v zgornjem delu. Notranje dvorišče ni namenjeno le gospodarskim opravilom, temveč ga pojmujejo tudi kot podaljšek bivalnih prostorov. Z odlično diferenciacijo prostora, ki so jo dosegli z obzidavo notranjega dvorišča, so prevzeli tradicijo intimnega rimskega atrija (Durjava, 1986: 43).

Slika 110 in Slika 111: Fotografiji prikazujeta staro zapuščeno domačijo v zaselku Brith, ki kaže vse temeljne značilnosti stavbnega razvoja skromne domačije.

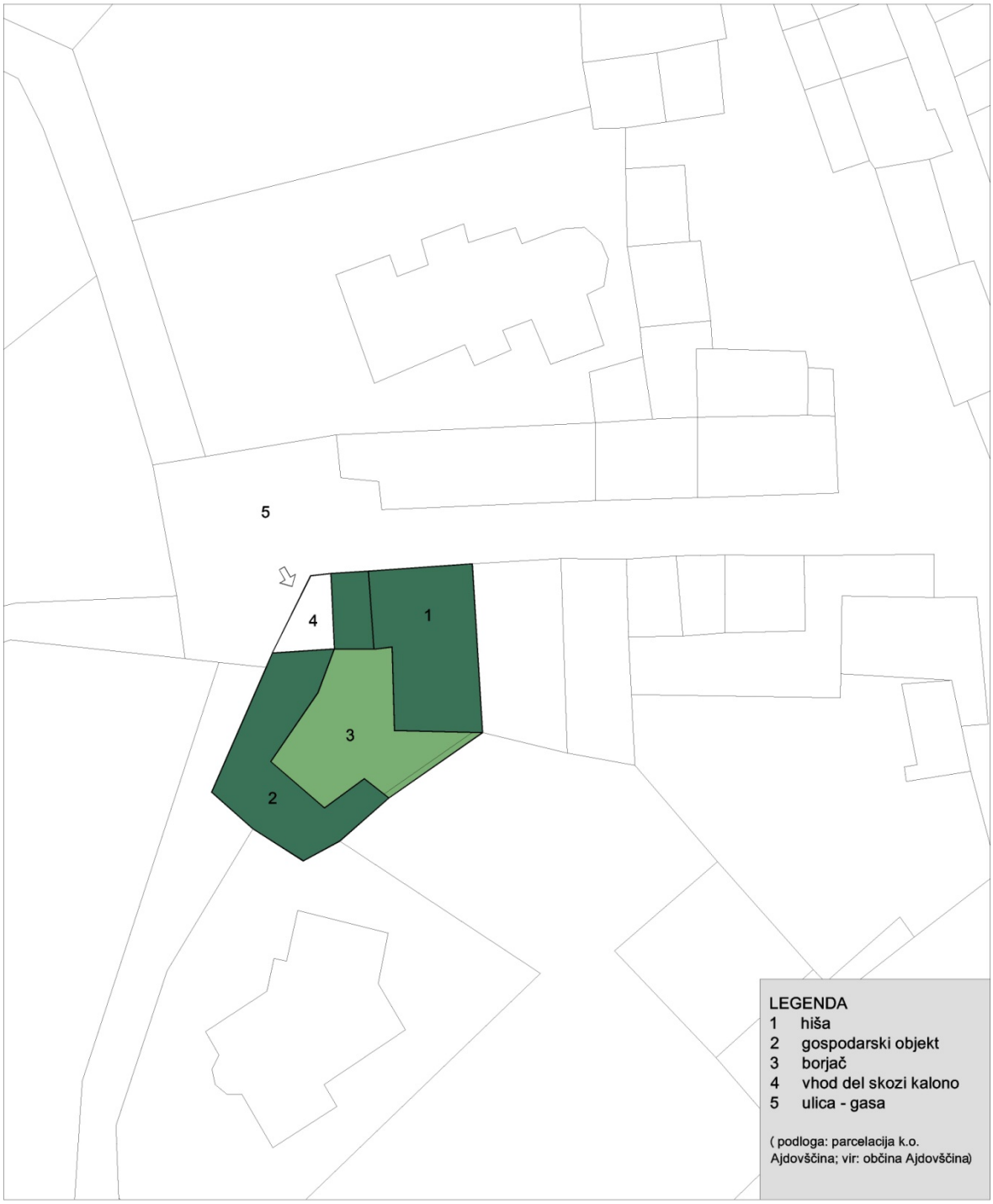

Slika 112: Zgornja shema prikazuje primer stavbne celote te iste domačije v naselju Brith v Lokavcu (blizu stare cerkve), ki kaže številne značilnosti in zakonitosti zasnove in razvoja domačij v Lokavcu (kart. podloga: parcelacija k.o. Lokavec, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

2.4.2.3 Konstrukcija in arhitektura lokavške hiše

Ker je bil kamen in les edini in dostopen gradbeni material, so ju uporabljali povsod: stebri, konzole, celo kritina, portali, okenski okvirji, odtočna korita, cevi, talne obloge, reliefna plastika itd.

Slike 113, 114, 115, 116 in 117: Zgornje fotografije kažejo na občutek za skladnost uporabljenih gradiv in oblikovanja graditeljev, ki se je razvijal in nastajal skozi dolga obdobja: motiv strešnih vencev in kamnitih okenskih okvirjev, motiv korčnih streh, obnovljeno ostrešje z značilnimi planetami, pomakanimi v apno, izjemne kamnoseške profilacije kamnitih elementov itd.

Stene so zidali na štiri načine:

- Pri najprimitivnejših hišah so neobdelane kose kamna zlagali brez reda in veziva.
- Še vedno neobdelane kose kamna so zlagali v horizontalnih plasteh brez veziva.
- Klesane kamnite bloke so povezovali z malto.
- Šele v zadnjem stoletju so začeli stene obmetavati.

Severne stene so bile zaradi vrtinčastih vetrov skoraj zmeraj brez oken, da bi tako preprečili prepih. Les so uporabljali za tramove in enostavno stavbno konstrukcijo, pri čemer so lege postavljali na čelne zidove. Do 19. stoletja so strehe pokrivali z kamnitimi ploščami, danes pa je v uporabi korčna strešna kritina, ki jo še vedno, zaradi burje, obtežujejo s kamni. Streha na severni strani nima nikoli nadstreškov, zatrep pa je vedno pozidan do slemenske lege. Le redko se pojavlja tri-kapna ali štiri-kapna streha (Durjava, 1986: 45).

Izvedba in detajli arhitekturnih elementov kažejo, da so jih vedno izdelovali poklicni kamnoseki in tesarji, ki so iskali vzorce v fevdalni in meščanski arhitekturi. Pri Lokavški hiši je veliko oblikovalskih elementov usmerjenih k zunanjemu prostoru, kar lahko pripišemo načinu življenja, ki je podrejen podnebnim razmeram. Status kmečke hiše in domačije se ne izraža samo s stavbenimi gmotami, temveč tudi z oblikovanjem in krašenjem hišnih portalov, okenskih okvirjev, dimnikov in kamnite plastike (Durjava, 1986: 45).

Slika 118, 119, 120, 121 in 122: Zgornje fotografije prikazujejo kamnito stavbno dediščino.

Slike 123, 124, 125, 126, 127 in 128: Zgornje fotografije prikazujejo kamnito stavbno dediščino, ki je bila rezultat veščih mojstrov. Izkušnje v obvladovanju kamna je nujno potrebno upoštevati tudi v sodobnosti.

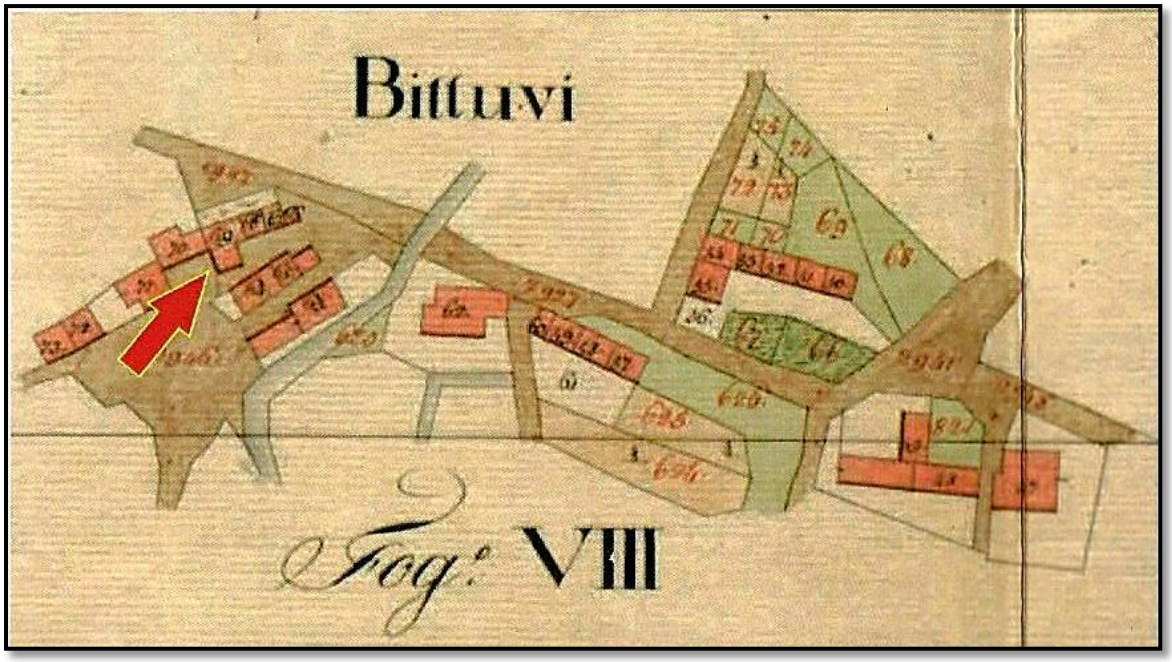

Slike 129, 130, 131 in 132: Batičeva hiša stoji v zaselku Bitovi. Zaselek se je skozi zgodovino le malo spremenil. Spodnja, nekoč glavna pot skozi Lokavec, se je nadaljevala proti deželni cesti pod Sv. Križem. Zaradi svoje ozkosti se danes uporablja kot pešpot ali za lokalni promet stanovalcev. Zgornja pot je svojo smer nadaljevala proti zaselku Kompari. Notranjost Batičeve hiše je skozi stoletja ostala nedotaknjena. Črno kuhinjo sestavljajo zanimivo leseno ognjišče, ki še vedno deluje, krušna peč in napa. V nadstropju nad ognjiščem je tudi kadilnica – raufkambra, kjer so okajali meso. Iz kuhinje, ki bolj spominja na večjo spahnjenco s svojim vhodom, pa se odpira kambra. Sledi še izba ali soba. Drugi del gospodarstva pa je na drugi strani poti. V prvo nadstropje pelje nekaj stopnic najprej na balkon, od tu pa vodijo vrata v prostor, kjer je bil v preteklosti spalni del. Ker je bila prva stavba na zgornjem delu dozidana in razširjena, so spodnjo v celoti uporabili za kmetijstvo: v pritličju je hlev za živino, v zgornjih prostorih pa so hranili seno (Društvo …, 2012).

3 PROGRAMSKO URBANISTIČNA ZASNOVA ZA VAS LOKAVEC – PREDLOG UREDITVE

3.1 PROGRAMSKO URBANISTIČNA ZASNOVA ZA VAS LOKAVEC – ZBIRNA SITUACIJA

V širšem konceptu so prikazane najpomembnejše poteze zelenih in drugih odprtih površin ter same nove soseske, s katerimi se prostor organizira in ostale pomembne prenove obstoječih vaških površin in objektov. V prihodnosti je možna enostavna ali postopna nadgradnja predlagane ureditve s povezavami v ostale zaselke vasi ali v samo mesto Ajdovščina (prenos regionalne ceste Ajdovščina – Predmeja na zaledje vasi Lokavec).

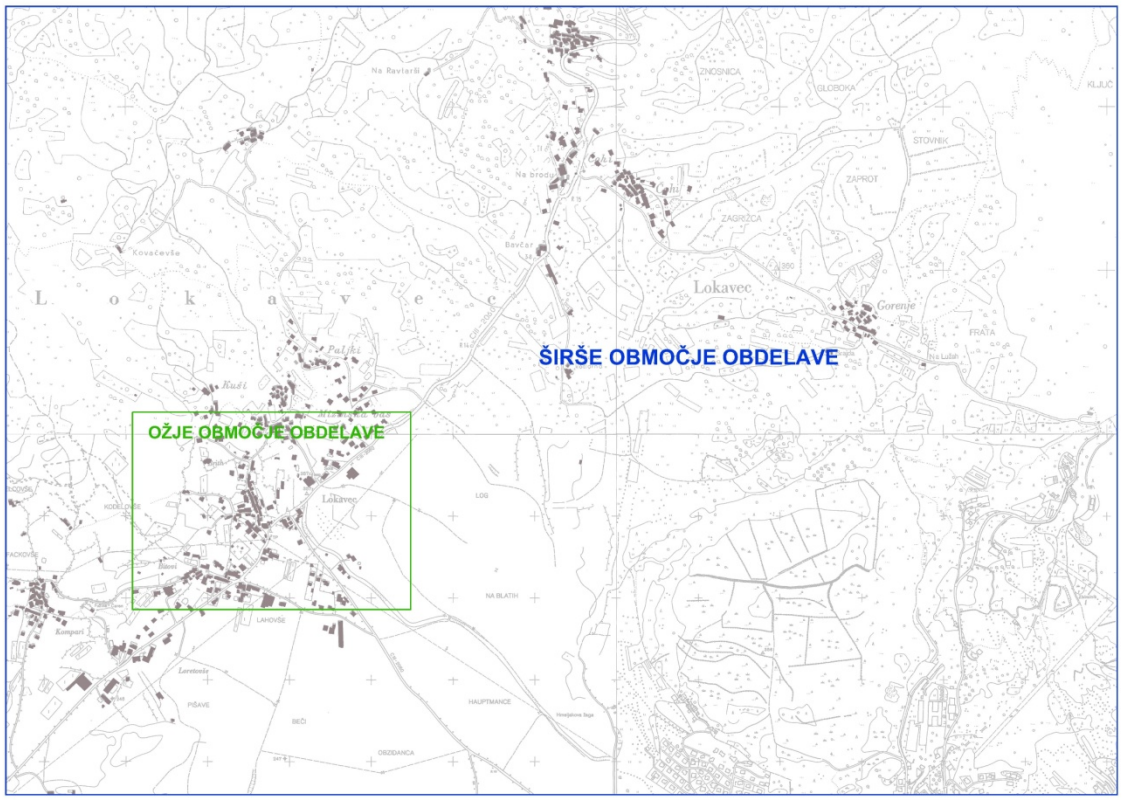

Slika 133: Območje obdelave (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)

Predlog ureditve vključuje tako vsebinsko, kot tudi prostorsko prenovo. Na podlagi analiz, inventarizacij ter novega, vendar tradicionalnega, idejnega koncepta gospodarskega razvoja vasi (nov gozdni tehnološki park) sem opredelila lokacije za posamezne dejavnosti v prostoru. Ob tem sem upoštevala že obstoječe strukturiranje naselja, ki je sestavljeno iz medsebojno različnih morfoloških enot. Glavno vodilo pri urbanističnem oblikovanju je bila krepitev identitete posameznih morfoloških enot in oblikovanje stikov med njimi. Vas Lokavec dobi z novo ureditvijo jasno oblikovano notranjo strukturo javnih površin (ceste, trg, gmajna), kot tudi skrbno oblikovan vaški rob. Vaški rob je pomemben element vaške strukture, saj omogoča harmoničen stik naselja s pokrajino, tako v ekološkem kot v precepcijskem smislu.

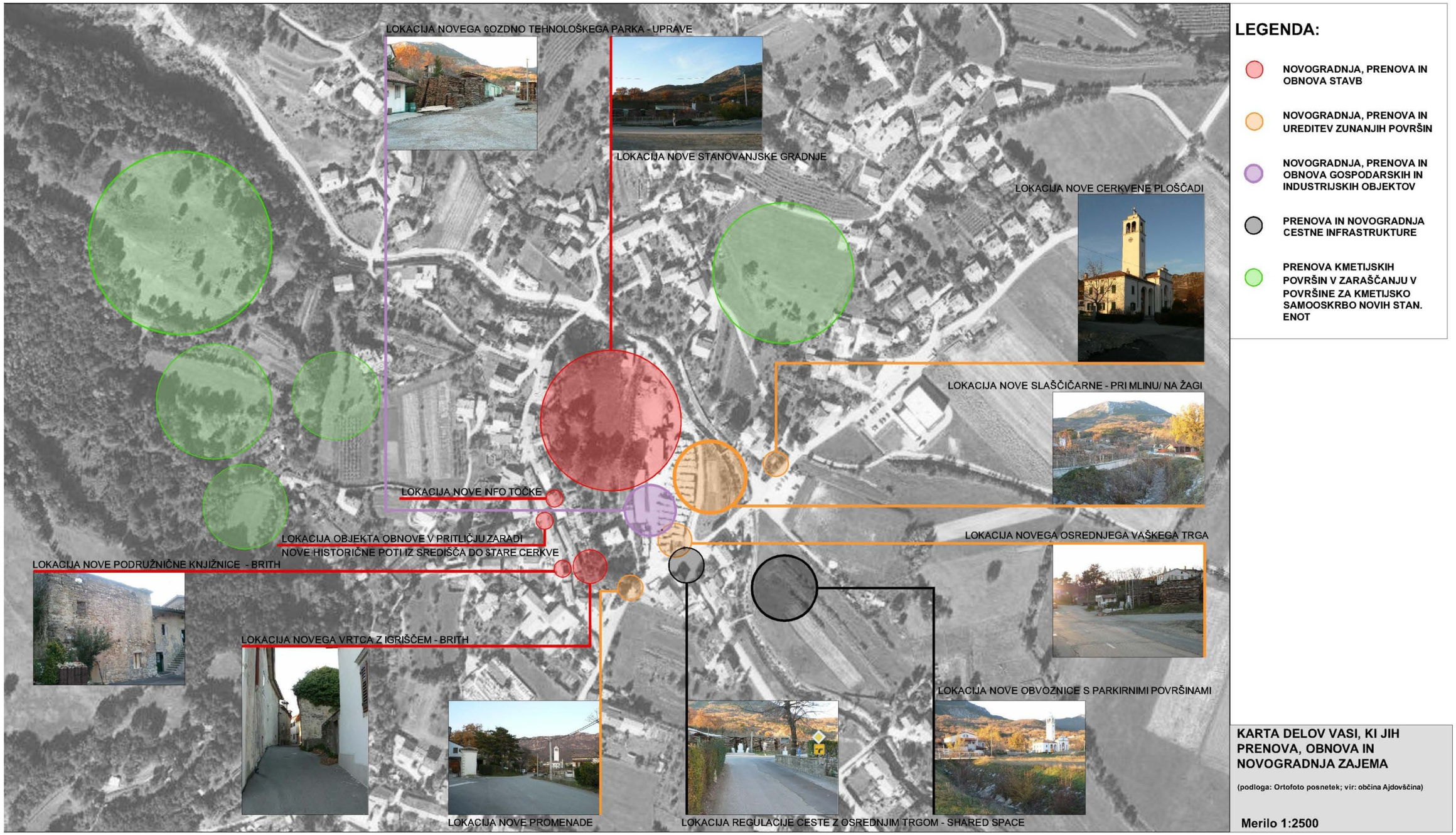

Slika 134: Zgornja shema prikazuje območja obdelave, ki jih zajema prenova, obnova ali novogradnja. Fotografije prikazujejo lokacijo ter obstoječe stanje le teh (kart. podloga: ortofoto posnetek, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

V naselju se uredi promet in se v ta namen predvidi novo obvoznico – enosmerno cesto z organiziranimi parkirnimi površinami, odstrani se prometno nevarne točke v naselju ter se v samem središču umiri promet in omogoči oz. uredi površine za pešce in kolesarje. Poleg prometne ureditve je potrebno izboljšati tudi komunalno opremljenost, predvsem kanalizacijsko omrežje.

Skladno s prometno ureditvijo se v središču naselja izoblikuje nov vaški trg z osrednjo promenado za pešce, ki povezuje vse družbene dejavnosti: šola in telovadnica, cerkev z novo ploščadjo, nova slaščičarna ob potoku Grajšek, trgovina, gostilna, frizer, nov tehnološki park ter pekarna.

Ob dokaj hitri širitvi vasi se predvidi tudi nove površine za razvoj obrtnih in uslužnostnih dejavnosti ter poselitve. Ker ima vas Lokavec urejeno in po večini še nezasedeno industrijsko cono se vse obrtne dejavnosti, ki kvarijo kvaliteto bivalnega okolja v centru vasi, preseli tja. Tako se edino še delujočo žago preseli iz osrednjega dela vasi, ob potoku Grajšek, v industrijsko cono ter se te površine predvidi za:
- prostore uprave gozdno tehnološkega parka ter pisarne (ostali oddelki parka so v industrijski coni),
- novo slaščičarno Pri mlinu,
- javne odprte površine: osrednji vaški trg in sadno – zeliščni park ter
- skladno s potrebami prebivalcev in OPN-jem se načrtuje novo poselitev nizke do srednje gostote.

Glede na propadajoče in dotrajano stanje nekaterih obstoječih objektov v najstarejših delih vasi, se te z rekonstrukcijo obnovi ter v njih uredi nove javne programe, še kako potrebne za Lokavec:
- otroški vrtec z igriščem
- podružnična knjižnica ter
- informacijska točka ob novi historični poti.

SHEMA OBSTOJEČEGA STANJA

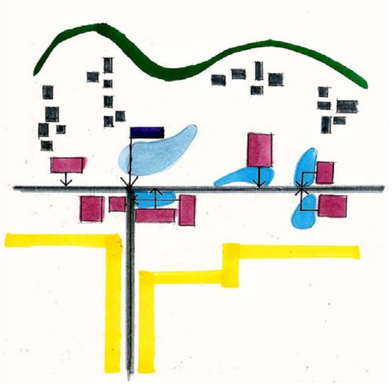

gozd
gmajna – zaraščanje kmetijskih površin
poselitev (obstoječa poselitev)
javno družbeni, kulturni in industrijski objekti (pekarna, žaga, cerkev, šola)
vstopne površine v javne družbene objekte (neurejene in nepovezane)
glavna regionalna cesta (preobremenjena, brez urejenih površin za pešce ter kolesarje)
javni družbeni in kulturni objekti
(gostilna, frizer, trgovina, bankomat, telovadnica)
rob naselja
kmetijske površine (njive, polja, vinogradi…)

SHEMA PREDLAGANEGA STANJA

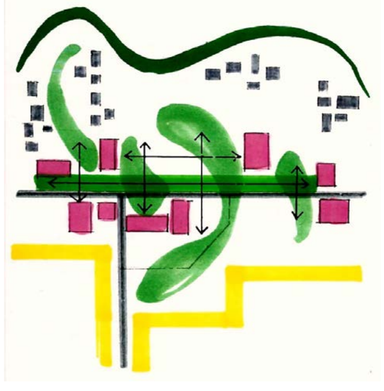

gozd
gmajna (vzpostavitev samooskrbnega kmetijstva: vrtovi, sadovnjaki, vinogradi,… v povezavi z novo poselitvijo)
poselitev (obstoječa in predlagana)
javno družbeni in kulturni objekti ter storitve
parkovno urejene javne površine (vstopne površine, trg, cerkvena ploščad, igrišče,…)
glavna prehajalna pot – promenada (pešci, kolesarji, rolerji)
glavna regionalna cesta z predlagano obvoznico
ostali javno družbeni objekti povezani s promenado
rob naselja
kmetijske površine (njive, polja, vinogradi, …)

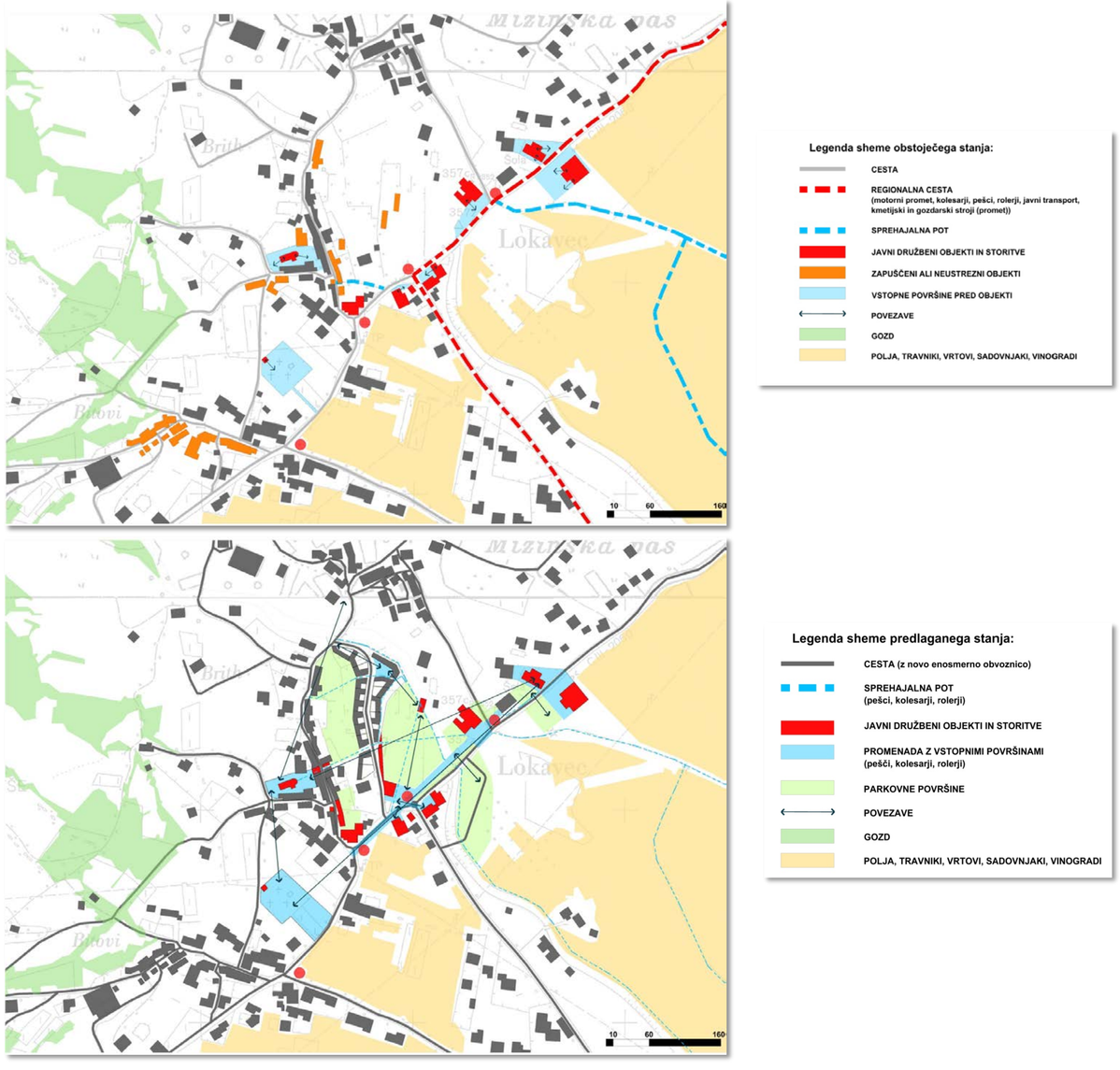

Slika 135: Shema obstoječega stanja in predlagane ureditve ožjega območja (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

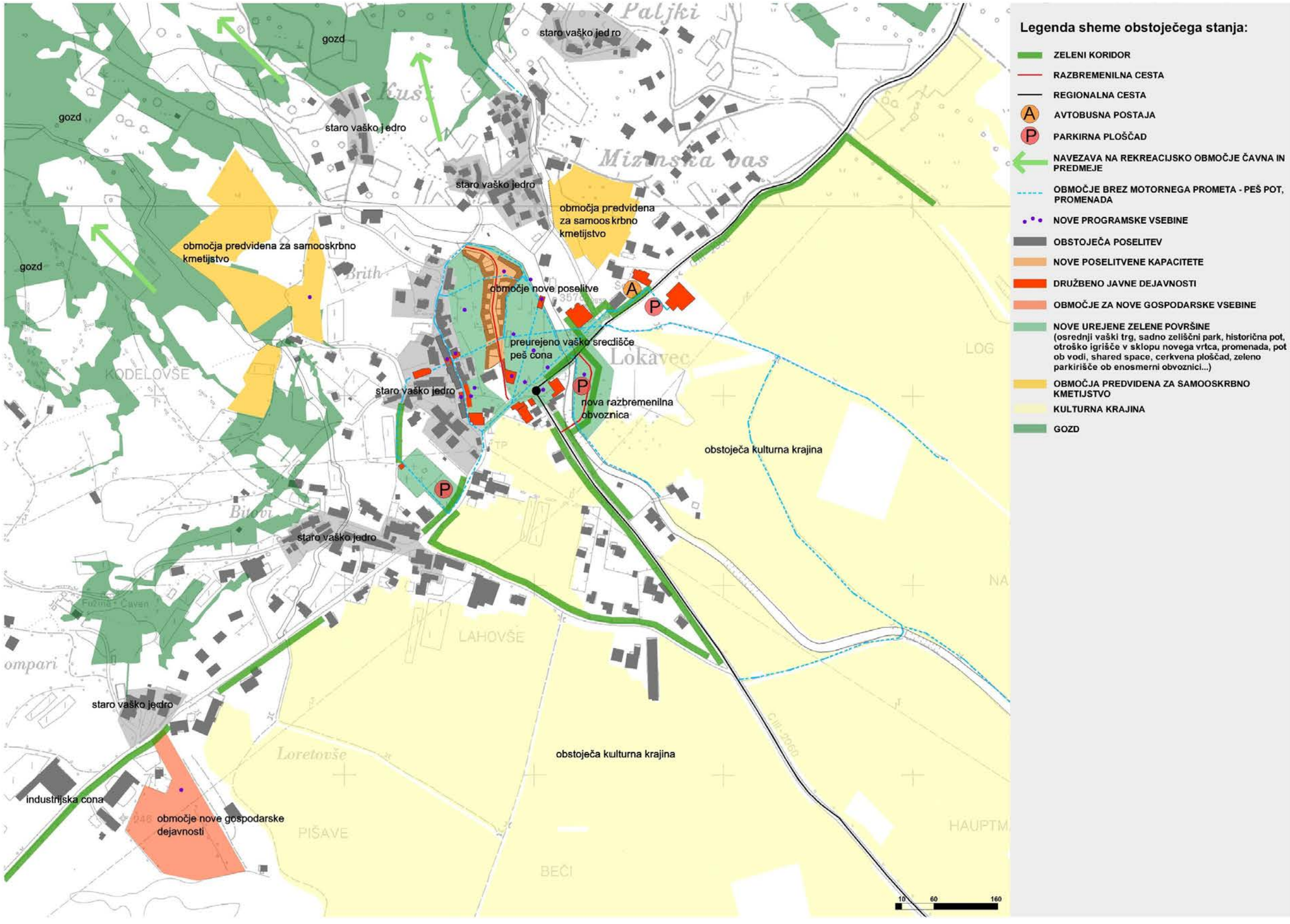

Slika 136: Karta predlagane ureditve Lokavca (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)

V odprtem prostoru, izven vasi, se poenoti oblikovanje krajinskih elementov: ograjevanje poljskih kompleksov, zasaditev senčnih drevoredov ob poljskih poteh, ureditev sadovnjakov oz. nasadov in ozelenitev vaškega roba.

Glede na to, da je trend območja opuščanje kmetijstva in zaraščanje kmetijskih površin predstavim v idejni zasnovi tudi koncept delne rekonstrukcije kmetijskih površin v zaraščanju, saj jih združim z novimi stanovanjskimi enotami. To pomeni, da ob nakupu stanovanja pridobiš oz. kupiš oz. dolgoročno najameš tudi kmetijsko površino za lasten vrt, njivo, pašnik, sadovnjak ali vinograd. To bi lahko bil smiseln način za spodbujanje oz. ohranjanje razvoja kmetijstva ter varovanje tipične kulturne krajine v prihodnje, skladno s potrebami časa.

V Lokavcu je sočasno z naštetimi rešitvami potrebno obnoviti tudi dotrajane kmetijske objekte, preseliti utesnjene perspektivne kmetije na proste površine, za stare objekte pa poiskati nadomestno funkcijo. Z rušenjem dotrajanih, arhitekturno manj vrednih objektov ustvarimo večjo zračnost v naselju in izboljšamo notranje življenjske razmere. S spodbujanjem nakupa ali zamenjave stavbnih zemljišč v naselju omogočamo prostorski razvoj čistim in tržno usmerjenim kmetijam.

Na obravnavanem območju Lokavca je torej predviden skladen razvoj gozdnega gospodarstva z novim programom (gozdni tehnološki park) in poselitve z ekstenzivnim kmetijstvom, s poudarkom na ohranjanju narave ter objektov kulturne dediščine. Pri rabi kmetijskih zemljišč gre razvoj v smeri ohranjanja obstoječega stanja rabe zemljišč oz. izboljšave infrastrukture le teh. Tako se bo v ravninskem delu še naprej razvijala intenzivna kmetijska raba za njive in vrtove, na kmetijskih površinah na pobočju, med gozdnimi zaplatami ter med posameznimi naselji se kmetijstvo ohranja, saj so tu odlični pogoji za vinograde, sadovnjake ter njive, pašnike in travnike. Skladno s tem, se kmetijske površine, ki se zaraščajo zaradi opuščanja kmetijske rabe, nameni za vezavo na predvidene stanovanjske enote v središču vasi. To pomeni, da gre za ukrep, s katerim poskušamo skladno s potrebami časa obdržati kmetijstvo kot panogo ter kmetijske površine kot kulturno krajino, ki hitro izginja. Neplodna in neuporabna zemljišča, ki se nahajajo znotraj ali na robu obstoječe pozidave se nameni poselitvi. S tem se omogoči zgoščevanje poselitve in prepreči nastanek razpršene gradnje.

Na področju turizma, športa in rekreacije je predvideno dopolnjevanje z ostalimi rabami. Kot glavne turistične privlačnosti se promovira celotno območje Lokavca s Trnovskim gozdom, ki temelji na naravni ohranjenosti in sožitju narave ter človeka. Posamezne turistične privlačnosti bodo grajene na naravnih in kulturnih danostih, ki bodo uporabnikom primerno predstavljene.

Prenova vasi Lokavec bo skupaj z novo programsko raznolikostjo ponujala nove možnosti za razvoj podeželja Vipavske doline.

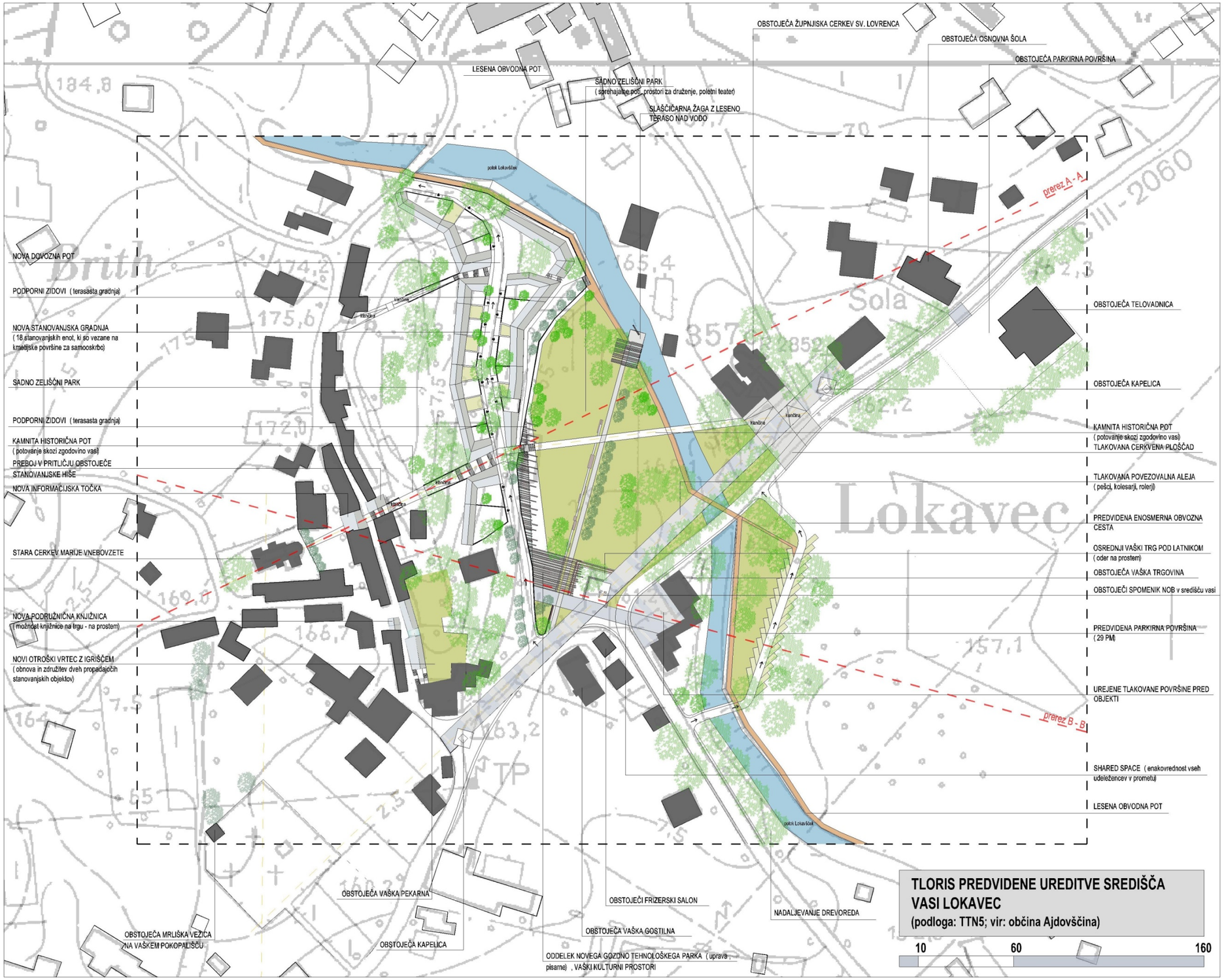

Slika 137: Tloris nove predlagane ureditve vaškega središča Lokavca (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012) – glej prilogo A

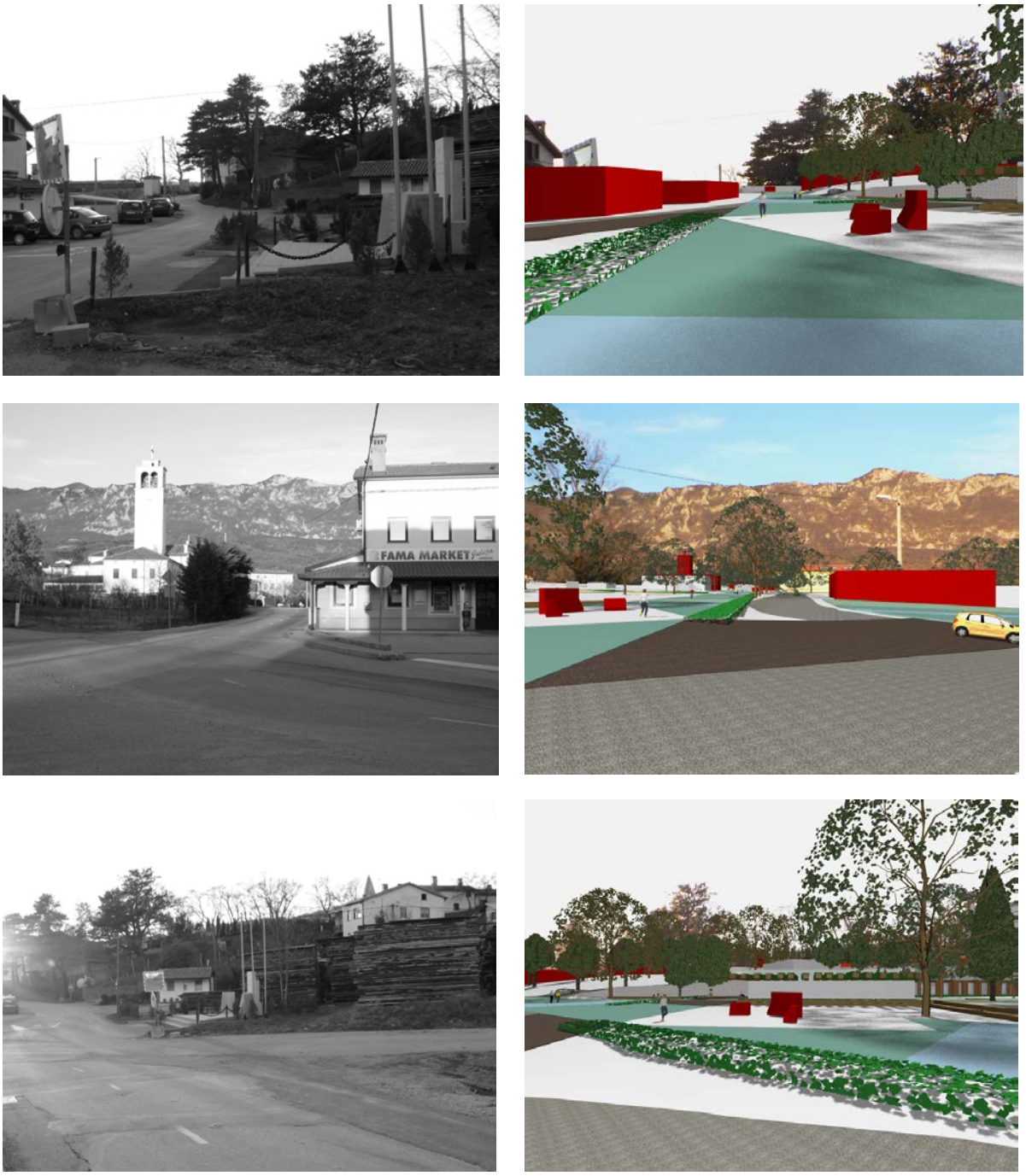

Slika 138: Prostorski prikazi obstoječega in predvidenega stanja osrednjega dela vasi Lokavec.

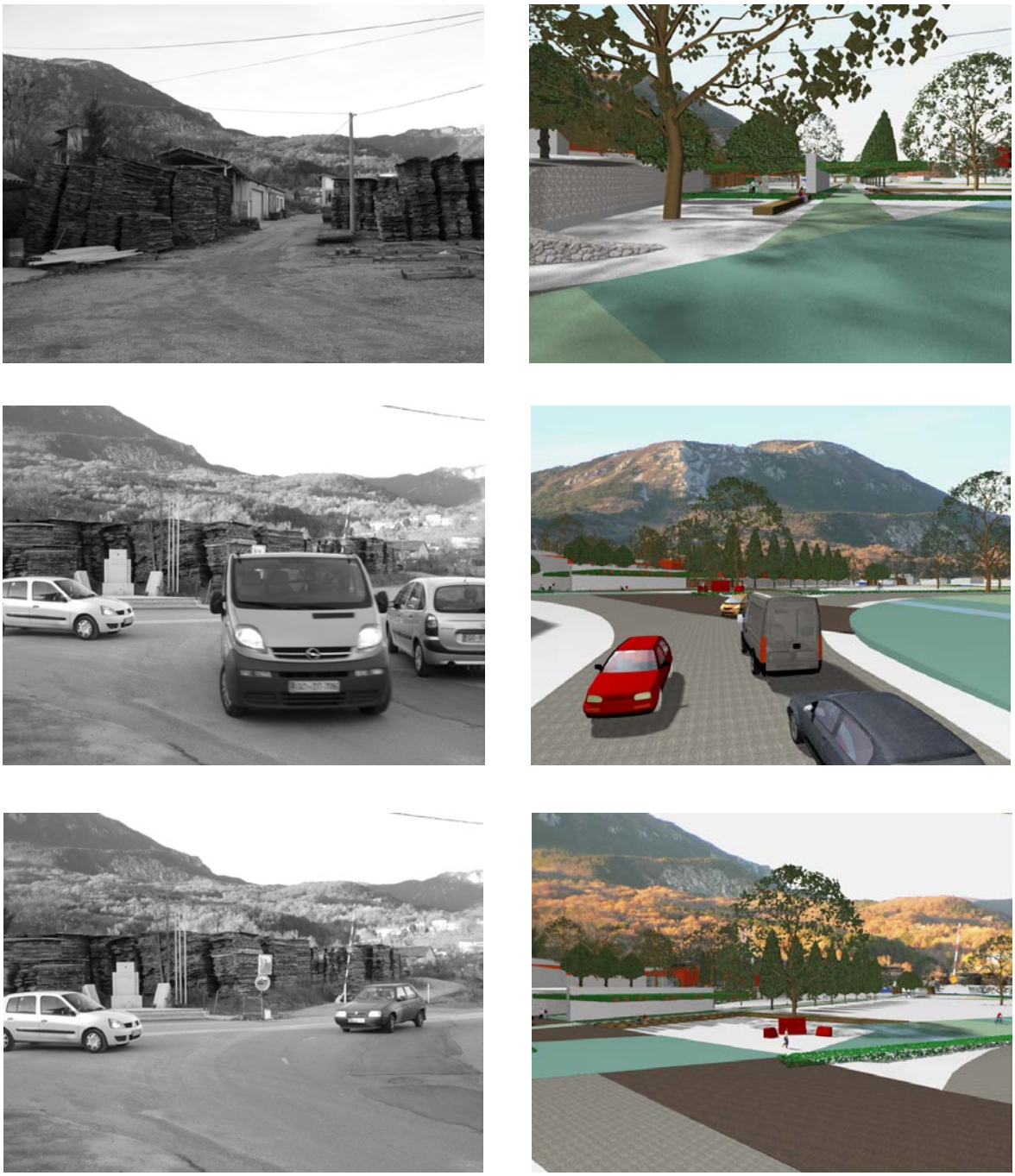

Slika 139: Prostorski prikazi obstoječega in predvidenega stanja osrednjega dela vasi Lokavec.

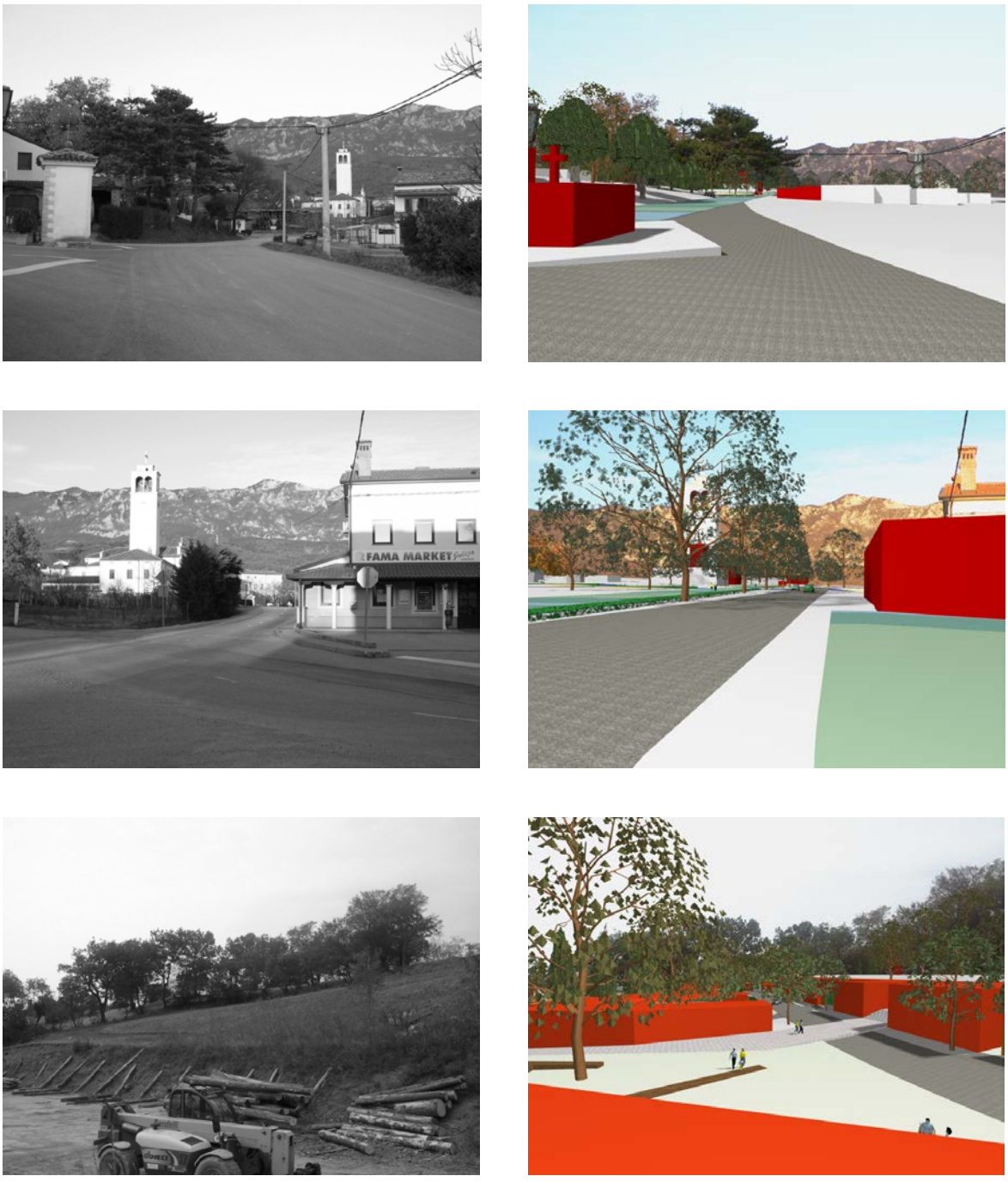

Slika 140: Prostorski prikazi obstoječega in predvidenega stanja osrednjega dela vasi Lokavec.

3.2 PROGRAMSKO URBANISTIČNA ZASNOVA ZA VAS LOKAVEC – PO SKLOPIH

3.2.1 Gozdno tehnološki park

Opis problema

Nekdaj je bilo na tem območju veliko manj gozda, saj je človek za potrebe preživetja postopoma izsekaval gozd in si na krčevinah urejal polja, pašnike in travnike. Paša je zadrževala gozdno mejo, ki jo je gozdu postavljal človek. Z dobo industrializacije se je vloga gozda in lesa v Lokavcu še povečala: les za kurjavo, oglje, kot stavbni les itd. Odkritje fosilnih goriv pa je povzročilo propadanje tipične kulturne krajine in s tem tudi gozda ter uporabe lesa. Ta območja gozdov so že zelo izgubila svojo proizvodno funkcijo zagotavljanja drv in stavbnega lesa za Lokavec, bližnja naselja in mesta. Kot širše vaško in mestno zaledje so postali njihova prostorska sestavina, zaloge svežega zraka, območje sprostitve in rekreacije, podaljšek parkovnih površin v naravni gozd.
Lastništvo gozdov je danes lastnikom prej v breme, kot v materialno korist, saj sečnje in spravila ne obvladajo več, gozdove pa tako ali tako prilagajamo rekreativnim potrebam vasi in mesta, proizvodnja lesa pa je le nujni proizvod teh ukrepov. Zaradi neznanja je torej edini cilj lastnikov prodaja ali pričakovanje, da bodo izkrčeni lahko prodani kot gradbene parcele. Nasprotno pa v njih javni interes narašča iz dneva v dan. Neznanje in strah ljudi preprečuje uspešno gospodarjenje z gozdovi in lesom. Več kot očitno vidimo degradacijo, devastacije gozda in gozdnih tal ter zaraščanje in vračanje gozda, kjer je bil nekdaj izkrčen za kmetijske namene, saj se iz različnih vzrokov danes kmetovanje ne izplača več. Napačne strategije gospodarjenja z gozdovi so povzročile propadanje gozdov. Tudi zaradi potreb divjadi se gozd ponekod ne obnavlja več, prav tako pa tudi vrsta naravnih katastrof le še doprinese k današnji situaciji. Dejstvo je tudi to, da ima kar dve tretjini slovenskih gozdov poudarjeno varovalno vlogo ter da za gospodarstvo in njegove probleme ni ustreznega družbenega razumevanja.

Pričakovani cilji rešitve

Splošni cilj gozdnega gospodarjenja je trajno optimalno in gospodarno izkoriščanje vseh proizvodnih možnosti za trajno maksimalno gozdno proizvodnjo ob upoštevanju vseh neproizvodnih funkcij gozda. Tak etični odnos gozdarstvo uresničuje s sistemom gozdarskega načrtovanja, z reševanjem gozdarskih, ekoloških in drugih družbenih problemov, v katere je gozd posredno ali neposredno vključen. S hierarhičnim načrtovanjem od zgoraj navzdol (republiške usmeritve, območne usmeritve, specifika gozdnogospodarskih enot, detajlno gozdnogospodarsko načrtovanje) gozdarska stroka goji mnogonamenski (polifunkcionalni) sonaravni gozd, ki naj zadovolji predvsem splošne družbene (javne) interese (varovalne, rekreacijske, hidrološke, klimatske, raziskovalne in druge funkcije gozdov), pri čemer lastnikovi interesi niso najbolj pomembni.

Predlagana rešitev

Posledično zaradi problemov ter skladno s cilji in potenciali Trnovskega gozda: gozdnatost Trnovskega gozda je nad 80%, bogata zgodovina povezana z gozdnim gospodarstvom in lesom (žage, furmanstvo itd.), obnovljivi vir, zaslužek in delovna

mesta za domačine; je predlagana, kot ustrezna rešitev, v Lokavcu ustanovitev gozdno tehnološkega parka, ki združuje stroko, gozdarje (domačine) in njihov gozd ter gozdarska podjetja ter upravljanje in gospodarjenje z gozdom pod eno streho. Nova organizacija bi predstavljala podporo in stimulativno poslovno okolje najvišje kakovosti za razvoj vrhunskega, tehnološko naprednega in podjetnega gospodarstva, prav tako pa prinaša v naselje (tudi širšo okolico) nova delovna mesta in zaslužek.

Strategija gozdarstva in gozdarske politike bo temeljila na preverjenih načelih gozdarske stroke, prav tako pa tudi na dejstvih, ki so prizadela to območje (razdrobljenost gozdne posesti, slabšanje socialno-ekoloških razmer in naraščanje deleža lastnikov nekmetov). Tehnološki park bo za uspešno gospodarjenje z gozdovi omogočal nadgraditev znanja z novo raziskovalno inštitucijo za kakovosten tehnološki razvoj z gozdarsko šolo za lastnike gozdov. Torej bo neizobraženim in neizkušenim lastnikom omogočal izobraževanja, predavanja, nudil bo ustrezne infrastrukturne storitve, podjetniško podporo, celostno podobo ter skrbel tudi za promocijo in tržni potencial. Velik poudarek bo tudi na pomoči za pripravo poslovnih načrtov, svetovanje na poslovnem in tehnološkem področju, mentorstvo ter iskanje poslovnih in strateških partnerjev. Za napredno in konkurenčno gozdno gospodarstvo bo omogočeno tudi povezovanje z finančnimi in naložbenimi institucijami, raziskovalnimi inštituti ter evropsko gozdarskimi inštitucijami. Z modernimi tehnologijami bo možno les prvovrstno oplemenititi, le ta bo zato predstavljal zelo pomembno surovino za industrijo in obrt. Les bo možno predelati v samem kraju in s tem znatno prispevati h gospodarski poživitvi podeželskega prostora. V podeželskem prostoru se ga ne bo več plemenitilo le na primitivni stopnji (žage, strugarstvo), saj to ustvarja le omejeno vrednost in šibko promocijo. V prihodnje bo les predelan v tem območju oz. tej regiji. Prednost lesa je v oplemenitenju (predelavi) in v lahkem odpravljanju odpadkov, zato je idealna surovina za podeželski prostor. Kmetje in gozdarji bodo oz. morajo verjeti v svoj proizvod.

Gre torej za institucijo, ko se z družbeno (javno) dobrino, kot je gozd, še naprej gospodari na strokovnih in etičnih načelih gozdarske stroke, sodobnih dosežkih znanosti in ekološko usmerjenega sonaravnega gozda po načelih trajnosti vseh funkcij gozda. Na ta način bi gozdnogospodarsko načrtovanje, usmerjanje nege, varstvo gozdov in gradnja gozdnega cestnega omrežja ostalo strokovno. Gre torej za organizacijo, ki omogoča pridelavo, predelavo in prodajo ter kontrolo iz enega mesta.
Z široko razgledanostjo, tudi v izven gozdni prostor, bodo novi gozdarski strokovnjaki sodelovali pri razvoju podeželja, turizma, urejanju krajine, prostorskem načrtovanju, varovali gozd pred nesmotrnimi posegi, onesnaženjem in devastiranjem. Zahtevali bodo čistejše okolje in čistejšo tehnologijo – v korist gozda in našega okolja.

<u>Prostorska organizacija gozdno tehnološkega parka</u>
Park bo glede na dejavnosti in potrebe le teh razdeljen in prostorsko umeščen na več lokacijah v vasi. V središču vasi, ob novem osrednjem trgu se zgradi delno vkopan, pritličen upravni del s sejno sobo ter najemniške pisarne na nove domače gozdarske podjetnike.

Slika 141 : Zgornja slika prikazuje lokacijo upravnega dela novega gozdno tehnološkega parka v samem središču, kjer je danes še delujoča žaga, ki pa se preseli v nezasedeno obstoječo industrijsko cono v zahodnem delu vasi (PISO …, 2013).

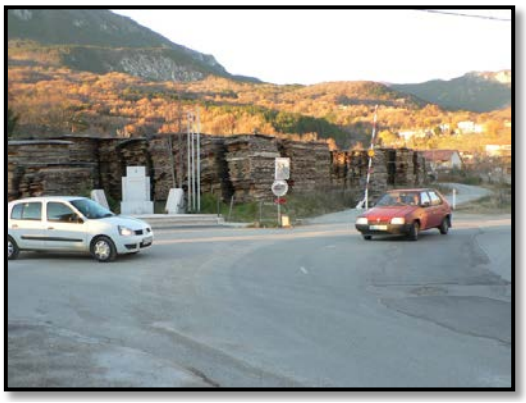

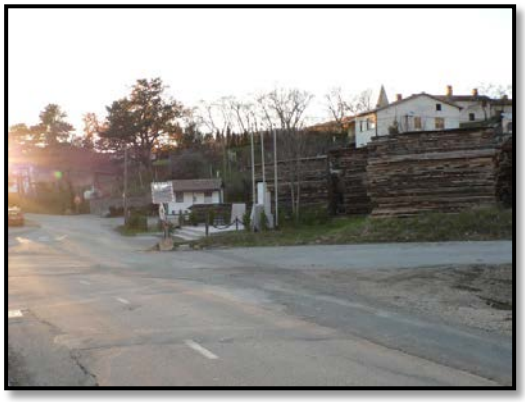

Sliki 142 in 143: Zgornji fotografiji prikazujeta obstoječe stanje v središču vasi, kjer naj bi se zgradilo upravo novega gozdno tehnološkega parka.

Slika 144 in 145: Obstoječe stanje v središču vasi, kjer stoji še delujoča žaga.

Preostale dejavnosti parka: razvojni inštitut z laboratorijem, tehnične delavnice ter industrijske in predelovalne hale se umesti v obstoječo industrijsko cono v zahodnem delu vasi (bližje regionalni cesti Ajdovščina – Nova Gorica), ob robu naselja, ter se s tem zaradi kamionskega prometa prepreči prometne zamaške ter hrup v središču vasi. Za potrebe avtomobilskega prometa zaradi novih delovnih mest ter novih obiskovalcev se v središču, južno od uprave in pisarn, ob potoku, zgradi enosmerno obvoznico z ozelenjenimi parkirnimi površinami.

LOKAVEC		
56998 m^2	*skupaj*	*stanje*
5273 m^2		*zasedeno (gospodarska dejavnost)*
1963 m^2		*zasedeno (stanovanja, mešana dejavnost)*
2121 m^2		*slaba izraba*
9863 m^2		*nezasedeno*
37778 m^2		*nezasedeno (drugi namen)*

Slika 146: Tabela prikazuje razpoložljivost prostora v gospodarski (industrijski) coni v Lokavcu.

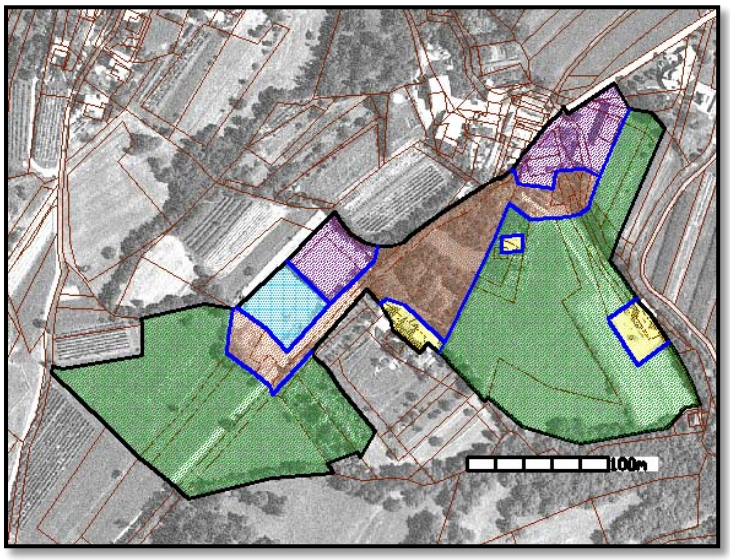

Slika 147: Leva slika prikazuje lokacijo in razpoložljivost prostora v industrijski coni v Lokavcu ter potencialne možne lokacije za umestitev laboratorija, delavnic in hal novega gozdno tehnološkega parka.

Zaključek

Gozd s svojo površinsko prisotnostjo in gozdarstvo kot ena tradicionalnih gospodarskih dejavnosti podeželja sta imela v obravnavanem prostoru že od nekdaj velik družbeni pomen. Čeprav danes delež družbenega proizvoda gozdarstva znaša le majhen odstotek, je delež neovrednotenih dobrin iz gozda, ki jih ne znamo ali nočemo ovrednotiti, zelo velik. Medtem ko so v nekaterih zahodnih deželah funkcije gozdov in gozdarstva maksimalno odgovorno in ustrezno izkoriščene ter s strani družbe plačane, se pri nas vseh vlog gozdov niti ne zavedamo.

Glede na gozdnata območja obravnavanega dela razvoja podeželja ne moremo in ne smemo načrtovati brez upoštevanja biotopov gozdov, učinkov gozdov na ekološkem, krajinskem in gospodarskem področju. Gozd ni le naša nacionalna dobrina, temveč tudi pogoj za naš nacionalni obstoj.

3.2.2 Regulacija regionalne ceste ter ureditev osrednjega vaškega trga v središču vasi

Izhodišče

Idejna rešitev predstavlja preureditev osrednjega dela vasi ob glavnem prometnem križišču ter ob potoku, kjer stoji še delujoča žaga, v osrednji vaški trg ob novem gozdno tehnološkem parku ter ostalo obstoječo družbeno infrastrukturo.

Sliki 148 in 149: Zgornji fotografiji prikazujeta neprimerno in pomanjkljivo urejeno cestno infrastrukturo v središču vasi.

Slike 150, 151, 152 in 153: Zgornje fotografije prikazujejo obstoječe stanje v središču vasi, kjer je predviden nov glavni vaški trg ter regulacija regionalne ceste z novo enosmerno obvoznico.

Obrazložitev ureditve

Regulacija ceste je bila zasnovana v sklopu ureditve novega trga v središču vasi. Ureditev je zajemala analizo obstoječega stanja in predlog sanacije prometnega križišča, kot tudi ureditev enosmerne obvoznice z novimi parkirnimi površinami.

Obstoječo regionalno cesto se razširi skladno s potrebami prometa in klasifikacijo ceste ter uredi pločnik ob le tej. V samem križišču je predlagana celovita ureditev prostora, brez večjih nivojskih razlik, ki si jo delijo vsi uporabniki – shared space, vendar se poti uporabnikov rišejo in čutijo v tlaku ter tako omogočajo lažjo in varno uporabo prostora (na drugi strani ceste je trgovina, bankomat, frizer in gostilna). Pred samim vstopom v vas Lokavec (pred glavnim križiščem) se zgradi novo enosmerno obvoznico, ob kateri se uredi tudi bočne parkirne površine, skladno s potrebami obstoječih in novih dejavnosti v vasi.

Osnovna ideja je torej izboljšanje prometno preobremenjenega središča in vizualnega stanja na način, ki bo omogočal enakovredne odnose vseh uporabnikov, tako motornega prometa, kot tudi kolesarjev in pešcev ter doprinesel k večji uporabnosti prostora. Vasi se z ureditvijo osrednjega vaškega trga ustvari nova identiteta, ki se navezuje tako na zgodovinske korenine naselja, kot tudi odgovarja na potrebe časa in uporabe prostora kot zbirališča, sprehajališča ter prizorišča.

Ob sami regulaciji ceste predstavlja del ureditve tudi velikopotezna široka promenada za pešce in kolesarje ob le tej. Nova linearna (vzporedna s cesto) poteza z zelenim listopadnim drevoredom predstavlja eno od večjih kakovosti prostora, saj združuje vse družbene storitve (šola in telovadnica, cerkev, trgovina, nov gozdni tehnološki park, kulturni hram, frizer, pekarna) in javne odprte prostore (cerkvena ploščad, nov park, osrednji vaški trg pod pergolo, ploščad pred trgovino), saj se ti navezujejo pravokotno na njo. Prečne poteze tlakovanja same promenade predstavljajo nasprotje vzdolžni linearnosti prostora ter omogočajo diskretno označbo različnih namembnosti in funkcij hkrati pa označujejo posamezne programske poteze. Tako nova aleja predstavlja nekakšno »glavno ulico«, ki omogoča prosto sprehajanje, dostop in uporabo javne družbene infrastrukture. Nova vzdolžna poteza prestavlja v prostoru eno od največjih kakovosti in značilnosti, kot tudi vedutnega pogleda na vas, vendar hkrati tudi deli območje na dva pasova in preprečuje prečne povezave v smeri regionalne ceste (varuje pešce).

Predlagana rešitev je torej povezovalen element, ki v zasnovo vključuje tako družbene storitve na eni strani, kot tudi jasno formulira potek promenade z dvema krajevnima točkama, ki sta v tem primeru ravno obstoječi kapelici ter v središču poteka skozi obstoječe obeležje NOB.

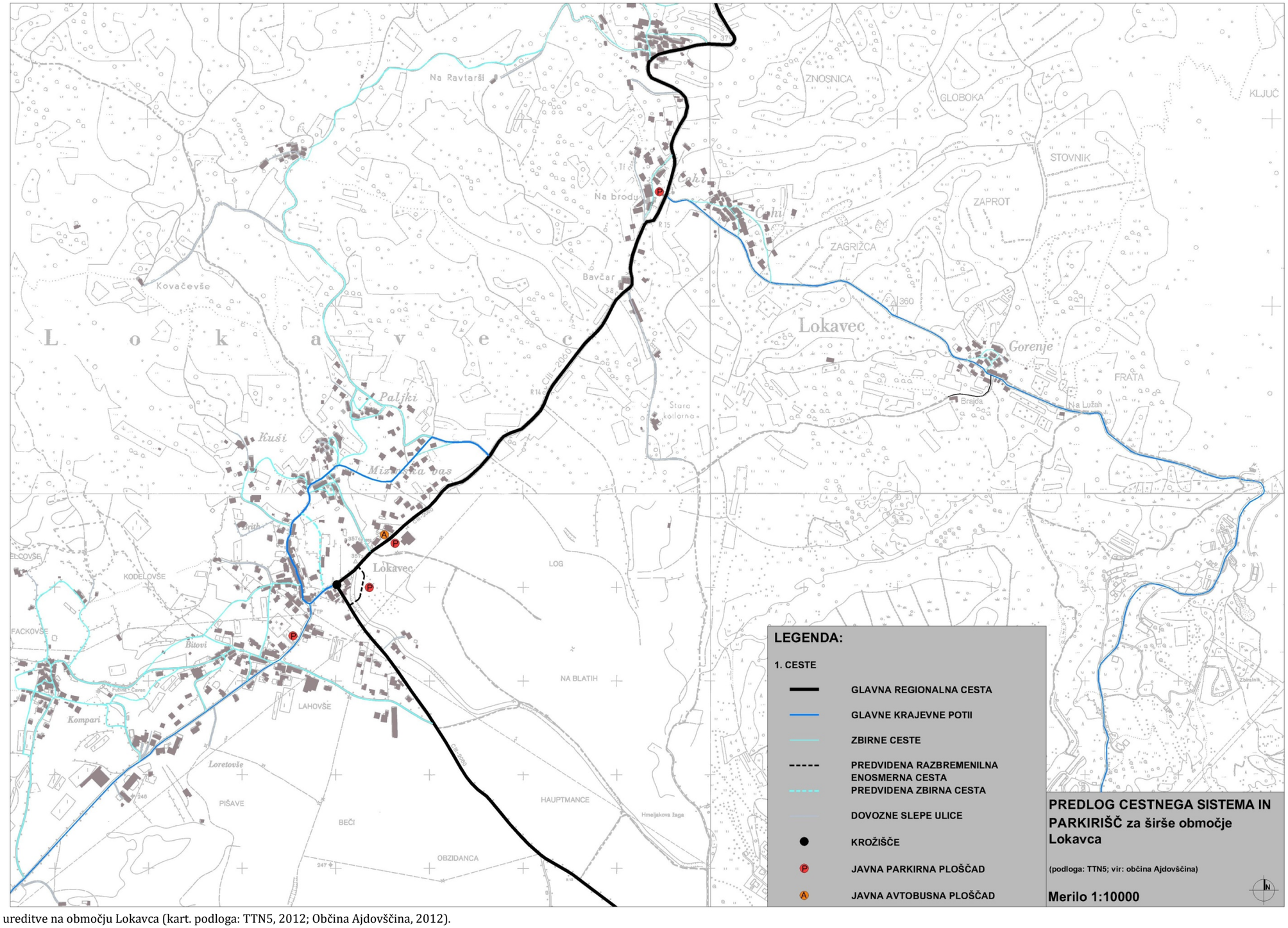

Slika 154: Predlog prometne ureditve na območju Lokavca (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012).

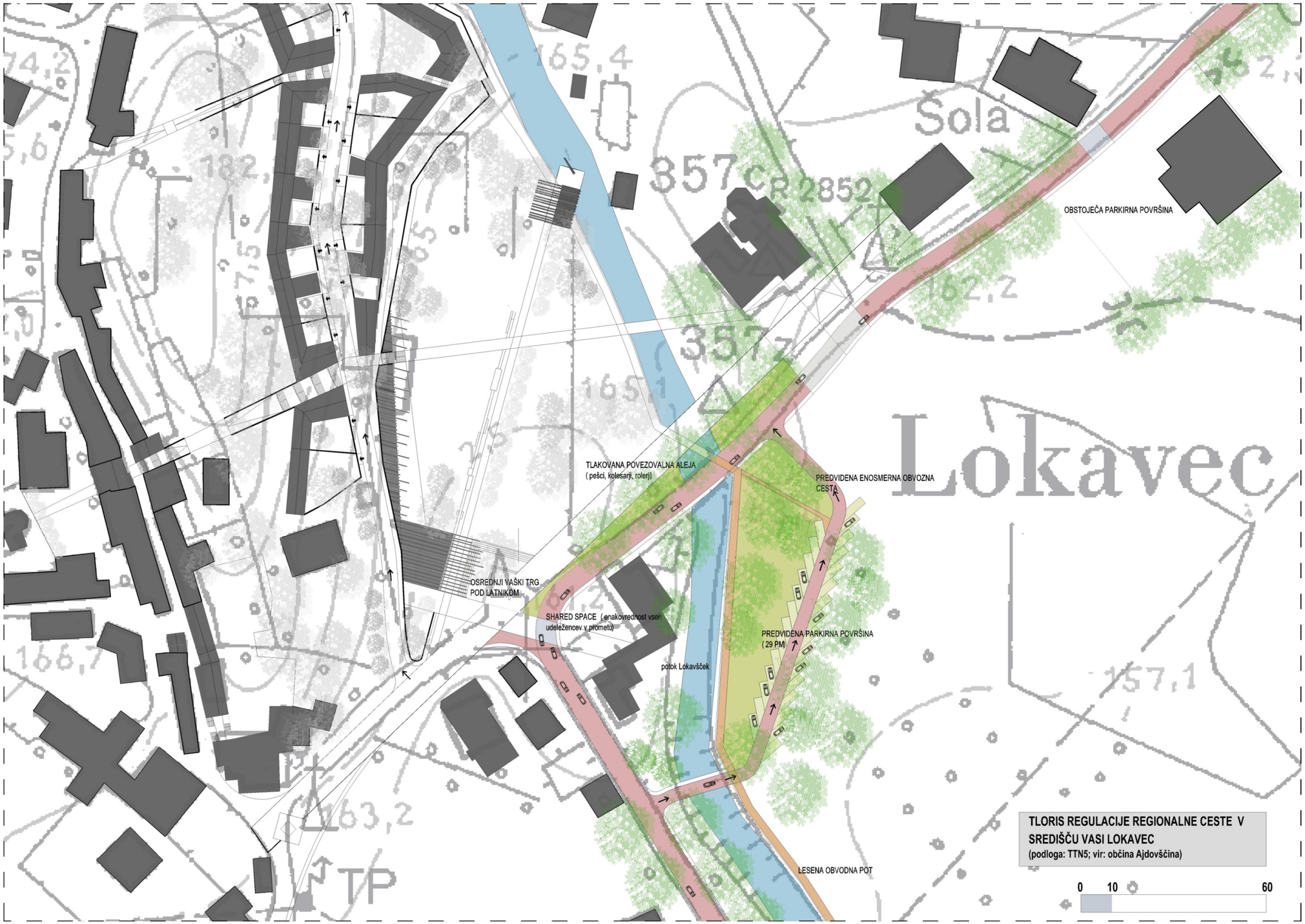

Slika 155: Tloris regulacije regionalne ceste z obvoznico skozi središče vasi Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012) – glej prilogo B

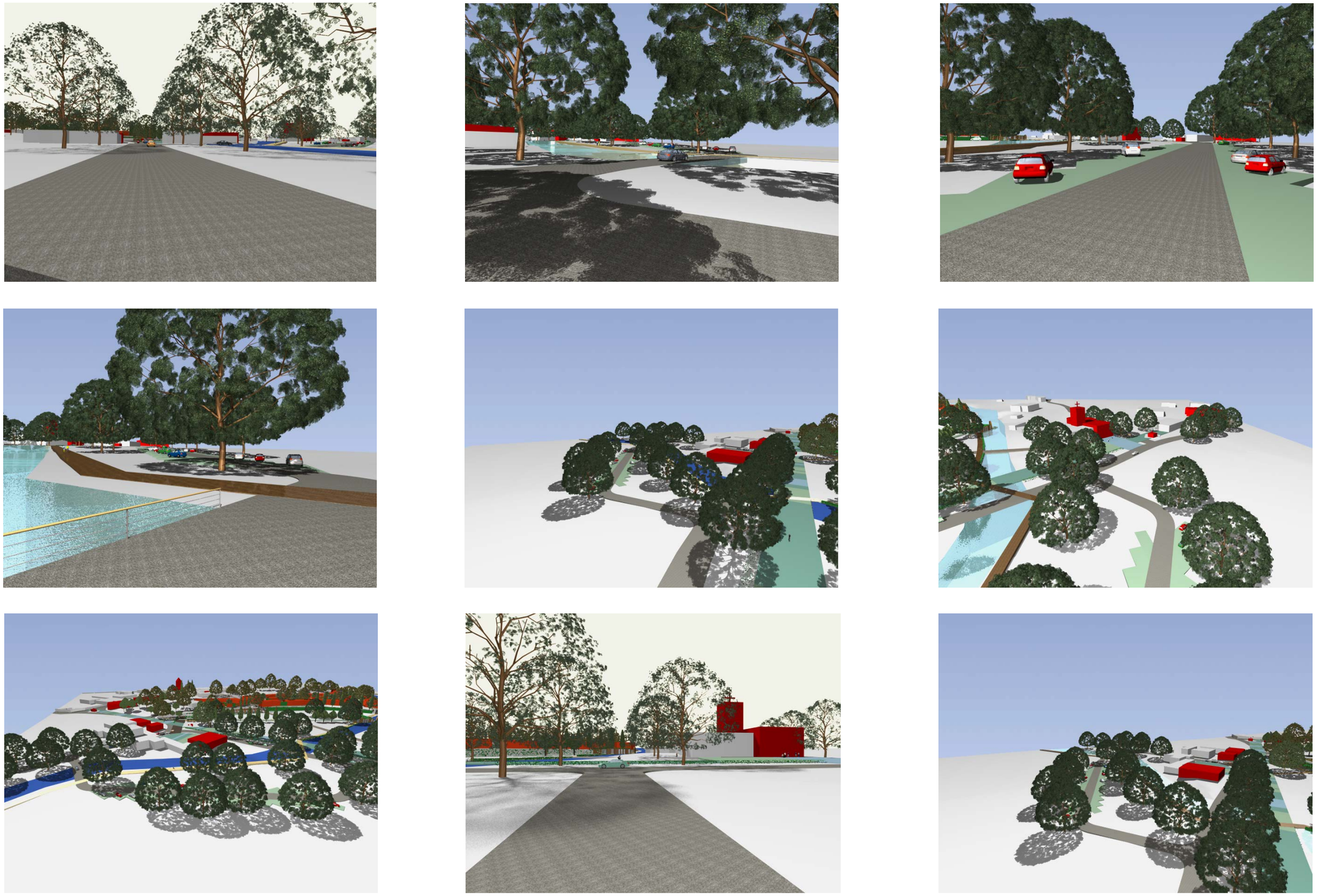

Slika 156: Prostorski prikaz predvidene enosmerne obvoznice z parkirnimi površinami v središču vasi.

V glavnem prometnem križišču oz. v izteku glavne regionalne ceste, ki pripelje iz Ajdovščine, je poudarjen, že omenjen obstoječi spomenik NOB, ki rahlo dvignjen nad nivo ceste, stoji na promenadi, na zasukanem podstavku, ki se kaže v tlaku. Za spomeniški obeležjem, v objemu Čavna, je kot osrednji prostor predviden pravokoten amfiteater, v senci lesene pergole in stare vaške lipe. Gre za elemente, ki spominjajo na pravi vaški trg in s tem povezanost z življenjem na vasi nekdaj. Kamniti kvadratni podstavek, kjer stoji spomeniško obeležje, je dovolj velik, da lahko služi kot priložnostni oder za različne prireditve na trgu, amfiteater pa je namenjen tribuni (lesene klopi). Celoten stopničast amfiteater je vkopan ter s tem ustvarja še dodatne ambientalne in mikroklimatske kvalitete.

Za osrednjim vaškim trgom je predviden objekt za upravo gozdnega tehnološkega parka ter posamezne pisarne. Ti prostori oz. sejna soba lahko služi tudi za vaške potrebe in kulturne prireditve. Sam objekt je predviden kot pritlična, delno vkopana gradnja pod dostopno cesto v novo sosesko v izvedbi les, kamen in opeka. Sam objekt spominja na stekleno kocko, ki izhaja iz kamnite škarpe in je pokrita z leseno pergolo.

Proti severu, za trgom ter promenado, se kot zelena kulisa odpira nov park. S cipresami zasajene kamnite terase dajejo občutek preteklosti, nasadi sadnega drevja v parku pa omogočajo življenje danes. Za večjo prehodnost prostora in vizualno integracijo vseh njegovih delov je park opremljen z prečnimi povezavami poti, z drevoredno zasaditvijo cipres in borov, parterno zasaditvijo dišečih zelišč in cvetočih dišavnic ter z leseno obvodno potjo. Vse poti vodijo do mesta ob vodi, kjer danes še stoji žaga, ki pa se preuredi v novo gostilno pri mlinu. Gre za preprost pritličen objekt, prekrit z leseno pergolo, ki se nadaljuje v leseno teraso z mlinskim kolesom nad potok Grajšek.

Kot protiutež široki sodobni promenadi, skozi park poteka historična pot, ki nas popelje od nove cerkvene ploščadi pred novejšo cerkvijo sv. Lovrenca, po tlakovani poti in kamnitih stopnicah, skozi novo sosesko in manjši gozdiček na vrhu griča, do najstarejšega dela vasi Britha, kjer nam oriše zgodovino vasi z vsemi ohranjenimi kulturnimi spomeniki ter vse do stare cerkve Marije Vnebovzete. Za direkten dostop do stare cerkve se v Brithu podre oz. preuredi del pritličja stavbnega niza ter se tako ustvari nekakšen podhod. Vseskozi je pot kamnita in tlakovana, ko stopamo po njej pa se nam v ozadju rišejo novo posajene ciprese ter zvonik stare cerkve. S potekom kamnite poti usmerjamo obiskovalca proti točkam, ki so pomembne pričevalke življenja v Lokavcu nekoč in v smislu doživljanja povezave Lokavca z okolico.

Celotnemu območju ureditve se doda nove možnosti in elemente uporabe, kot so klopi, podesti in pergole. Za pestro tlakovanje so uporabljene vrste lokalnega kamna, lesa ter pesek in gruščc.

Novo zasajen drevored ob vstopu v vas simbolizira vhod v Lokavec, obiskovalca pa ta linija drevnine spremlja vse do izstopa (proti Predmeji). Mestoma se torej obstoječo linijo dopolni z novim drevjem ter se tako izboljša ambientalno kakovost trga, promenade ter cerkvene ploščadi.

SHEMATSKI PRIKAZ NOVE PREDLAGANE UREDITVE SREDIŠČA LOKAVCA

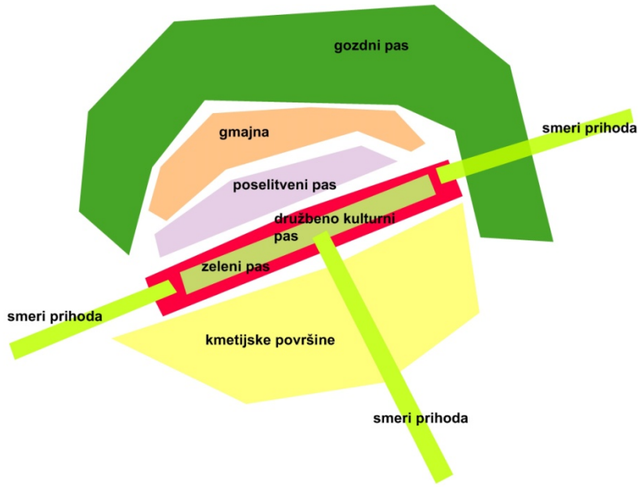

SHEMA PEŠ POTI

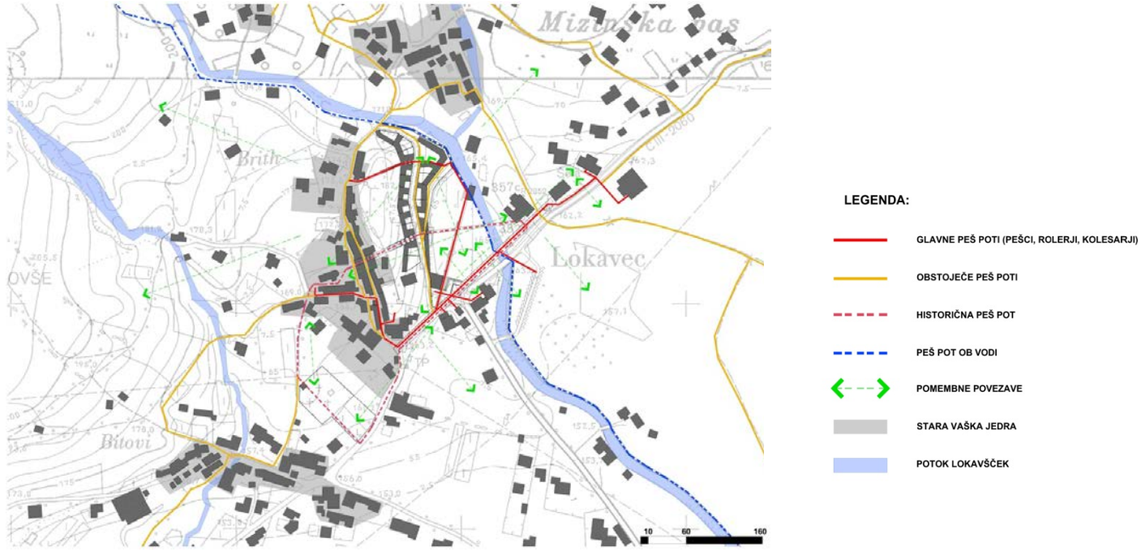

CONING

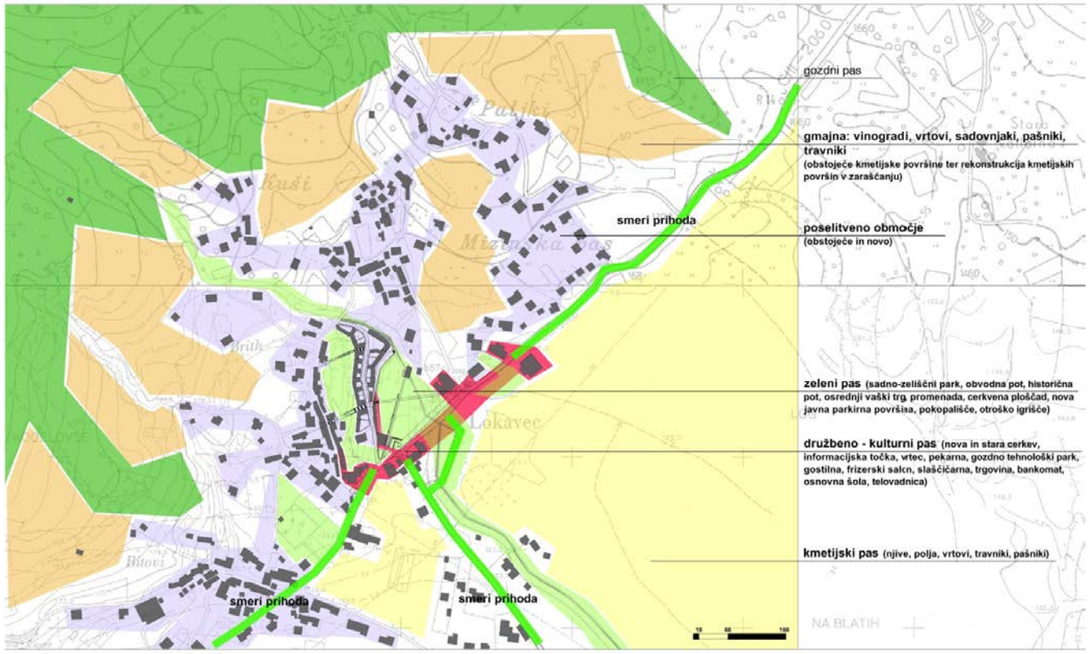

SHEMA ZELENIH POVRŠIN

Slika 157: Grafični prikaz nove predlagane ureditve vaškega središča Lokavca (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)

Slika 158: Tloris nove predlagane ureditve vaškega središča in promenade (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012) – glej prilogo C

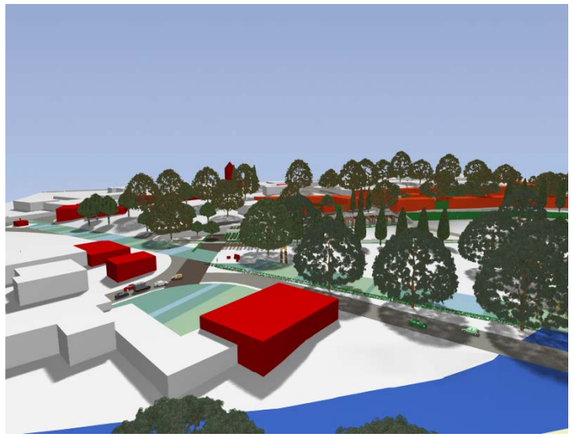
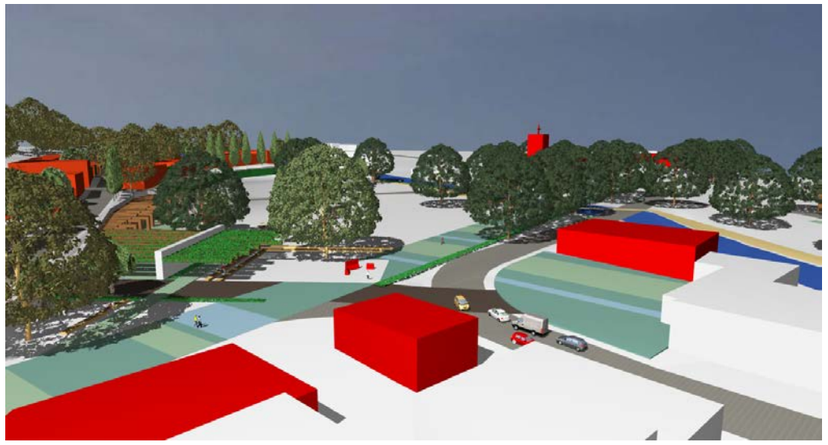
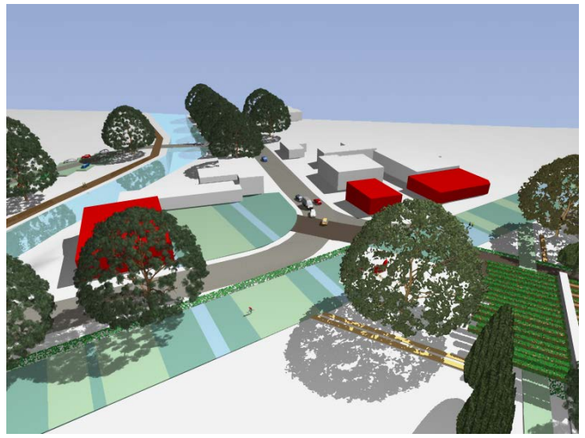

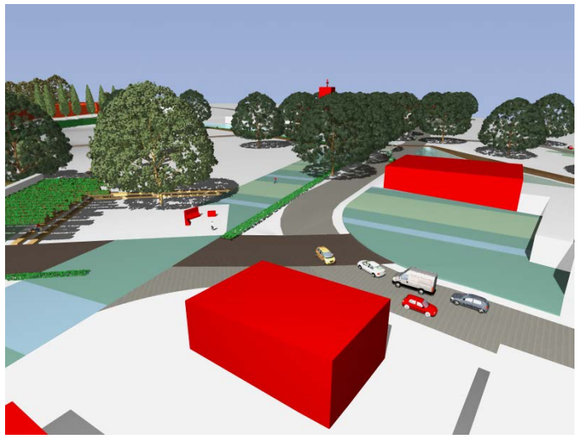

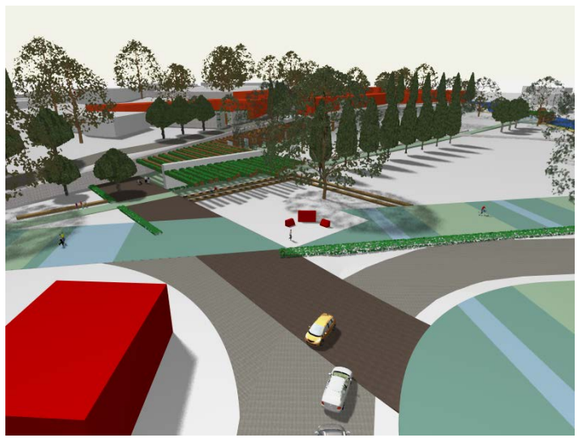

Slika 159: Prostorski prikaz predvidene ureditve središča vasi: shared space in vaški trg

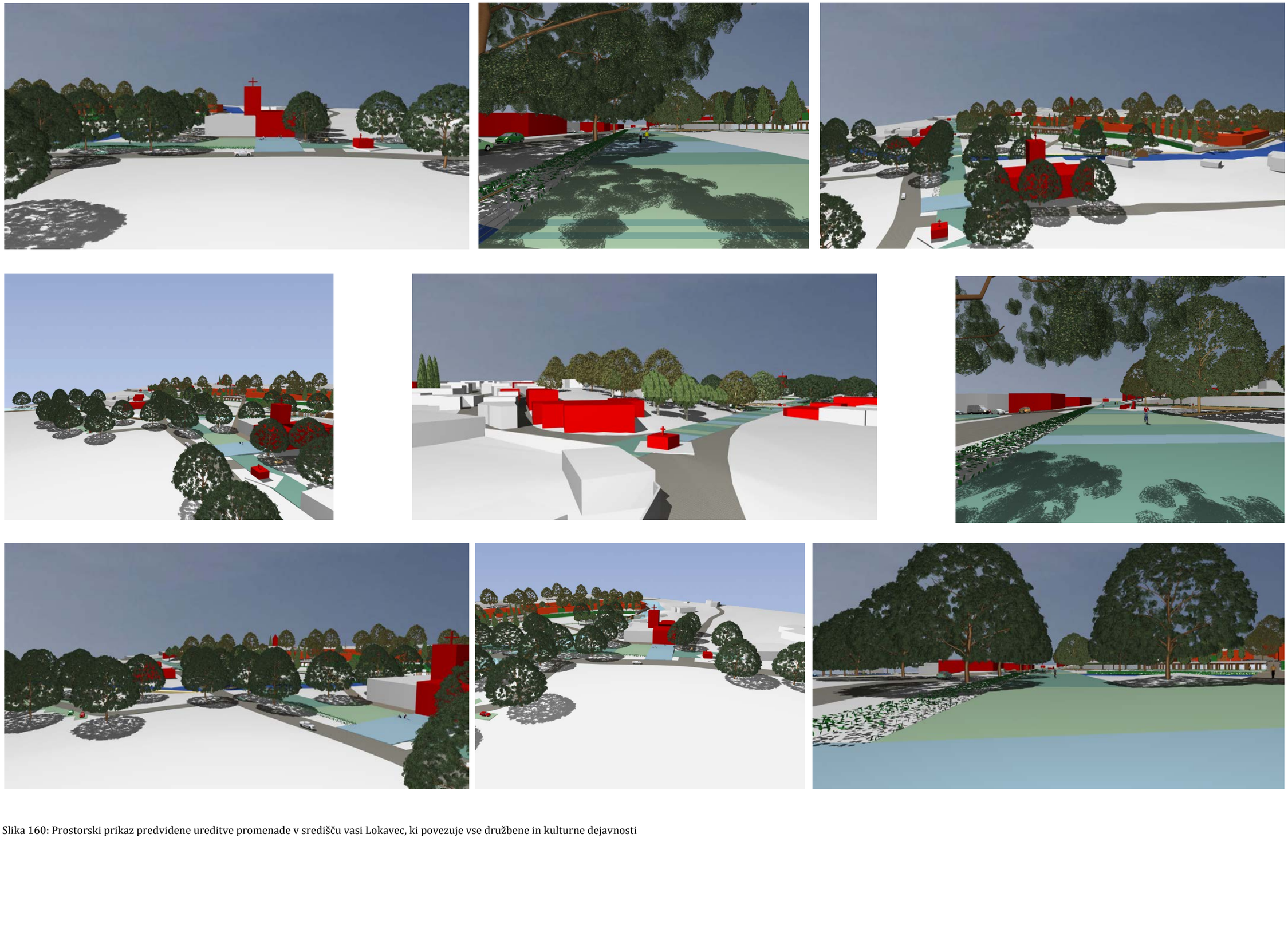

Slika 160: Prostorski prikaz predvidene ureditve promenade v središču vasi Lokavec, ki povezuje vse družbene in kulturne dejavnosti

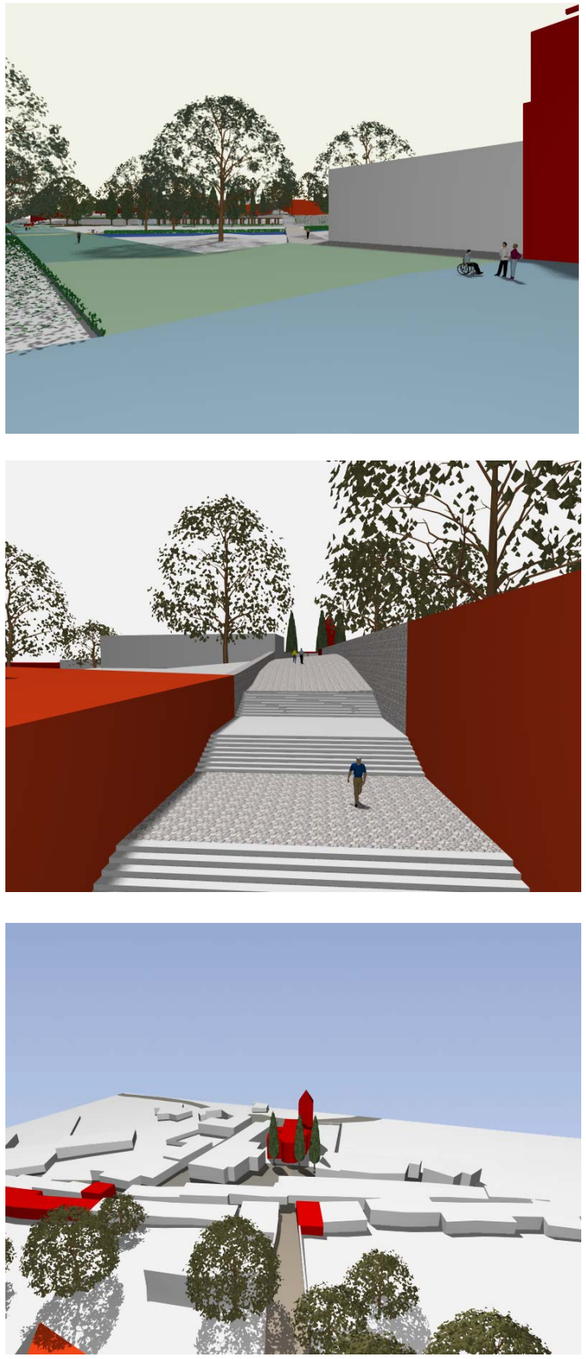
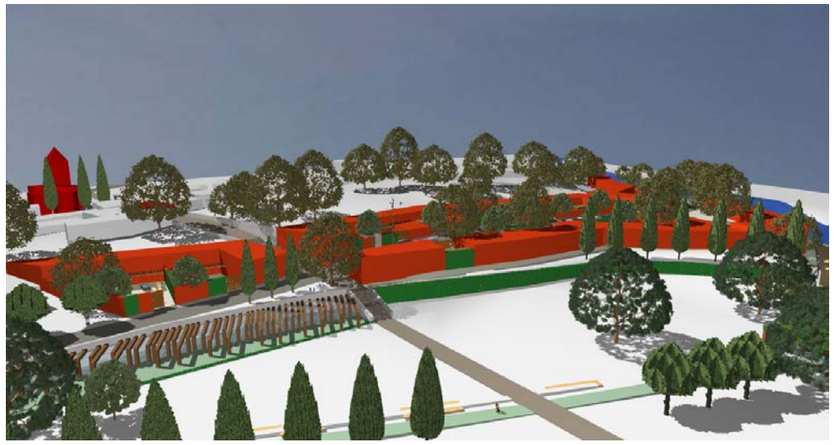

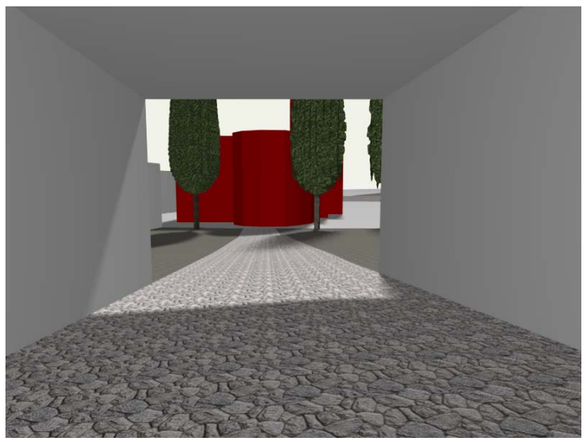
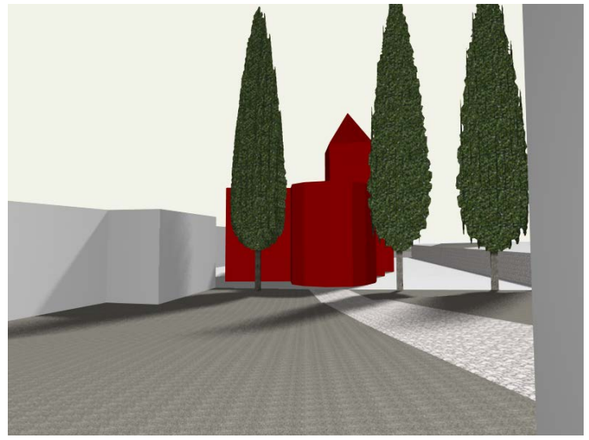

Slika 161: Prostorski prikaz predvidene ureditve kamnite historične poti, ki poteka iz središča vasi (nova cerkvena ploščad pred cerkvijo), skozi park, novo stanovanjsko gradnjo v najstarejši del vasi Brith do stare cerkve Marije Vnebovzete

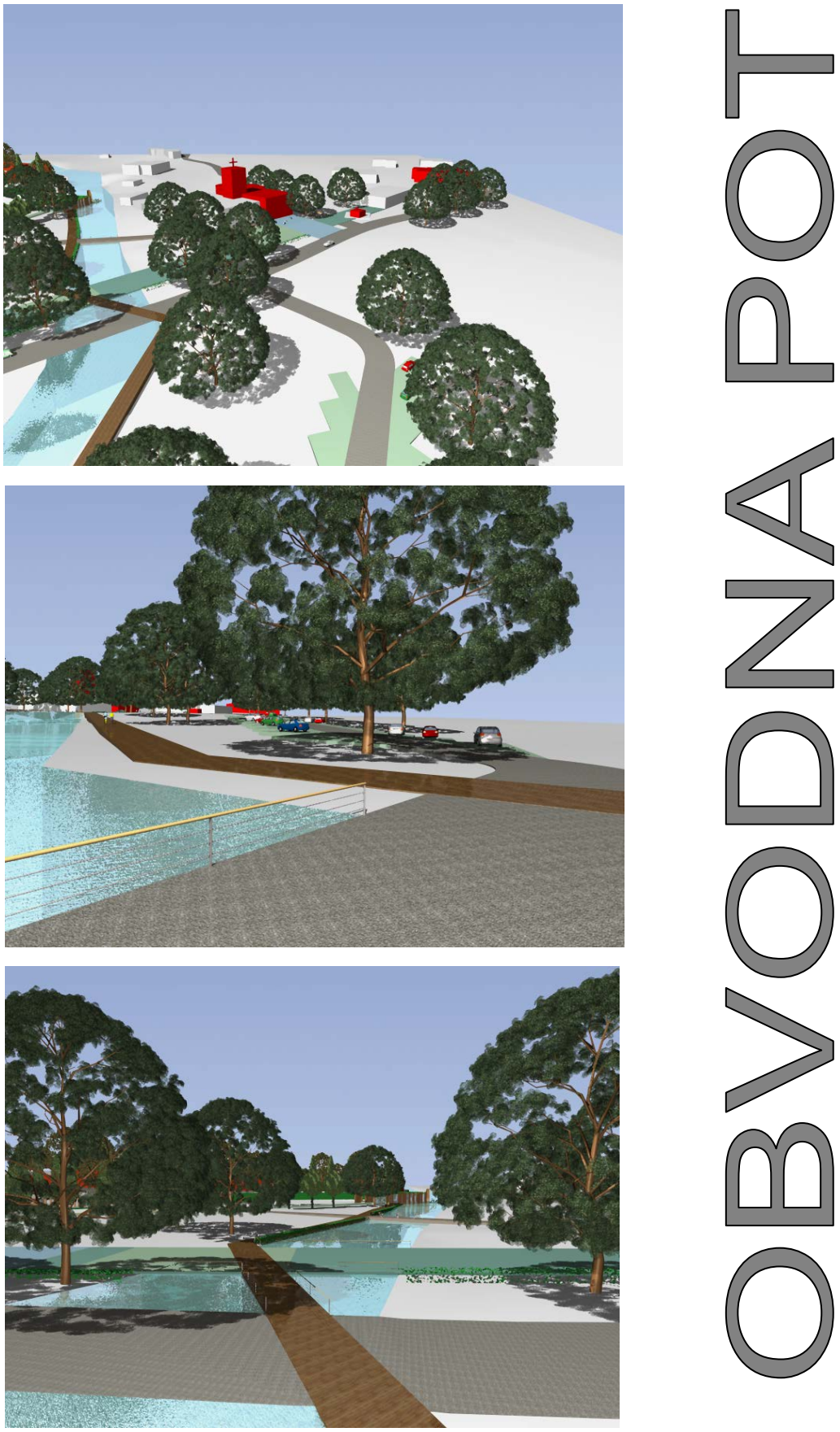

Slika 162: Prostorski prikaz predvidene ureditve lesene obvodne poti, ki poteka od potoku Lokavščku

3.2.3 Ureditev nove stanovanjske gradnje v središču vasi

Opis problema

Območje vasi Lokavec s svojo tipično lego obvladuje območje Vipavske doline in Trnovskega gozda. Glavni problemi območja so propadanje zgodovinskih delov vasi, razpršena urbanizacija ter zaraščanje kmetijskih površin, saj krajina postaja vse bolj gozdnega in zaprtega značaja. Vse to znatno hitro prispeva tudi k poslabšanju kvalitete pogledov proti in iz vasi Lokavec.

Slika 163 in Slika 164: Leva fotografija prikazuje obstoječ priključek nove enosmerne ceste, ki bo peljala v novo stanovanjsko območje, desna fotografija pa prikazuje obstoječe stanje in lokacijo nove stanovanjske gradnje.

Slika 165 in Slika 166: Leva fotografija prikazuje obstoječe stanje in lokacijo nove stanovanjske gradnje, na drugi strani pa desna prikazuje kje je predviden priključek nove enosmerne ceste, ki bo peljala iz novega naselja in se bo priključila na obstoječo lokalno cesto.

Načrtovani cilji

V središču vasi, v jugovzhodnem pobočju griča, sem zasnovala novo stanovanjsko gradnjo nizke do srednje gostote, pri kateri poskušam poudariti: racionalno izrabo površin za stanovanjske objekte na podeželju, vezanih na kmetijske površine za samooskrbo zaradi primarne rabe, varstvo okolja ter pomembnost upoštevanja lokalnih naravnih danosti in družbenih potreb.

Opis rešitve

Zasnova nove stanovanjske gradnje temelji na dejstvu, da je najboljše varovanje prostora trajnostni razvoj. Koncept upošteva prostorske kvalitete ter spoštuje značilnosti bogate arhitektonske in urbanistične tradicije lokalnega graditeljstva. Nova poselitvena struktura hkrati ohranja integralno podobo Vipavske doline ter nadgrajuje bogato kulturno zapuščino kraja v sodobnem arhitekturnem jeziku. Pri načrtovanju nove naselbinske forme na tej lokaciji ni pomembna le vpetost v kulturno krajino ampak tudi vpetost v socialno in gospodarsko strukturo širšega območja.

Nova poselitvena struktura je veliko bolj zgoščena in gospodarna s prostorom, v primerjavi s sistemom gradnje individualnih hiš z vrtovi, ki zavzemajo velike površine in predstavljajo večji poseg v naravno okolje. Nova stanovanjska gradnja je projektirana v strnjeni obliki, kačasti stavbeni nizi, podobno kot ostali najstarejši deli vasi Lokavec ter je po skupni površini, ki jo zavzema, bistveno manjša od okoliške, novejše gradnje. To pomeni, da v veliko manjši meri urbanizira krajino. Takšna rešitev, osnovana na celostnem arhitekturnem pristopu, popravlja napake, ki popolnoma spreminjajo avtohtono podobo Vipavske doline in vasi.

Koncept nove gradnje izkorišča naravne danosti, saj gre za utrjeno urbano aglomeracijo na griču, ki se z gradnjo stavbenih sklopov v smeri izohips povsem prilagodi reliefnim danostim in izraža skladnost z obstoječo gradnjo stavbnih nizov onkraj griča oz. se z njo združuje (zaselek Brith).

Z novo nizko/ srednjo gostoto poselitve (atrijske hiše z borjači) se tako oblikuje razmerje med grajeno strukturo in odprtim prostorom, ki omogoča prilagojenost talnim razmeram in izrablja mikroreliefne posebnosti. Nekdanjo domiselnost v postopnem izgrajevanju posameznih stavbenih sklopov s ciljem nenehnega izboljšanja bivalnih pogojev sem uporabila kot vodilo ter poskušala zasnovati tako naselje, ki izkazuje prilagojenost ključnima faktorjema stavbne kompozicije – vetrovnosti in osončenosti. Sklenjeni stavbni sklopi, ki pripadajo različnim enotam, ustvarjajo vetrno zaščito tudi preostalemu delu soseske.

Osnovne značilnosti identitete grajenega okolja Vipavske doline tako prepoznamo na vseh ravneh oblikovanja prostora: od zasnove najstarejših delov naselja posameznih sklopov do nove gradnje in odprtih javnih površin ter celo v kompoziciji posameznih domačij ter stanovanjskih enot.

Vzorec pozidave nove stanovanjske gradnje kot tudi celotna prenova vasi omogočata preplet bivanja, dela in sprostitve ter inovativnega soočanja domačinov s priseljenci in obiskovalci. Novi zaselek omogoča bivanje, skladno s potrebami časa in hkrati izhaja iz še prisotne bivanjske tradicije sosednjih zaselkov.

Značaj in identiteto nove gradnje zaznamuje srečevanje, soočanje in prepletanje nasprotji: novega in starega, sodobnega in ljudskega, enakega pa vendar različnega. Obstoječi zaselki z majhnimi trgi in ozkimi ulicami se prek predvidenega osrednjega vaškega trga in novega zaselka zaokrožajo v novo vas, ki stoji na tradiciji. Nova

stanovanjska gradnja je zasnovana po meri človeka, temelji na lokalnem izročilu bivanja, kjer se biva, druži in srečuje na prostem. Vezane enodružinske (atrijske) hiše so v nizih, v pobočju razporejene tako, da se vsaka odpira na lastno dvorišče oz. borjač, hkrati pa se medsebojno ščitijo in nudijo zasebnost. Velik pomen ima tudi kamniti zid ter škarpe, ki ograjujejo posamezne domačije. Do posameznih hiš vodi nova enosmerna cesta z urejenimi dovozi in pločniki, naselje členijo nove pešpoti: historična pot in lesena pot ob vodi), ki se navezujejo na mrežo obstoječih poti v širšem prostoru oz. vasi.

Temeljno načelo je tudi trajnostna raba: hiše zbirajo deževnico v vodohram na dvorišču – štirna (vodnjak), odplake očistijo v bioloških čistilnih napravah in konec koncev tudi sama zasnova gradnje omogoča minimalno porabo energije.

Drevesna struktura v novem zaselku ter tudi v ostalih delih prenove izraža značilen odnos človeka do naravnih sestavin okolja. Zastopanost različnih vrst sadnega drevja, ob posebej izbranih mestih preostale drevesne vrste z drugačno, simbolno vlogo v prostoru (lipe, ciprese, divji kostanj, oreh itd.) pomembno sooblikujejo vaške ambiente in prispevajo k značilni in privlačnejši podobi vasi hkrati pa rahljajo grajeno tkivo ter delujejo kot vetrobran (na novem manjšem trgu, ki se izoblikuje v severnem delu se posadi divje kostanje, na spodnji kamniti terasi grajenega niza se posadi linijo cipres, ob kamnitih stopnicah, ob historični poti se posadi lipo, ob stari cerkvi se iz severovzhodne strani ogradi cerkveno ploščad s cipresami, pred samo cerkvijo pa je že obstoječa stara vaška lipa. Na osrednji novi vaški trg, v amfiteater se posadi lipo, v parku se zasadi sadno drevje itd.

Stanovanjske enote različnih velikosti omogočajo poleg bivanja tudi delo na vrtu, njivi, sadovnjaku ali vinogradu, saj z idejo o vezavi posamezne domačije na kmetijsko površino ohranjamo kmetijsko dejavnost in kmetijske površine v območju vasi Lokavec. Novim stanovanjskim enotam sem v območju Lokavca poiskala kmetijske površine v zaraščanju glede na kvaliteto in bližino ter jih vezala na njih kot neločljivo celoto. Na obravnavanem območju je torej predviden skladen razvoj gozdnega gospodarstva in razvoj ekstenzivnega oz. samooskrbnega kmetijstva za nove stanovanjske enote, večje kmetije pa se vsekakor ohranja in spodbuja njihov razvoj, saj omogočajo intenzivni razvoj kmetijstva v Lokavcu. Vseskozi pa razvoj poselitve in razvoj kmetijskega in gozdnega gospodarstva temelji na ohranjenosti narave in objektov kulturne dediščine.

Pri rabi kmetijskih zemljišč gre razvoj torej v smeri ohranjanja obstoječe kmetijske rabe, tako v ravninskem delu kot tudi glede obdelovalnih površin v zaraščanju in obstoječih obdelovalnih površin znotraj naselja, saj so le te temeljne značilnosti ruralnih naselji in hkrati razlike od mestnih. Pomen tovrstnih površin ni zgolj v priročni pridelavi vrtnin, temveč bistveno zvišujejo kakovost bivalnega okolja in njegovo pestrost.

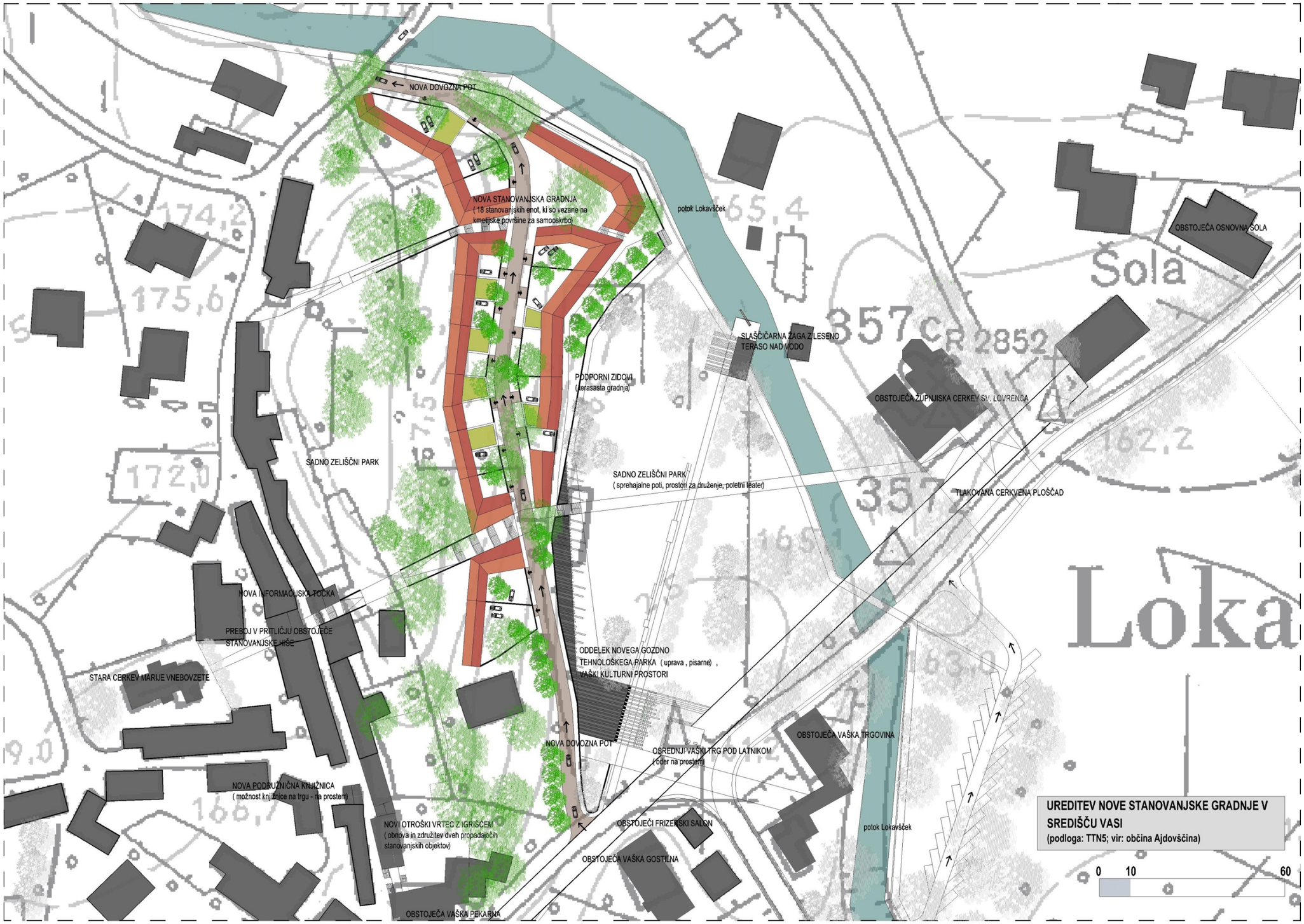

Slika 167: Tloris prikazuje ureditev novih stanovanjskih enot – »domačij z borjači« v središču vasi Lokavec (kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012) – glej prilogo D

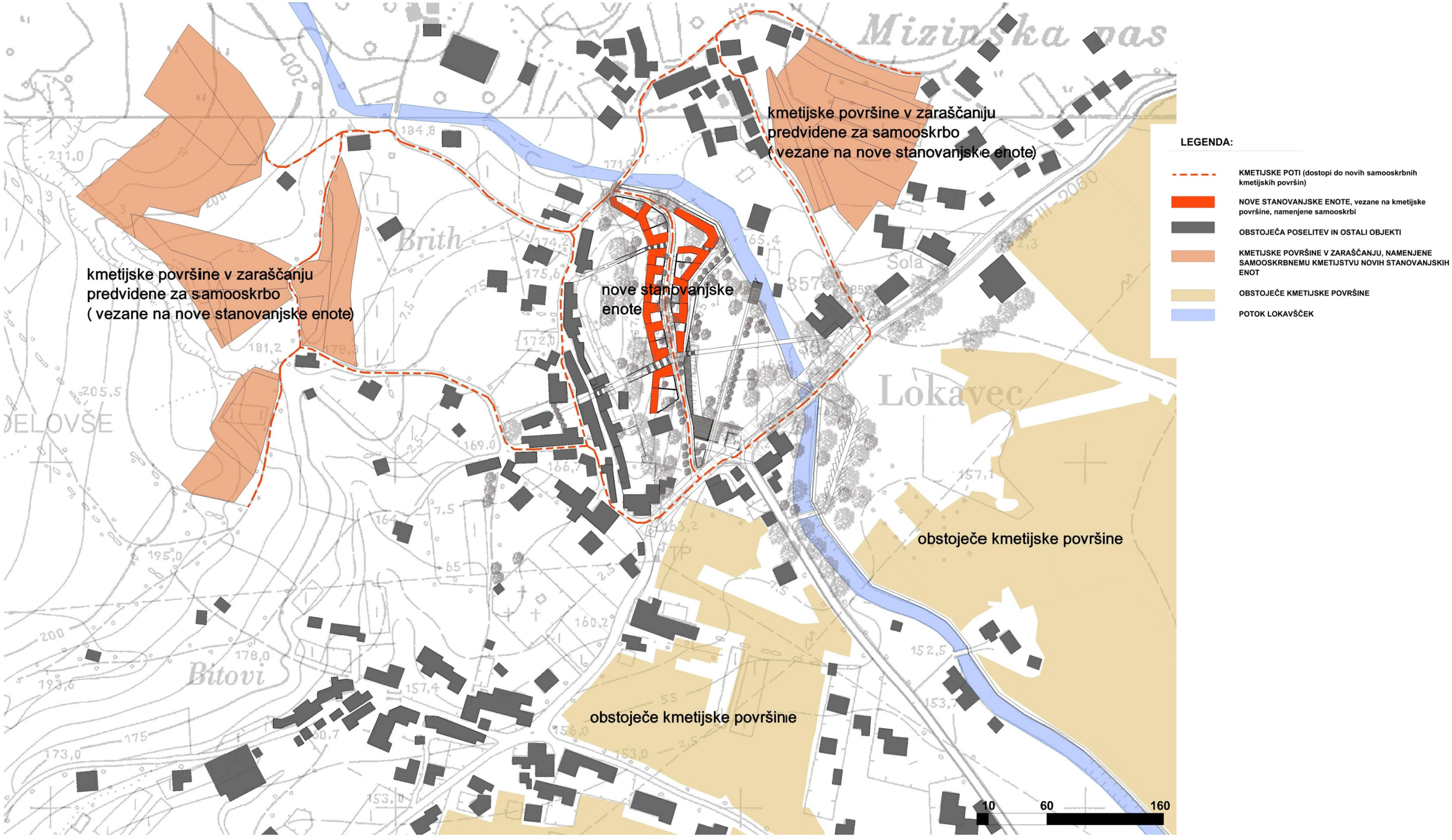

Slika 168: Karta rekonstrukcije kmetijskih površin v zaraščanju v površine samooskrbnega kmetijstva (vezane na nove stanovanjske površine)(kart. podloga: TTN5, 2012; Občina Ajdovščina, 2012)

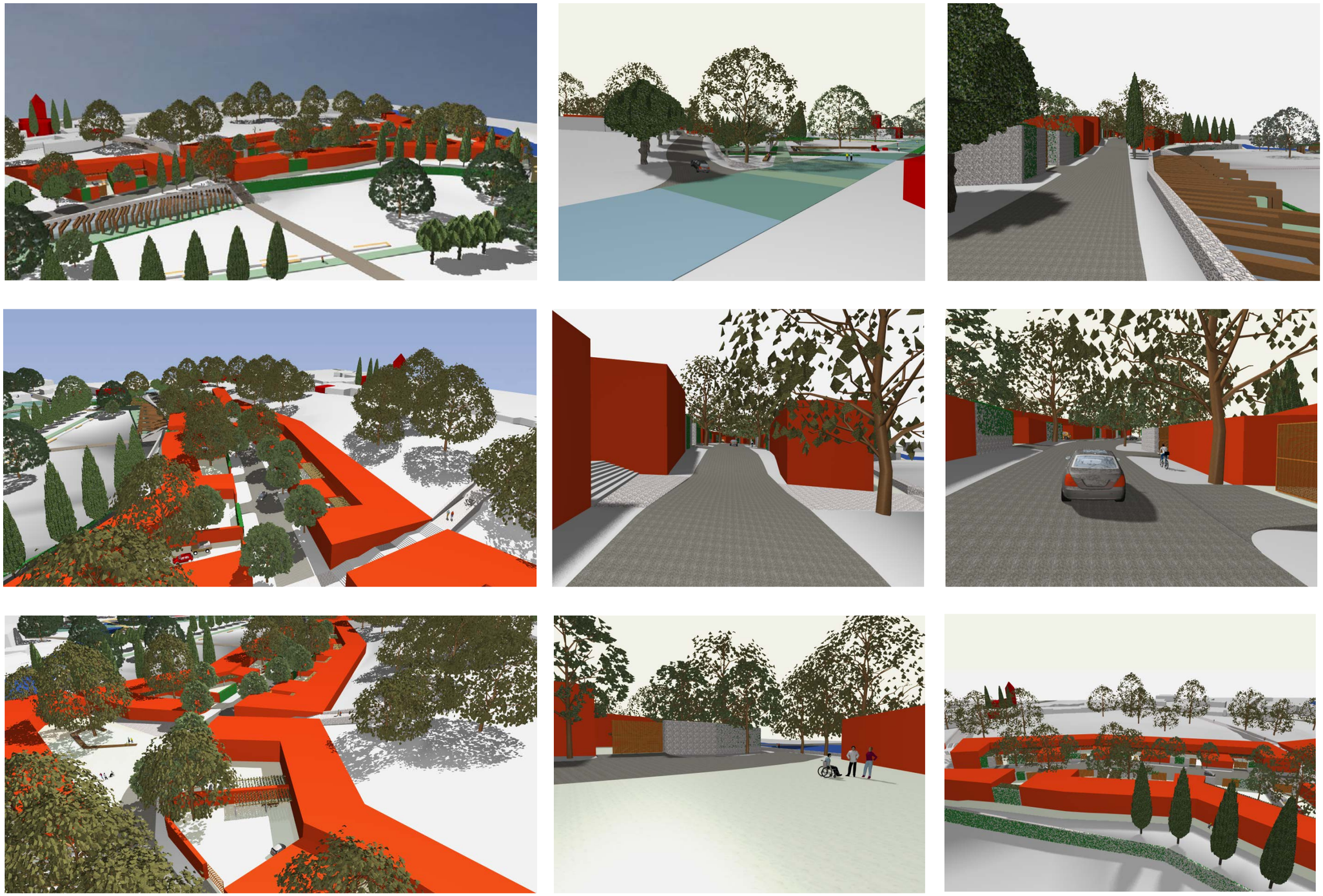

Slika 169: Prostorski prikaz predvidene stanovanjske gradnje z dostopno potjo.

Zaključni sklep

Heterogena struktura stanovanj in prebivalcev bo oplemenitila socialni kapital ter tako bo vas postala skupaj z novim gospodarski in kmetijskim razvojem nosilec nove identitete kulturne krajine osrednje Vipavske doline.

Slika 170: Prostorski prikaz nove stanovanjske gradnje.

Slika 171: Prostorski prikaz posamezne stanovanjske enote – domačija z *borjačem* (dvoriščem)

3.2.4 Prenova in obnova najstarejših delov vasi Lokavec z novimi programskimi dejavnostmi

Koncept prenove nekaterih najstarejših delov in objektov v vasi sloni na bogati urbanistično - arhitekturni in zgodovinski dediščini Lokavca. Najstarejše vaško jedro Lokavca Brith opredeljujejo značilne srednjeveške strukture: majhni trgi in ozke ulice, obdani z gostimi stavbnimi nizi, ki kažejo na kljubovanje človeka z naravo. Žal so zaradi številnih, za današnji čas neudobnih, lastnosti starejših objektov (dostopnost, svetloba itd.) in stavbnih nizov ti prepuščeni propadanju. V Lokavcu, glede na hitro rast naselja, primanjkuje prostorov za javne družbene dejavnosti, kot so vrtec, knjižnica, informacijska točka ter mnogi drugi programi, ki omogočajo razvoj na socialnem, družbenem in kulturnem področju, zato se v sklopu idejne zasnove prenovi tudi tri propadajoče objekte za namen le teh.

Prenovo najstarejših delov vasi moramo razumeti ne zgolj kot sanacijo dotrajanih in izrabljenih objektov temveč tudi širše, v pomenu vračanja gospodarske moči, kulturnih in socialnih dobrin, krepitve lastne identitete in pripadnosti ter ekološkega ozaveščanja. Tako je lahko hkrati tudi del zasnove razvoja. Če smo opustili prepričanje, da je pogoj za kvalitetno bivanje visoka stopnja urbanizacije (ceste, infrastruktura itd.) in da je namesto tega vse bolj pomembna, poleg materialne in tehnične, tudi vsebinska (človeška) komponenta bivalnega okolja (Fister, 1980: 17), smo dosegli »ekonomsko« upravičenost prenove stavbne dediščine v okviru prenavljanja vaških jeder.

3.2.4.1 Prenova in ureditev starega objekta v Brithu v otroški vrtec z igriščem

<u>Izhodišče</u>
Skladno s potrebami vaščanov in možnostjo prenove dveh razpoložljivih starih objektov ter njunih vrtov sem v najstarejši zaselek Brith v središču vasi umestila otroški vrtec z novim otroškim igriščem.

Slika 172: Leva slika prikazuje lokacijo novega vrtca z otroškim igriščem v najstarejšem delu vasi, kjer sta na razpolago dva propadajoča objekta z vrtovoma ter odraslo in primerno naravno zasaditvijo (Geoprostor …, 2013).

Slika 173 in Slika 174: Leva zgornja fotografija prikazuje dostop do starega objekta (v ozadju) , ki se ga obnovi ter nameni prostore za nov vrtec, vrtni del objekta pa se nameni za novo otroško igrišče. Desna fotografija prikazuje del, kjer bodo nove kamnite stopnice za dostop direktno do igrišča.

Slika 175 in Slika 176: Zgornja in desna fotografija prikazujeta obstoječe stanje in lokacijo novih kamnitih stopnic za direkten dostop do otroškega igrišča.

Slika 177 in Slika 178: Obe zgornji fotografiji prikazujeta obstoječe stanje in lokacijo novega vrtca (objekta v ozadju) z otroškim igriščem (vidna je višinska razlika, ki jo je možno izkoristiti pri oblikovanju igrišča).

Opis morebitne primerne rešitve

Kompleks otroškega vrtca v *gasi* je sestavljen iz dveh kamnitih, nekdaj stanovanjskih, objektov, ki se jima zaradi kvalitete gradnje lahko ohrani kamniti obod ter se ju poveže z vmesnim delom, ki je namenjen vhodu, stopnišču ter izhodu na novo otroško igrišče. Objekt je delno vkopan in ima dostop v pritličje iz zahodne strani enosmerne ulice. Pritlični prostori so namenjeni garderobam, kuhinji, skupni sejni sobi, straniščem in ostalim servisnim prostorom. Prostori v nadstropju pa so namenjeni učilnicam oz. posameznim starostnim skupinam. Učilnice se odpirajo proti vzhodu in imajo direkten izhod na teraso ter novo otroško igrišče, ki je vpeto v obstoječo zasaditev odraslih listnatih dreves, ki daje lokaciji dodatno vrednost.

Pri načrtovanju in oblikovanju igrišča je glavno izhodišče ustvariti okolje, ki spodbuja otroško domišljijo in čute ter s pomočjo naravnih prvin, oblikovane krajine ter igralno opremo ponuja raznolike možnosti za igro. Igralni prostor lahko ustvarjajo prostorska zasnova, razgibanost terena, igrala ter materiali: les, kamen, pesek, vrv. Sam teren igrišča rahlo pada od severa proti jugu, zato je skladno s tem, tudi kota tal severnega dela nadstropja objekta višje kot južni del nadstropja. Višinska razlika lahko omogoča tudi posredno delitev učilnic in igrišča na dva dela: višje za starejše skupine, ter nižje za mlajše skupine. Na igrišče je možen glavni izhod iz osrednjega stopnišča, stranski izhodi iz posameznih učilnic ali zunanji vhod iz ulice preko obnovljenih kamnitih stopnic. S pomočjo terena lahko izkoristimo igrivost, ki mladim uporabnikom ponuja raziskovanje. Razgibanost terena torej lahko omogoča tudi delitev igrišča na štiri starostne sektorje.

Notranji prostori se torej odpirajo navzven, na teraso pod pergolo – učilnico na prostem. Vsa vrtna oprema je tematsko, skupini primerno, oblikovana. Velik poudarek pri zasnovi igrišča mora narekovati varnost, tako v izboru rastlin, materialov in tlakov, kot tudi sama razmestitev in oblikovanje elementov. Z modulacijo terena se oblikuje zaščita območja igrišča pred negativnimi zunanjimi vplivi (burja), hkrati pa se poveča njihovo varnost (cest v tem delu ni). Senco in zavetje omogočajo tudi obstoječa listopadna drevesa, ki so lahko v močnem soncu tudi odlična zaščita.

3.2.4.2 Prenova starega bivališča v Brithu v podružnično knjižnico

Ker je v vasi še vedno na voljo le potujoča knjižnica nekajkrat na teden, ki pa žal ne ustreza potrebam prebivalcev v Lokavcu, je smiselno nameniti del stavbnega niza v Brithu, ki je v propadajočem stanju, tudi predvideni podružnični knjižnici. Skladno s prenovami in ohranjeno kvalitetno gradnjo obstoječega objekta je smiselno, da se osnovni koncept knjižnice umesti v obstoječi kamniti obod ter se v notranjosti preuredi nove prostore, skladno s potrebami knjižnice, saj bi tako nazaj oživeli pričujoči zgodovinski spomeniki (propadajoči najstarejši objekti) in ulice tako kot včasih. Knjižnici se lahko odstrani del oboda v pritličju ter se s tem odpre knjižnico na prosto oz. trg, kjer lahko knjigo preberemo kar na kamniti klopi, pod lipo. S tem se notranjost oz. dejavnost sama prenese in poveže z zunanjostjo – *gaso*. Dodatno vrednost lokaciji knjižnice pa prinese še bližina otroškega vrtca, ki se lahko programsko povežeta.

Slika 179: Leva slika prikazuje lokacijo nove podružnične knjižnice v najstarejšem delu vasi, ki se odpira na manjši trg ter leži tik ob predvidenem otroškem vrtcu (Geoprostor ..., 2013).

Slika 180: Leva fotografija prikazuje lokacijo in obstoječe stanje dotrajanega objekta v Brithu, ki se ga obnovi ter uredi v podružnično knjižnico.

3.2.4.2 Prenova starega bivališča v Brithu v informacijsko točko

Ob historični poti, v zaselku Brith se lahko s skromnimi sredstvi predela staro kamnito bivališče v informacijski center na način, da se v celoti ohrani kamniti obod ter se odpre del južne fasade, ki gleda neposredno na pot. Novo južno panoramsko okno omogoča hitro, nevsiljivo in vidno informiranje o sami vasi Lokavec, njeni kulturni in naravni dediščini.

Slika 181: Zgornja slika prikazuje lokacijo obstoječe stavbe, ki bo po prenovi oz. obnovi namenjena za potrebe nove informacijske točke ob predvideni historični poti v najstarejšem delu vasi (Geoprostor …, 2013).

4 NAČELA IN SMERNICE OBLIKOVANJA IN REVITALIZACIJE VAŠKEGA PROSTORA

4.1 NAČELA OBLIKOVANJA

S pomočjo metode prostorske analize Lokavca hitro ugotovimo, da kvaliteta ni vezana na obliko, temveč je posledica izpolnitve danih izhodiščnih okoliščin vsakega dela: kmečka hiša je predvsem zadovoljevala funkcionalne potrebe, zato je bila estetska funkcija zadnja od vsega, kar so upoštevali pri gradnji in organizaciji prostora. Zato je vseobsežna kvaliteta povezana s prostorom in družbenim kontekstom. Če je rešitev uspešna, je oblika postala kot presežek funkcionalnih vidikov kvaliteta sama po sebi. Zato v nobenem primeru oblika ne sme biti izhodišče ali pogoj za nov pristop. S formalnim podrejanjem obstoječim kvalitetam ni možno za dosego nove kvalitete.

Oblike naselji so načeloma neodvisne od etničnih vzrokov, kar prikazuje primerjava oblik naselji v okviru različnih arhitekturnih tipov. Nasprotno pa je razvoj hišnih tipov povezan z človeško kulturo, zato morajo biti tudi prenove oz. načrtovanje nadaljnjega razvoja različno. Čeprav se je oblikovanje kmečkega naselja vedno prilagodilo geografskim in podnebnim okoliščinam prostora in lokacije, pa kaže tudi stopnjo civilizacije in način razmišljanja kmetov oz. vaščanov. Arhitektura in krajinska arhitektura je izraz volje in moči. In človek je moral najprej obvladati naravo, šele potem pa je lahko imponiral drugim ljudem.

Temeljno pojasnilo za propad kulturne krajine lahko najdemo v nasprotju med znanstvenimi raziskavami in gospodarsko akcijo. Spreminjanja narave je merilo tehnološkega napredka, kar pomeni, da je odnos do narave pokazatelj kulturnega napredka. Vse raziskave se ozirajo na dolgoročne humanistične temelje, vse intervencije pa imajo zgolj kratkoročno logiko profita. Zatorej smo kljub vsem znanstvenim spoznanjem sami krivi za takšno okolje, kot ga imamo (Durjava, 1986: 63).

4.2 SMERNICE ZA REVITALIZACIJO VAŠKEGA PROSTORA

Zaradi spremenjene vloge, ki jo pridobiva podeželje, se bo moralo spremeniti tudi planiranje le tega. Če želimo revitalizirati slovensko vas, se moramo najprej odločiti, kaj želimo s tem doseči. Ker je zelo malo verjetno, da bi lahko uvedli nekdanji proizvodni način, je nujno najprej definirati gospodarsko obliko agrarne proizvodnje in organizirati ustrezno sociološko strukturo. Čeprav je vprašljivo, kako bi lahko s tem ohranili nekdanje oblike naselji, bi bilo današnje oblikovanje naselji brez tega neuspešno. Vsekakor pa moramo biti pozorni, da z novimi posegi ne bi še bolj razvrednotili genia loci slovenske vasi, ki ga je želelo predstaviti to diplomsko delo. Osnovne usmeritve, ki bi jih morali zasledovati pri nadaljnjem urejanju so:
- pri razvoju naselji je treba izkoristiti obstoječi fond, ga prenoviti za nove potrebe in namene,

- novogradnje kmetijskih objektov je treba postavit na takšnih lokacijah, ki bodo omogočale nadaljnji razvoj kmetije in jih oblikovati tako, da bodo upoštevale kvalitete vasi,
- novogradnje stanovanjskih objektov je treba poiskati na lokacijah, ki ne bodo ovirale funkcije in razvoja kmetij in na manj kvalitetnih površinah,
- naselja naj se širijo tako, da se bo pri tem ohranjala kvalitetna krajinska slika območja vasi,
- med vasmi je treba ohraniti presledke, da bi se vzdrževal vzorec poselitve, preprečiti bi morali linearno zidavo ob komunikacijah, ki vodi v zlivanje naselji v nepregledne in neizrazite aglomeracije (Gabrijelčič in Fikfak, 2002: 137).

Vsak poseg v podeželsko kulturno krajino se mora podrediti dvema temeljnima načeloma:

1. Vsak nov objekt, se mora s svojo lokacijo podrediti tipu naselja, da bi ga smiselno nadgrajeval. Zato bi bilo potrebno, da za vsako kmečko naselje izdelamo načelen načrt prostorskega razvoja, ki naj se opira na obstoječo tipologijo.
   Naselja so zelo kompleksne tvorbe in ne dovoljujejo, da bi s stoletji nastajajočemu prostoru postavili za ravnotežje ali nadomestilo nek model, ki bi pomenil neizogibno poenostavljanje. Prav zato je nujno pri povečevanju kmečkih naselji nadaljevati obstoječi tip, kar pa nikakor ne pomeni, da novo ustanovljena naselja ne smejo imeti novih poselitvenih vzorcev. Tudi za vasi veljajo tipološke karakteristike rasti, ki jih je za mesto definiral Bull (1967: 169), razlikujoč štiri teoretične možnosti prostorskega razvoja: 1. linearen razvoj, 2. koncentrična ali centripetalna povečava, 3. ločeni grozdasti kompleksi in 4. širjenje mrežne strukture. Zanimivo je, da omenjene možnosti ustrezajo bistvu dolgih, gručastih, zvezdastih in mrežnih vasi, kar upravičuje tudi predlagano tipologijo vasi. Namesto, da krajino prepuščamo sporadičnim posegom posameznikov, bi bilo koristneje oblikovati naselja z modificirano morfologijo skladno s obstoječim okoljem. V primerjavi z mestnim načinom življenja, ki je individualiziran, je kmečki kolektiven, kar bi ustrezalo komuni kot alternativni obliki življenjske skupnosti. Ta ima prednost tako v preskrbi kot tudi organizaciji dnevnega življenja in zagotavlja individualnost pri poudarjeni kolektivnosti. Za takšne poskuse lahko uporabimo zapuščene kmečke domove, ki so zaradi mehaniziranega poljedelstva postali odvečni in lahko sprejmejo nove vsebine.
2. Hiše morajo z oblikovanjem prostorske organizacije definirati razmerje z naravo, ki danes seveda ni več enako kot v času nastanka kmečkih domov, vendar postaja zaradi pomanjkanja energije in odvisnosti od prometa vedno pomembnejše.

Gabariti, proporci, stavbne mase… nikakor ne smejo biti ovira, čeprav mora biti jasno, da ima vas drugačen prostorski značaj kot mesto. Če naj bi vas sprejela nove centralne funkcije, ki naj bi spremenile njen način življenja, moramo pri fizičnem posegu upoštevati da tuji mestni arhitekturni tipi ne sodijo v kmečka naselja (Durjava, 1986: 63). Kakorkoli pa je nujno, da doseženim spoznanjem sledijo ustrezni zakoni, ki preprečujejo današnji kaos.

5 SKLEP

Razvoj celostne podobe krajine Vipavske doline in s tem območja Lokavca je plod prepleta vplivov naravnih razmer in vplivov zgodovinskih, kulturnih in socialnih razmerji, v katerih je živel človek. Podoba krajine je bila v veliki meri odvisna od naravnih danosti: talnih, reliefnih, klimatskih, hidroloških, vegetacije itd., ki skupaj tvorijo razmere za značilen življenjski prostor, ki pa se lahko, ob neustreznem ravnanju, hitro poruši. Včasih je človek živel neposredno odvisen od narave, imel je skrben odnos do ohranjanja njenih danosti. Lokacija, zasnova in razvoj vasi Lokavec je upošteval klimatske posebnosti, osončenost in ugodje zavetrnih leg, zavedali so se tudi pomena in odvisnosti od gozda ter obdelovalnih površin ter z njimi povezanega življenja. Ne samo v preteklosti, tudi danes, ostaja Lokavec povezan z naravnim okoljem, kar ga jasno loči od mestnega bivalnega okolja. Tradicionalne oblike kmetovanja in gozdnega gospodarstva so dale Vipavski dolini unikatno podobo krajine.

V novejšem času pa vas Lokavec v večini ni več kmečka vas, kjer bi se ljudje preživljali izključno s kmetijstvom in gozdarstvom. To je naselje z raznolikimi vsebinami, ki združuje vse prednosti bivanja v naravnem okolju s pridobitvami mestnega načina življenja. Žal pa gre za stihijski pristop od nakupa zemljišč, do lastno oblikovanega objekta ali morda celo črne gradnje. Istočasno pa so najstarejši deli vasi v središču prazni in v propadajočem stanju ter kot taki brišejo identiteto vasi Lokavec. Tudi kmetijstvo in gozdarstvo se je znašlo v precepu med zapuščino tradicionalnega vzorca kmetovanja in gozdarjenja in zahtevami sodobne družbe. Vse bolj prevladuje mnenje, da »ruralnega« kot posebne prostorske in družbene kategorije ni več. Kategorija ruralnega ob pospešenem procesu deagrarizacije in izenačevanju kulture vasi Lokavec in mesta Ajdovščina postaja nepomembna.

»Ruralno« kot posebna oblika prostorske in kulturne organiziranosti ter psihološke zavesti bo obstajalo, dokler bo obstajala tesna vez človeka z njegovim okoljem (Gabrijelčič, 1991: 64). Kmetijstvo in gozdarstvo se bosta z novo programsko in prostorsko ureditvijo pojavljati kot gonilna sila, na kateri sloni gospodarstvo vasi ter s tem življenje, tradicija in kulturna krajina v Lokavcu in območju.

Gozd, s svojo veliko površinsko prisotnostjo in gozdarstvo kot tradicionalna gospodarska dejavnost območja bo odslej dobrina in pogoj za obstoj. S trajnim optimalnim in gospodarnim izkoriščanjem vseh proizvodnih možnosti za trajno maksimalno gozdno proizvodnjo ob upoštevanju neproizvodnih funkcij gozda lahko to dosežemo. Tak etični odnos lahko gozdarstvo uresničuje s urejenim sistemom gozdarskega načrtovanja (gozdni tehnološki park), z reševanjem gozdarskih, ekoloških in drugih družbenih problemov, v katere je gozd posredno ali neposredno vključen. S hierarhičnim načrtovanjem od zgoraj navzdol (republiške usmeritve, območne usmeritve, specifika gozdnogospodarskih enot, detajlno gozdnogospodarsko načrtovanje) gozdarska stroka lahko goji mnogonamenski sonaravni gozd, ki zadovolji tako splošne družbene interese (varovalne, rekreacijske,

hidrološke, klimatske, raziskovalne in druge) sočasno z gospodarskim izkoriščanjem (Azarov, 1991: 196).

Sodobne kmetije rabijo več funkcionalnega prostora, funkcionalno predvsem na novo zasnovane gospodarske objekte, posodobljen bivalni standard, boljšo infrastrukturo in komunikacije ter povečano uporabo energijskih in oskrbnih virov. Smiselne so možnosti s prenovo obstoječega fonda gospodarskih poslopji, ki vključuje tudi prezidave in dozidave, dokupe in zamenjave z objekti v soseščini, kar bi privedlo do zaokrožitev posesti. Ob robih naselji so te lažje izvedljive, kot v samih jedrih. Ob vzporednih ukrepih agrarnih operacij – združevanja, zložbe, zamenjave in dolgoročni najemi zemljišč – se kažejo zahteve sodobnega evropskega kmetijstva uresničljive. Kmetijska pridelava se, kot tudi drugje po slovenskem podeželju, v Lokavcu ne more izogniti zmanjševanju stroškov, združevanju parcel in odpravi razdrobljenosti ter hkrati vse bolj kakovostni in zdravi pridelavi tistega, kar trg potrebuje in sprejema. S celovitimi in dolgoročnimi ukrepi je potrebno načrtovati obseg posegov, omiliti »beg kmetij« iz vasi ter preprečiti njihov propad. Ob tem je treba tudi nove kmetijske objekte zasnovati in oblikovati ter umestiti tako, da dopolnjujejo izoblikovano značilno podobo. Seveda se bo »ruralno« pojavljalo v novih pogojih, v različnih oblikah, bodisi samostojno ali prepleteno z urbanimi vzorci in bo s svojo prisotnostjo in različnostjo vedno bistveno prispevalo k oblikovanju celovitega kulturnega mozaika.

Zaradi te spremenjene vloge, ki jo pridobiva območje Lokavca, se bo moralo spremeniti tud planiranje le tega: ne le potrebni tehnični in strukturni ukrepi, ki so seveda nujno potrebni, temveč tudi izboljšanje kakovosti življenja na vasi ter obnova vasi, ki bo pomenila enakovredne možnosti življenja kot v urbanih območjih. Ob želenem varstvu ter načrtovanju in iskanju alternativnih oblik organiziranosti kmetijstva in gozdarstva pa je vendarle potrebno, da v vas vnesemo tudi vsebine, ki so značilne za mesto. Zato torej ne gre za izključevanje neagrarnih dejavnosti, temveč se načrtuje in usklajuje trajno in daljnovidno različne potrebe ter interese. Zahteve za sočasno oblikovanje primernega bivalnega in delovnega prostora na vasi, zagotavljanje pogojev za razvoj različnih sodobnih obrti in sodobnih oblik kmetovanja ter novih infrastrukturnih povezav so si velikokrat nasprotujoča. Predvideti je potrebno razvoj in nove oblike storitvenih dejavnosti ter zagotoviti ustrezne poselitvene površine v primerih morebitne rasti naselja, hkrati pa moramo vseskozi razmišljati o varovanju in ohranjanju naravnih in kulturnih dobrin. Želeni razvoj je vselej integralen in celovit preplet vsega, saj vas ni le seštevek hiš, niti z oblikovalskega še manj pa iz družbenega vidika. Temveč je predstavlja skupek socialnih celic, življenjski prostor ljudi s svojimi lastnimi, pa tudi s skupnimi - kolektivnimi potrebami. Zatorej je potrebno poleg osnovne infrastrukture, ki je drugačna od mestne, skrb posvetiti tudi urejanju vaških središč, trgov, poti po vasi ter tudi pokopališč. Najstarejši in prazni objekti v središču Lokavca so primerni za obnovo in vnos novih družbenih dejavnosti skladno s potrebami vaščanov. Uspešnost zadovoljevanja družbenih potreb pomembno vpliva na kakovost in privlačnost bivanja na vasi.

Glede na trend je potrebno, ne le načrtovati širitev naselja, temveč tudi razvoj, ki je obrnjen navznoter. Gre predvsem za dvig bivalne kulture in standarda, ki ju je mogoče dosegati z opremljanjem in nadaljnjim urejanjem Lokavca.

Načrtna prenova vasi Lokavec bo razvila in dopolnila njegovo podobo in še nadaljnje omogočila, poleg uskladitve vseh obstoječih in novih dejavnosti, obstoj tudi prvotnima – kmetijski in gozdarski.

V bodoče bo potrebno, pa ne samo v vasi Lokavec, temveč po celotnem slovenskem podeželju, odgovoriti na razvojne izzive ter oblikovati nove, večplastne oblike poselitvenih vzorcev, v katerih se bodo mozaično prepletale različne naselbinske strukture. Preplet urbane in ruralne kulture v agrarnem prostoru bo omogočilo večjo ekonomsko stabilnost podeželja, hkrati pa ustvarilo novo, bogatejše kulturno okolje ob razvoju novih oblik, ki sicer upoštevajo značilnosti lokacije: relief, klimo, vegetacijo, naravno prehodnost ozemlja, hidravlične sposobnosti ter pogoji stabilnosti inicialnega ekološkega sistema, vendar pa hkrati iščejo nove odgovore na vprašanja sodobne vsebine in organizacije v prostoru, nove tehnologije gradnje, materiale in podobno (Gabrijelčič in Fikfak, 2002: 135).

Pomembno je, da poskušamo ohraniti posebnost prostora, v katerem Lokavčan živi, saj bo ta ob sedanjem razvoju in življenjskem stilu postala čedalje bolj dragocena.

6 POVZETEK

Diplomsko delo obravnava prenovo in razvoj vasi Lokavec, ki leži pod vznožjem Trnovskega gozda v osrednji Vipavski dolini. Sam predlog prenove obsega sanacijo in razvoj vasi ter njenega zaledja, njen namen pa je izboljšanje življenjskih razmer ljudi različnih poklicev in starosti, ki tu živijo. Tako v Lokavcu, kot tudi drugod na Slovenskem opažamo številna nasprotja, ki se pojavljajo v razvoju podeželja ob degradaciji in urbanizaciji. Ta nasprotja je nujno potrebno začeti reševati, saj so postale nekatere dejavnosti, vključno s stihijsko gradnjo, v vasi že vidna ovira.

V diplomsko delo sem skušala združiti tako izkušnje in znanja, kot tudi različna hotenja, da bi vas ponovno razvijali skladno, celovito ter večplastno, tako z novimi vsebinami kot tudi z novimi prostorskimi ureditvami. V uvodnem delu je bila podana hipoteza na podlagi obstoječih problemov, da je nadaljnji razvoj in širitev naselja Lokavec neizbežna in da pogosto povzročajo take nenadzorovane spremembe negativne posledice v okolju (nezaželene strukturne spremembe, izgube tradicionalnih kulturnih krajin itd.) ter da ravno zato potrebujemo boljše rešitve tako v obliki kakovostnih načrtov kot tudi doslednih izvedb.

Raziskovalno delo se je pričelo z oblikovanjem ciljev, ki so skladni z regionalnim in širšim kontekstom oblikovanja območja. Za pojasnjevanje in razumevanje temeljnih značilnosti vasi Lokavec so bile podrobneje analizirane ter razčlenjene tako zgodovina razvoja vasi in njeno gospodarstvo kot tudi naravna in kulturna dediščina. Dalje so bile opisane posebnosti krajine, ki so oblikovale tako vas samo kot tudi kmetijski in gozdni prostor. Miselna sinteza opravljenih analiz razvoja vasi je pokazala na konkretne probleme in pomanjkljivosti, ki jih poskušam v praktičnem delu oz. predlogu ureditve zmanjšati ali celo odpraviti. Predlog programsko urbanistične zasnove vasi zajema regulacijo regionalne ceste skozi vas, ureditev osrednjega vaškega trga, predstavitev novega gozdno tehnološkega parka, ureditev nove stanovanjske gradnje ter obnovo in prenovo nekaterih najstarejših delov vasi v vrtec z igriščem, podružnično knjižnico ter informacijsko točko. Za boljšo predstavitev je predlog izdelan tako v obliki tlorisa kot tudi 3D prikaza.

Zaključek naloge povzema obravnavano tematiko in rezultate v sklepna načela in smernice za nadaljnje načrtovanje in oblikovanje vaškega prostora.

Vas Lokavec s pripadajočo krajino Vipavske doline na prehodu v Trnovski gozd ima izrazito podobo v kulturnem mozaiku Slovenije, ki jo je potrebno vedno znova oživljati in dopolnjevati skladno z novimi poznanji. Razvila se je na lasten način: zasnova naselja in tipične kulturne krajine ter celo posamezne domačije in hiše kažejo na veliko izjemnost in domiselnost, ki ni samo del kulturne identitete temveč je lahko tudi izziv in vzpodbuda za nove ustvarjalne dosežke.

7 VIRI

7.1 CITIRANI VIRI

Atlas okolja. Agencija RS za okolje. 2013
http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso (2. april 2013)

Azarov E. 1991. Gozd kot sestavni del podeželja. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Barbič A. (ur.). Novo mesto, Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba: 185-200

Batič K. 2006. »Virbavih 189 let«: zgodovina družine iz Lokavca pod Čavnom. Ajdovščina, lasten tisk: 140 str.

Blaško B. 2012. »Lokavška hiša in okoliščine, Lokavec, Društvo za oživljanje lokavškega izročila Doli«. boris.blazko@goriskimuzej.si (osebni vir, 7. februar 2012)

Blaško B. 2009. Lokavec – Kraj pod Čavnom. Lokavec, GK Grafika d.o.o.: 16 str.

Bull D. A. 1967. New town and town expansion schemes. V: The Town planning Rewiew. Edinburgh, Scottish development Department: 165-186

Čibej E. 1948. Občina Lokavec. Slokarji, tipkopis: 41 str.

Čibej E. 1950. Občina Dol-Otlica. Slokarji, tipkopis: 32 str.

Društvo za oživljanje Lokavškega izročila Doli . 2012
http://doli.si/ (23. marec 2012)

Durjava M. 1986. Načela oblikovanja slovenskih kmečkih naselji in ljudske arhitekture. Maribor, Mladinska knjiga Ljubljana: 108 str.

Fister P. 1980. Prenova vasi kot sestavina urejanja ruralnega prostora: Razvoj in urejanje vasi. Ljubljana, Urbanistični inštitut: 12 str.

Gabrijelčič P., Fikfak A. 2002. Rurizem in ruralna arhitektura: Univerzitetni učbenik. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo: 163 str.

Gabrijelčič P. 1991. Urejanje in oblikovanje podeželskega prostora. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Barbič A. (ur.). Novo mesto, Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba: 63–96 str.

Garzarolli M., Miani L. 1988. I piani regolatori delle cittadine dei borghi e dei paesi del bacino dell'Isonzo, v 'Max Fabiani – Nuove Frontiere dell'Architettura'. Katalog razstave. Trst: 51 str.

Geopedia.si Lite. 2013
http://www.geopedia.si/#T105_x499072_y112072_s9_b4 (15. marec 2013)

Google earth – Geografski podatki o svetu na dosegu roke. 2012
http://www.google.com/intl/sl/earth/ (20. april 2012)

Goriški muzej Kromberk – Nova Gorica. 2013
http://www.goriskimuzej.si/ (15. marec 2013)

Kraji – Slovenija, Najlepši izleti po Sloveniji. 2012
http://kraji.eu/ (21. april 2012)

Lipica 1580. 2012
http://www.lipica.org/si/kaj-poceti/izleti-po-krasu-in-okolici (21. april 2012)

Lokavec – dobrodošli v Lokavcu. 2012
http://www.lokavec.si/ (21. april 2012)

Ložar R. 1944. Narodopisje Slovencev. Ljubljana, Klas, Narodna tiskarna: 349 str.

Občina Ajdovščina – Oddelek za okolje in prostor. 2012. »TTN5, parcelacija k.o. Lokavec». marica.zen@ajdovscina.si (osebni vir)

Občina Ajdovščina. 2012
http://www.ajdovscina.si/ (15. marec 2012)

Občina Komen …, 2012
http://www.komen.si/slo/ (3. maj 2012)

Ortofoto posnetek 2009-2011. 2012. Ajdovščina, Občina Ajdovščina (skenogrami kartografskega gradiva)

Panoramio – google maps. 2013
www.panoramio.com (15. maj 2013)

Parcelacija k.o. Lokavec – Zemljiški kataster. 2012. Ajdovščina, Občina Ajdovščina (dwg)

Picture Slovenia. 2012
http://www.pictureslovenia.com/si/ (4. maj 2012)

PISO – Prostorski infomarcijski sistem občin. 2013
http://www.geoprostor.net/PisoPortal/vstopi.aspx (20. april 2013)

Pozzetto M. 1997. Maks Fabiani – Vizije prostora. Kranj, L.I.B.R.A.: 420 str.

Renčelj S., Lah L. 2004. Kraška hiša: arhitektura Krasa med očarljivostjo in vsakdanom. Koper, Libris: 230 str.

Sedlar S. 1974. Vpliv urbanizacije na strukturo in podobo podeželskih mestnih naselji v Sloveniji. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 214 str.

TTN5 – Temeljni topografski načrt v merilu 1:5000. 2012. Ajdovščina, Občina Ajdovščina (skenogrami kartografskega gradiva)

Turistično informacijski center Ajdovščina. 2013 http://www.tic-ajdovscina.si/ (7. februar 2013)

Samo Trebižan – fotograf. 2009 http://www.nafotografiji.si/fotografija-pokrajine/slap-kozjak.html (21. april 2012)

Wikipedia – Prosta enciklopedija. 2013 http://sl.wikipedia.org/wiki/Glavna_stran (3. maj 2013)

Zavod za gozdove Slovenije. 2013 http://www.zgs.si/ (3.maj 2013)

7.2 DRUGI VIRI

Prihodnost slovenskega podeželja: prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti. Barbič A. (ur.). 1991. Novo mesto, Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba: 286 str.

Lokavško šolstvo skozi čas: zbornik ob 150-letnici šolstva, 100-letnici šolske stavbe in 10-letnici njene obnove. Blažko B. (ur.). 2009. Ajdovščina, Osnovna šola Danila Lokarja: 168 str.

Juvanec B. 2013. Arhitektura Slovenije. 5, Vernakularna arhitektura, kraški svet. Ljubljana: 248 str.

Klemenčič V. 1991. Tendence spreminjanja slovenskega podeželja. Geografski vestnik, 63: 25-40

Lah L. 1994. Prenova stavbne dediščine na podeželju – Kras. Novo mesto, Tiskarna Novo mesto – Dolenjska založba: 237 str.

Lynch K. 1974. The image of the City. Massachusetts, Massachusetts Institute of Technology Cambridge: 194 str.

Mušič M. 1947. Obnova slovenske vasi. Celje, Družba sv. Mohorja: 150 str.

Odlok o občinskem prostorskem načrtu (osnutek) – OPN Občine Ajdovščina. 2009. Ljubljana ,Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 140 str.

Ogrin D. 2010. Krajinska arhitektura. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 324 str.

Perc T. 2010. Kakovost življenja in identiteta vasi kot dejavnika obnove vaških jeder. Ljubljana, BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo, diplomsko delo: 136 str.

Prem M. 1999. Regijski park trnovski gozd – park za življenje. Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 16 str.

Prosen A. 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana, Katedra za prostorsko planiranje na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 180 str.

Sitte C. 1997. Umetnost graditve mest. Dunaj - Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica: 105 str.

MATI Gora: zbornik o Gori, Gorjankah in Gorjanih: ob 400-letnici naselitve Gore. Černigoj F. (ur.). 2001. Predmeja, Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora: 544 str.

Statistični urad Republike Slovenije.
http://www.stat.si (20. februar 2012)

ZAHVALA

Na koncu bi se iz vsega srca rada zahvalila:

moji družinici za neskončno potrpežljivost in razumevanje, vso pomoč in podporo,

mentorici doc. dr. Tatjani Capuder Vidmar za nasvete in pomoč pri nastajanju diplomske naloge ter zato, ker je vedno vedela kdaj in kako izbrati prave in tople besede,

recenzentki doc. Darji Matjašec in prof. dr. Ani Kučan za zelo praktično podane nasvete in komentarje k nalogi ter

Nejcu, Luciji in Alenki za neštete prijetne trenutke druženja, nasvete in pozitivne besede.

Kar je v diplomski nalogi slabega, pa krivim zgolj in samo sebe ter je moje in samo moje.

Špela Batič

OBSTOJEČA ŽUPNJISKA CERKEV SV. LOVRENCA

OBSTOJEČA OSNOVNA ŠOLA

OBSTOJEČA PARKIRNA POVRŠINA

LESENA OBVODNA POT

SADNO ZELIŠČNI PARK
(sprehajalne poti, prostori za druženje, poletni teater)

SLAŠČIČARNA ŽAGA Z LESENO TERASO NAD VODO

NOVA DOVOZNA POT

PODPORNI ZIDOVI (terasasta gradnja)

NOVA STANOVANJSKA GRADNJA
(18 stanovanjskih enot, ki so vezane na kmetijske površine za samooskrbo)

SADNO ZELIŠČNI PARK

PODPORNI ZIDOVI (terasasta gradnja)

KAMNITA HISTORIČNA POT
(potovanje skozi zgodovino vasi)

PREBOJ V PRITLIČJU OBSTOJEČE STANOVANJSKE HIŠE

NOVA INFORMACIJSKA TOČKA

STARA CERKEV MARIJE VNEBOVZETE

NOVA PODRUŽNIČNA KNJIŽNICA
(možnost knjižnice na trgu - na prostem)

NOVI OTROŠKI VRTEC Z IGRIŠČEM
(obnova in združitev dveh propadajočih stanovanjskih objektov)

OBSTOJEČA TELOVADNICA

OBSTOJEČA KAPELICA

KAMNITA HISTORIČNA POT
(potovanje skozi zgodovino vasi)
TLAKOVANA CERKVENA PLOŠČAD

TLAKOVANA POVEZOVALNA ALEJA
(pešci, kolesarji, rolerji)

PREDVIDENA ENOSMERNA OBVOZNA CESTA

OSREDNJI VAŠKI TRG POD LATNIKOM
(oder na prostem)

OBSTOJEČA VAŠKA TRGOVINA

OBSTOJEČI SPOMENIK NOB v središču vasi

PREDVIDENA PARKIRNA POVRŠINA
(29 PM)

UREJENE TLAKOVANE POVRŠINE PRED OBJEKTI

SHARED SPACE (enakovrednost vseh udeležencev v prometu)

LESENA OBVODNA POT

OBSTOJEČA VAŠKA PEKARNA

OBSTOJEČI FRIZERSKI SALON

OBSTOJEČA MRLIŠKA VEŽICA NA VAŠKEM POKOPALIŠČU

OBSTOJEČA KAPELICA

OBSTOJEČA VAŠKA GOSTILNA

NADALJEVANJE DREVOREDA

ODDELEK NOVEGA GOZDNO TEHNOLOŠKEGA PARKA (uprava, pisarne) , VAŠKI KULTURNI PROSTORI

potok Lokavščak

prerez A - A

prerez B - B

TLORIS PREDVIDENE UREDITVE SREDIŠČA VASI LOKAVEC - **PRILOGA A**

(podloga: TTN5; vir: občina Ajdovščina)

10 60 160

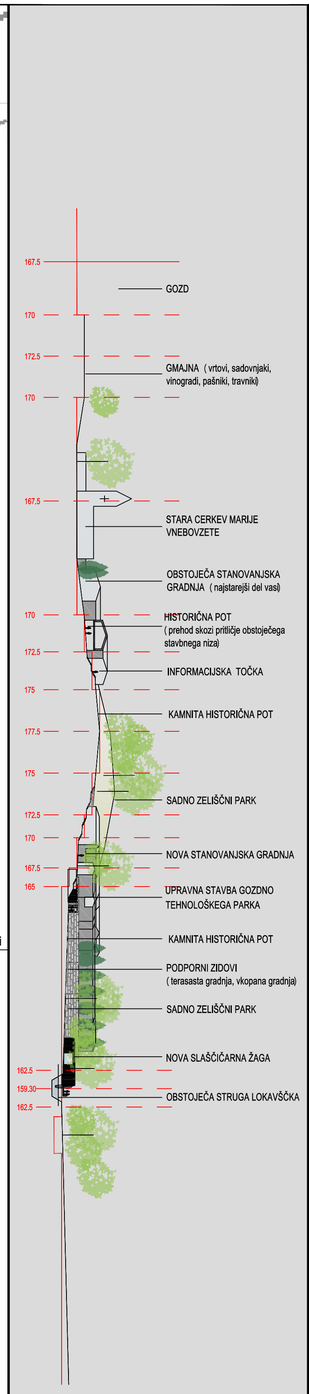

PREREZ A -A

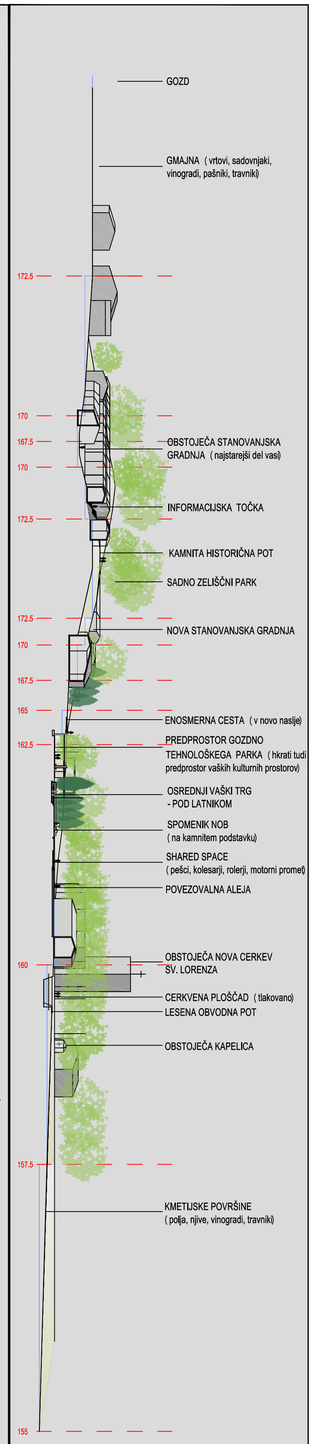

PREREZ B - B

OBSTOJEČA PARKIRNA POVRŠINA

TLAKOVANA POVEZOVALNA ALEJA
(pešci, kolesarji, rolerji)

PREDVIDENA ENOSMERNA OBVOZNA CESTA

OSREDNJI VAŠKI TRG POD LATNIKOM

SHARED SPACE (enakovrednost vseh udeležencev v prometu)

PREDVIDENA PARKIRNA POVRŠINA (29 PM)

potok Lokavšček

LESENA OBVODNA POT

TLORIS REGULACIJE REGIONALNE CESTE V SREDIŠČU VASI LOKAVEC - **PRILOGA B**

(podloga: TTN5; vir: občina Ajdovščina)

0 10 60

LESENA OBVODNA POT

potok Lokavšček

NOVA STANOVANJSKA GRADNJA
(18 stanovanjskih enot, ki so vezane na
kmetijske površine za samooskrbo)

klančina

klančina

SLAŠČIČARNA ŽAGA Z LESENO
TERASO NAD VODO

OBSTOJEČA OSNOVNA ŠOLA

OBSTOJEČA ŽUPNIJSKA CERKEV SV. LOVRENCA

OBSTOJEČA KAPELICA

SADNO ZELIŠČNI PARK
(sprehajalne poti, prostori za druženje, poletni teater)

klančina

klančina

TLAKOVANA CERKVENA PLOŠČAD

klančina

KAMNITA HISTORIČNA POT
(potovanje skozi zgodovino vasi)

NOVA INFORMACIJSKA TOČKA

klančina

PREBOJ V PRITLIČJU OBSTOJEČE
STANOVANJSKE HIŠE

ODDELEK NOVEGA GOZDNO
TEHNOLOŠKEGA PARKA
(uprava - pisarne) ;
VAŠKI KULTURNI PROSTORI

TLAKOVANA POVEZOVALNA ALEJA
(pešci, kolesarji, rolerji)

PREDVIDENA ENOSMERNA OBVOZNA
CESTA

STARA CERKEV MARIJE VNEBOVZETE

OSREDNJI VAŠKI TRG POD LATNIKOM
(odprta prostem)

OBSTOJEČI SPOMENIK NOB

OBSTOJEČA VAŠKA TRGOVINA

PREDVIDENA PARKIRNA POVRŠINA
(29 PM)

NOVA PODRUŽNIČNA KNJIŽNICA
(možnost knjižnice na trgu - na prostem)

SHARED SPACE (enakovrednost vseh
udeležencev v prometu)

NOVI OTROŠKI VRTEC Z IGRIŠČEM
(obnova in združitev dveh propadajočih
stanovanjskih objektov)

OBSTOJEČI FRIZERSKI SALON

potok Lokavšček

OBSTOJEČA VAŠKA GOSTILNA

OBSTOJEČA VAŠKA PEKARNA

OBSTOJEČA KAPELICA

LESENA OBVODNA POT

TLORIS UREDITVE OSREDNJEGA VAŠKEGA TRGA IN PARKA V SREDIŠČU VASI - PRILOGA C
(podloga: TTN5; vir: občina Ajdovščina)

0 10 60

NOVA DOVOZNA POT

NOVA STANOVANJSKA GRADNJA
(18 stanovanjskih enot, ki so vezane na
kmetijske površine za samooskrbo)

potok Lokavšček

OBSTOJEČA OSNOVNA ŠOLA

SLAŠČIČARNA ZAGA Z LESENO
TERASO NAD VODO

PODPORNI ZIDOVI
(terasasta gradnja)

OBSTOJEČA ŽUPNIJSKA CERKEV SV. LOVRENCA

SADNO ZELIŠČNI PARK

SADNO ZELIŠČNI PARK
(sprehajalne poti, prostori za druženje, poletni teater)

TLAKOVANA CERKVENA PLOŠČAD

NOVA INFORMACIJSKA TOČKA

PREBOJ V PRITLIČJU OBSTOJEČE
STANOVANJSKE HIŠE

STARA CERKEV MARIJE VNEBOVZETE

ODDELEK NOVEGA GOZDNO
TEHNOLOŠKEGA PARKA (uprava , pisarne) ,
VAŠKI KULTURNI PROSTORI

NOVA DOVOZNA POT

OSREDNJEVAŠKI TRG POD LATNIKOM
(oder na prostem)

OBSTOJEČA VAŠKA TRGOVINA

NOVA PODRUŽNIČNA KNJIŽNICA
(možnost knjižnice na trgu - na prostem)

NOVI OTROŠKI VRTEC Z IGRIŠČEM
(obnova in združitev dveh propadajočih
stanovanjskih objektov)

OBSTOJEČI FRIZERSKI SALON

potok Lokavšček

OBSTOJEČA VAŠKA GOSTILNA

OBSTOJEČA VAŠKA PEKARNA

UREDITEV NOVE STANOVANJSKE GRADNJE V SREDIŠČU VASI - PRILOGA D

(podloga: TTN5; vir: občina Ajdovščina)

0 10 60